ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
2016 - 2020

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΑΘΗΝΑ,
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2017

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
2016 -2020

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ 2016-2020

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
Δραγατσανίου 8, Αθήνα Τ.Κ. 10559
Τηλ.: 2131511102-3
Email: info@isotita.gr
Web: www.isotita.gr
Facebook: Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων

Επιμέλεια: Δώρα Τσιλιπάνου

Γενικός συντονισμός: Κατερίνα Λουκίδου

Σχεδιασμός έκδοσης - σελιδοποίηση: Εθνικό Τυπογραφείο

Εκτύπωση - βιβλιοδεσία: Εθνικό Τυπογραφείο

Η παρούσα έκδοση απαγορεύεται να διατεθεί σε ιδιώτες προς πώληση, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της παρ. 6 του άρθρου 18 του ν. 3469/2006.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
2016 - 2020

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2017

Περιεχόμενα

Σελίδα

Εισαγωγικό σημείωμα της Γενικής Γραμματέα Ισότητας των Φύλων 8
Βασικές Αρχές - Στόχοι 10
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ 13
ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ 31
ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ 50
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΜΕ 69
ΥΓΕΙΑ 91
ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΔΟΜΕΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ 104
Οριζόντιες νομοθετικές παρεμβάσεις 115
Εθνικοί Μηχανισμοί Παρακολούθησης και προώθησης της ισότητας των φύλων 117
Εργαλεία Χρηματοδότησης των προτεινόμενων δράσεων εφαρμογής των πολιτικών του ΕΣΔΙΦ 123
Διαδικασία εκπόνησης του ΕΣΔΙΦ 125
Βιβλιογραφία 131

Εισαγωγικό σημείωμα
της Γενικής Γραμματέας Ισότητας των Φύλων

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων δεν αντιμετωπίζει την ισότητα των φύλων σαν «γυναικείο ζήτημα», αλλά ως μια οικουμενική αρχή, έτσι όπως αυτή διατυπώνεται και προτάσσεται στους «Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας» του ΟΗΕ, καθώς και στις διακηρύξεις και τα ντοκουμέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άλλων Διεθνών Οργανισμών, ως αποτέλεσμα των κατακτήσεων που έφεραν οι αγώνες, οι διεκδικήσεις και οι ιδέες των γυναικών και του φεμινιστικού κινήματος στην Ευρώπη και τον κόσμο όλο.

Οι εξουσιαστικές σχέσεις ανάμεσα στα φύλα, οι πάσης φύσεως προκαταλήψεις, οι βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις και, τελικά, οι πολυποίκιλες διακρίσεις που συνδέονται με τα φύλα και διέπουν όλες τις εκφάνσεις της ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας της ζωής, συνιστούν σημαντικό δημοκρατικό έλλειμμα, που η υπέρβασή του για κανένα λόγο δε μπορεί να περιθωριοποιείται ή να απαξιώνεται, αφού αποτελεί μέρος των επιδιωκόμενων ριζικών κοινωνικών αλλαγών.

Στην υπέρβαση αυτή είναι καθοριστική η συμβολή της εμπειρίας των φεμινιστικών κινημάτων και των διεκδικήσεών τους, αλλά και των σημαντικών επεξεργασιών της φεμινιστικής σκέψης και της επιστήμης.

Αναγνωρίζουμε την ιστορική προσφορά του φεμινισμού, αλλά και την επικαιρότητά του, καθώς σήμερα, παρά τον ευρύτατο διεθνή διάλογο για τα δικαιώματα των γυναικών και τα σημαντικά βήματα για τη γυναικεία χειραφέτηση, τουλάχιστον στις δυτικές κοινωνίες, βρισκόμαστε μπροστά σε μια ιστορική οπισθοδρόμηση, λόγω της νεοφιλελεύθερης κυριαρχίας και των αξιών της.

Σύμφωνα με την Έκθεση Ισότητας των Φύλων της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Επιτροπής, οι γυναίκες και στον 21ο αιώνα εξακολουθούν να αποτελούν την πλειοψηφία των οικονομικά ανενεργών ατόμων, να είναι πιο ευάλωτες στη φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τη βία και να αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερες οικονομικές δυσχέρειες.

Σήμερα, οι άνισες συνθήκες ζωής και εργασίας των ανδρών και των γυναικών επιδεινώνονται, εξαιτίας και των συνεπειών της σοβαρής οικονομικής κρίσης σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στην Ελλάδα, η πολύπλευρη επίθεση της κρίσης στα κεκτημένα δικαιώματα των γυναικών, πολλαπλασίασε τα εμπόδια ισότιμης ένταξής τους στην αγορά εργασίας, οδηγώντας έτσι ένα τεράστιο αριθμό νέων γυναικών στην ανεργία. Επέβαλε τη μαζική επιστροφή

τους στο σπίτι, έριξε στις πλάτες τους το έλλειμμα του κοινωνικού κράτους με την απλήρωτη παροχή υπηρεσιών φροντίδας, που τις αποστερεί επιπλέον από προσωπικό χρόνο και δυνατότητα ενασχόλησης με τα κοινά και την πολιτική. Ανέδειξε τις πολλαπλές μορφές βίας, που υφίστανται και στις οποίες αδυνατούν να αντιδράσουν, συμπίεσε ασφυκτικά τις επιλογές ζωής τους και έθεσε σημαντικά εμπόδια στην πορεία χειραφέτησής τους.

Όμως, σε περιόδους κρίσης, θεωρώ ότι η αρχή της ισότητας των φύλων δεν αποτελεί πολυτέλεια, αλλά βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής, κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής, με την οποία επιχειρείται σήμερα η διέξοδος από την κρίση. Είναι βαθιά πεποίθηση μου ότι η δίκαιη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη έχει ανάγκη από την πλήρη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, απαλλαγμένη από έμφυλες ανισότητες.

Στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε άμεσα τις έμφυλες διακρίσεις και τα στερεότυπα στα πεδία της εργασίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, της προσφυγικής κρίσης, της βίας, της εκπαίδευσης, των κέντρων λήψης αποφάσεων, της οικογένειας, όπως και σε κάθε άλλη πτυχή της ιδιωτικής και της δημόσιας ζωής.

*Στο **«ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ 2016 - 2020»**, η επιδίωξη μας για την έμφυλη ισότητα περιλαμβάνει ταυτόχρονα την ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές και την εφαρμογή ειδικών μέτρων ή και θετικών δράσεων για την πρόληψη, εξάλειψη και θεραπεία των έμφυλων ανισοτήτων.*

Στο πλαίσιο των κυβερνητικών πολιτικών και προτεραιοτήτων για την εφαρμογή της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, προσπαθούμε, ώστε κάθε γυναικεία κατάκτηση να είναι ένα μικρό σκαλί προς την ισότητα και τη δημοκρατία.

Παίρνουμε δύναμη από το παρελθόν, συνεχίζουμε στο παρόν και ονειρευόμαστε το μέλλον για μια κοινωνία απαλλαγμένη από τα έμφυλα στερεότυπα και τις διακρίσεις που πληγώνουν και υπονομεύουν τη δημοκρατία μας.

Φωτεινή Κούβελα
Γενική Γραμματέας Ισότητας των Φύλων

Βασικές Αρχές- Στόχοι

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων με στόχο την εξάλειψη των ανισοτήτων μεταξύ γυναικών και ανδρών, ενσωματώνει στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020 (ΕΣΔΙΦ) τις βασικές αρχές και τους στρατηγικούς στόχους που τέθηκαν από το Εθνικό Πρόγραμμα για την Ισότητα των Φύλων 2010-2013 και τους επικαιροποιεί, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες και συνθήκες που προέκυψαν και διαμορφώνουν το πεδίο της ισότητας των φύλων την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Το επικαιροποιημένο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων διαμορφώθηκε μέσα από μια διαδικασία διερεύνησης αναγκών και διαβούλευσης με γυναίκες και άνδρες εμπειρογνώμονες σε θέματα ισότητας, εκπροσώπους της κοινωνίας πολιτών, της ακαδημαϊκής κοινότητας, της πολιτικής και της Δημόσιας Διοίκησης.

Το ΕΣΔΙΦ είναι εθνικής εμβέλειας και οι στρατηγικοί στόχοι που τέθηκαν για τη νέα περίοδο είναι οι εξής:

- Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών, με έμφαση στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού και τις γυναίκες μετανάστριες και γυναίκες πρόσφυγες
- Η πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών στην οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία
- Η στήριξη της απασχόλησης των γυναικών και η άρση των συνεπειών της μείωσης της ανδρικής απασχόλησης όσον αφορά στις έμφυλες ταυτότητες και τις σχέσεις των δύο φύλων
- Η προώθηση της ισότητας στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό, τα μέσα ενημέρωσης και τον αθλητισμό
- Η άρση των έμφυλων ανισοτήτων στην υγεία
- Η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων

Ο σχεδιασμός του ΕΣΔΙΦ περιλαμβάνει μια σειρά οριζόντιων παρεμβάσεων σε όλο το εύρος της δημόσιας πολιτικής και κάθετων εξειδικευμένων πολιτικών που απευθύνονται σε γυναίκες και άνδρες στους τομείς όπου εντοπίζονται ανισότητες

Ο συνδυασμός των δύο κατευθύνσεων στις παρεμβάσεις ακολουθεί τη στρατηγική για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων, όπως αυτή καθιερώθηκε το 1995 στην Πλατφόρμα του Πεκίνου του ΟΗΕ και την Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το gender mainstreaming.

Οι άξονες προτεραιότητας του ΕΣΔΙΦ ακολουθούν τις κατευθυντήριες οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς τα Κράτη μέλη, με προσαρμογή στις ιδιαίτερες συνθήκες της Ελλάδας και αφορούν τα εξής πεδία πολιτικής:

- Κοινωνική Ένταξη και ισότιμη μεταχείριση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις
- Έμφυλη βία
- Αγορά εργασίας και εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής
- Εκπαίδευση, κατάρτιση, πολιτισμός, αθλητισμός και μέσα μαζικής ενημέρωσης
- Υγεία
- Κέντρα λήψης αποφάσεων

Είναι ευνόητο ότι η ανωτέρω διάκριση των επιμέρους πεδίων πολιτικών είναι ενδεικτική και γίνεται με σκοπό την οργάνωση των προτάσεων και δράσεων του παρόντος Εθνικού Σχεδίου. Στο πλαίσιο της παραγωγής ολοκληρωμένων πολιτικών για συγκεκριμένα προβλήματα και ομάδες πληθυσμού, οι προτάσεις και δράσεις διαπλέκονται, συμπληρώνονται και αλληλοτροφοδοτούνται.

Για την εκπόνηση του Σχεδίου συστάθηκε Ομάδα Εργασίας για την Επικαιροποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (*βλ. Διαδικασία εκπόνησης του ΕΣΔΙΦ)*, η οποία εργάστηκε αμισθί. Με βάση τους ανωτέρω θεματικούς άξονες διαμορφώθηκαν 6 αντίστοιχες Υπο-ομάδες εργασίας, οι οποίες παρέδωσαν στη Γενική Γραμματεία Ισότητας *Κείμενα Αναφοράς* και *Πίνακες Προτεινόμενων Δράσεων*, *φορέων υλοποίησης και χρονοδιαγραμμάτων* στη ΓΓΙΦ.

Στη συνέχεια, η Γενική Γραμματεία Ισότητας έκρινε σκόπιμο να αιτηθεί στο Ε.Κ.Δ.Δ.Α. τη διοργάνωση καινοτόμου εργαστηρίου με θέμα: «Συνεργώντας για την Ισότητα των Φύλων: ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (ΕΣΔΙΦ) 2016-2020»» το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Ε.Κ.Δ.Δ.Α. στις 2 Δεκεμβρίου 2016 για την περαιτέρω διαβούλευση πάνω σε 4 από τις 6 θεματικές του ΕΣΔΙΦ. Στην πρόσκληση για συμμετοχή του καινοτόμου εργαστηρίου ανταποκρίθηκαν εμπειρογνώμονες και εκπρόσωποι 70 φορέων, η αρμοδιότητα των οποίων άπτεται ζητημάτων φύλου. Αντικείμενο του εργαστηρίου ήταν η εξέταση των προτεινόμενων στόχων και δράσεων για την περίοδο 2016-2020, η συγκέντρωση παρατηρήσεων επί των κειμένων εργασίας και η υποβολή και προτάσεων για τη βελτίωση των δράσεων και για την ανάληψη νέων πρωτοβουλιών.

Για τη σύνταξη του παρόντος ΕΣΔΙΦ 2016-2020 αξιοποιήθηκαν:

- Τα Κείμενα Αναφοράς και οι Πίνακες Προτεινόμενων δράσεων των 6 Θεματικών Ομάδων Εργασίας.

- Τα πορίσματα Ειδικών Μελετών σε συγκεκριμένους τομείς πολιτικής που εκπονήθηκαν με τη χρηματοδότηση της ΓΓΙΦ στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος 2010-2013 με στόχο προτάσεις πολιτικής στους τομείς της Αγοράς Εργασίας, Υγείας, της Βίας κατά των Γυναικών και στη Δημόσια Διοίκηση.
- Οι προτάσεις και παρατηρήσεις των εμπειρογνωμόνων και εκπροσώπων των φορέων που έγιναν στο πλαίσιο της διαβούλευσης μέσω του Καινοτόμου Εργαστήριου από το Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι επιμέρους στόχοι που θέτει η ΓΓΙΦ σε κάθε άξονα προτεραιότητας με βάση την υφιστάμενη κατάσταση και τις νέες ανάγκες που διαπιστώθηκαν στο πεδίο της ισότητας, καθώς και οι δράσεις που προτίθεται να υλοποιήσει.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΙΣΟΤΙΜΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Η εισαγωγή της οπτικής του φύλου αποτελεί βασική παράμετρο για την ανάλυση της κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας και την εμβάθυνση των σύγχρονων δημοκρατικών λειτουργιών. Αποτελεί παράγοντα κοινωνικής συνοχής των κρατών μελών, αλλά και διακηρυγμένο ευρωπαϊκό στόχο για την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Από τη σκοπιά της θεωρίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ιδιότητας του πολίτη, η διαφοροποιητική παράμετρος του φύλου θέλησε να καταδείξει με τον πλέον εμφατικό τρόπο τις εμπεδωμένες πατριαρχικές αντιλήψεις και τις στερεοτυπικές συμπεριφορές εις βάρος των γυναικών που εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις και, ως εκ τούτου, να υπολείπονται ή και να αποκλείονται από την άσκηση κοινωνικών (social citizenship) ή και πολιτικών δικαιωμάτων (civic citizenship). Με άλλα λόγια, να εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις σε τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής ή στην αγορά εργασίας, που να παρεμποδίζουν την ενεργό και ισότιμη συμμετοχή τους, γεγονός που αποτελεί έλλειμμα δημοκρατικής λειτουργίας και νομιμοποίησης.

Με τον ίδιο τρόπο που η καθολικότητα της ιδιότητας του πολίτη τίθεται υπό αίρεση, όσο εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις που παρεμποδίζουν την ισότιμη σχέση ανδρών και γυναικών, έτσι και η ενιαία κατηγορία «γυναίκες» καταλήγει τελικά να λειτουργεί γενικευτικά και, εν τέλει, να υποκρύπτει άλλους τομείς διακρίσεων που δεν βασίζονται αποκλειστικά στο φύλο. Παράγοντες όπως η τάξη, η φυλετική καταγωγή, η θρησκεία, η γλώσσα ή η μειονοτική ομάδα, διαμορφώνουν νέα διαφοροποιητικά δεδομένα. Τα στοιχεία αυτά σχετίζονται με την διακινδύνευση λόγω μειονεκτικής θέσης (ειδική ομάδα πληθυσμού) ή λόγω ευαλωτότητας (ευάλωτες ομάδες πληθυσμού). Με άλλα λόγια, οι γυναίκες δεν αποτελούν ένα ομογενοποιημένο σύνολο, καθώς οι διάφοροι θεσμικοί, δομικοί, κοινωνικοοικονομικοί και πολιτισμικοί παράγοντες επιδρούν και διαμορφώνουν επιμέρους ταυτότητες. Οι γυναίκες μπορεί να αντιμετωπίζουν ταυτόχρονα διαφορετικές μορφές διακρίσεων, οι οποίες οδηγούν συχνά στον κοινωνικό αποκλεισμό τους.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι αποτέλεσμα της στέρησης, της μη πρόσβασης ενός ατόμου ή μιας ομάδας (φυλετικής, θρησκευτικής, πολιτιστικής,

εθνικής, πολιτικής) στη γνώση, στην υγεία, τον πολιτισμό ή/και την άσκηση εξουσίας. Σημαίνει μειωμένη κοινωνική συμμετοχή, δηλαδή περιορισμένες δυνατότητες να λάβουν μέρος αυτοί/ές που αποκλείονται στην κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική ζωή. Συνδέεται επίσης με την αυτοεκτίμηση και την κοινωνική ενσωμάτωση, δηλαδή την ατομική αντίληψη των δυνατοτήτων για συμμετοχή στην κοινωνική ζωή.

Οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν διαφορετικές κατηγορίες ατόμων σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να σχετίζονται (ΚΕΘΙ 2013):

- με τις διακρίσεις λόγω φύλου, όπως ύπαρξη παραδοσιακών αντιλήψεων και στερεοτύπων
- με σωματικές αναπηρίες ή ψυχικές ασθένειες
- με την εθνότητα ή/και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες
- με οικονομικούς παράγοντες (π.χ. εισοδηματικά κριτήρια)
- με τις γεωγραφικές συνθήκες και τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά.

Στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τις αρχές τις δεκαετίας του 90’, ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» συναντάται συχνά, καθώς η καταπολέμησή του συνιστά μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της ΕΕ. Για το λόγο αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζει μέτρα και αναπτύσσει δράσεις για την ίση μεταχείριση, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων που ανήκουν σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, ενώ έχει δημιουργεί από το 2005 Παρατηρητήριο για την ανάλυση της κοινωνικής κατάστασης και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης ομάδων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.

Για τη διαμόρφωση και τη λήψη των κατάλληλων μέτρων και δράσεων για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, είναι αναγκαίο να υπάρχει μια σαφής εικόνα όσον αφορά στη φύση και την έκταση των προβλημάτων, στις διάφορες μορφές που συναντώνται, καθώς και στις τάσεις και τις προοπτικές τους. Κυρίως, όμως, τα προβλήματα που επιφέρει ο κοινωνικός αποκλεισμός, δε μπορούν να αντιμετωπιστούν χωρίς την πλήρη συμμετοχή των ιδίων ενδιαφερομένων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στις διαδικασίες της κοινωνικοοικονομικής ένταξης.

Στον παρόντα άξονα προτεραιότητας η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων δίνει βαρύτητα στην κατηγορία των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις όχι μόνο βάσει του φύλου, αλλά και βάσει της ευαλωτότητας (ΑμΕΑ, φυλακισμένες, αποφυλακισμένες, τοξικοεξαρτημένες κλπ) και της διακινδύνευσης στο πλαίσιο μίας ειδικής κατάστασης που βιώνουν (μακροχρόνια άνεργες, Ρομά, γυναίκες πρόσφυγες, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών κλπ). Ακόμα, όμως, και η προσπάθεια κατηγοριοποίησης και οριοθέτησης του αντικειμένου των διακρίσεων και των ευπαθών κοινωνικά

ομάδων, δεν αρκεί για να αποτυπώσει την πολυπλοκότητα των επιμέρους ταυτοτήτων και της διαφορετικότητας της που, δυνητικά, μπορεί, κάποια στιγμή στη ζωή της, να βιώσει μία γυναίκα (π.χ. που μπορεί να είναι και γυναίκα και πρόσφυγας και τοξικοεξαρτημένη κλπ). Άρα, αυτά τα όρια είναι ρευστά και αυτό είναι κάτι που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη χάραξη ειδικών πολιτικών ή θετικών δράσεων.

Ως «πολλαπλή διάκριση» νοείται οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός, σε βάρος προσώπου, που βασίζεται σε περισσότερους από έναν λόγους (π.χ. φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου).

Στην ελληνική νομοθεσία με τον όρο «ευπαθείς κοινωνικά ομάδες» (ΚΕΘΙ 2013) περιγράφονται κατηγορίες πληθυσμού που έχουν άνισες ευκαιρίες στην εκπαίδευση, στην εύρεση εργασίας και γενικότερα στην αξιοπρεπή διαβίωση και διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να βιώσουν τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ενδεικτικά, ως τέτοια χαρακτηριστικά θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τα ψυχοκινητικά προβλήματα, τα χρόνια προβλήματα υγείας, ο γεωγραφικός αποκλεισμός, η αδυναμία πρόσβασης στην πληροφόρηση, η έλλειψη ουσιαστικών εκπαιδευτικών προσόντων και δεξιοτήτων κ.ά.

Στον πρόσφατο νόμο 4430/2016 για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, ως «ευάλωτες ομάδες» ορίζονται ειδικότερα οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές ανήκουν:

α) τα άτομα με αναπηρία οποιασδήποτε μορφής (σωματική, ψυχική, νοητική, αισθητηριακή)
β) τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης από ουσίες ή τα απεξαρτημένα άτομα
γ) οι ανήλικοι/ες με παραβατική συμπεριφορά, οι φυλακισμένοι/ες και αποφυλακισμένοι/ες.

Ως «ειδικές ομάδες» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού, οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν:

α) τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας
β) τα θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων
γ) οι άστεγοι/ες

δ) τα άτομα που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας
ε) οι οικονομικοί μετανάστες
στ) οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο, για όσο εκκρεμεί η εξέταση του αιτήματος χορήγησης ασύλου
ζ) οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών
η) τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες
θ) οι μακροχρόνια άνεργοι έως είκοσι πέντε ετών και άνω των πενήντα ετών.

Ως «ευάλωτες ομάδες» νοούνται για τις ανάγκες του νόμου που αφορά στη χορήγηση ασύλου και διεθνούς προστασίας: **α)** οι ασυνόδευτοι ανήλικοι **β)** τα άτομα που έχουν αναπηρία ή πάσχουν από ανίατη ή σοβαρή ασθένεια **γ)** οι υπερήλικες **δ)** οι γυναίκες σε κύηση ή λοχεία **ε)** οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα **στ)** τα θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλης σοβαρής μορφής ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης, πρόσωπα με σύνδρομο μετατραυματικής διαταραχής, ιδίως επιζήσαντες και συγγενείς θυμάτων ναυαγίων και **ζ)** τα θύματα εμπορίας ανθρώπων.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζει μέτρα και αναπτύσσει δράσεις για την ίση μεταχείριση, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την κοινωνική ενσωμάτωση ατόμων που ανήκουν σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες και απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό. Γίνεται ωστόσο σαφές ότι για τη διαμόρφωση και τη λήψη των κατάλληλων μέτρων και δράσεων για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων, είναι αναγκαίο να υπάρχει μια σαφής εικόνα όσον αφορά στη φύση και την έκταση των προβλημάτων, στις διάφορες μορφές που συναντώνται, καθώς και στις τάσεις και τις προοπτικές τους. Κυρίως, όμως, τα προβλήματα που επιφέρει ο κοινωνικός αποκλεισμός, δε μπορούν να αντιμετωπιστούν χωρίς την πλήρη συμμετοχή των ιδίων ενδιαφερομένων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στις διαδικασίες της κοινωνικοοικονομικής ένταξης.

Περαιτέρω, η οικονομική κρίση που πλήττει κάποιες χώρες της Ε.Ε., με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελλάδα, αλλά και οι ακολουθούμενες πολιτικές λιτότητας και δημοσιονομικής προσαρμογής που εφαρμόζονται σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, επιτείνουν το καθεστώς διακινδύνευσης των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις, ενώ, ταυτόχρονα, διευρύνεται και η ομάδα «στόχος» με μεγαλύτερα ποσοστά γυναικών που φτωχοποιούνται κυρίως στις νεότερες ηλικίες. Ταυτόχρονα, η προσφυγική κρίση και η αύξηση των προσφυγικών ροών, αποτέλεσμα του πολέμου στη Συρία, διαμορφώνει ένα νέο τοπίο για τις γυναίκες πρόσφυγες και τα παιδιά τους (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2016), που αποτελούν το 60% του προσφυγικού πλη-

θυσμού. Ασυνόδευτοι ανήλικοι, γυναίκες έγκυες, με αναπηρία, μόνες χωρίς υποστηρικτικό πλαίσιο, γυναίκες θύματα βίας ή εμπορίας ανθρώπων αποτελούν την όψη του σύγχρονου προσφυγικού φαινομένου. Σύμφωνα με την Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με θέμα την υποδοχή των γυναικών προσφύγων και των αιτουσών άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση προτείνονται συγκεκριμένες δράσεις για την συμπερίληψη των έμφυλων διακρίσεων στο προσφυγικό και την σχετική επιμόρφωση του προσωπικού στα κέντρα πρώτης υποδοχής ώστε να επιτελούν πιο αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους.

Αντίστοιχα, στις παραδοχές που κάνει άλλη Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά *με την στρατηγική της ΕΕ για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών μετά το 2015* (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2015) τίθεται ως βασικό ζήτημα ότι η φτώχεια στην Ευρώπη έχει δυσανάλογα γυναικείο πρόσωπο και ότι το φαινόμενο αυτό πλήττει κυρίως μόνες μητέρες, γυναίκες με αναπηρία, νέες γυναίκες, ηλικιωμένες γυναίκες, μετανάστριες και γυναίκες που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, όλες θύματα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται από την οικονομική κρίση και τα ειδικά μέτρα λιτότητας, καθώς και από τις επισφαλείς θέσεις εργασίας, τις θέσεις μερικής απασχόλησης, τους χαμηλούς μισθούς και τις συντάξεις, τη δυσκολία πρόσβασης σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας και το γεγονός ότι είναι κυρίως θέσεις εργασίας στον δημόσιο τομέα και υπηρεσίες στον τομέα της παροχής περίθαλψης που καταργούνται, πράγμα το οποίο καθιστά ακόμη σημαντικότερη τη διάσταση της ισότητας των φύλων. Ενώ, ιδιαιτέρως σημαντική είναι η αναγνώριση ότι στις αγροτικές περιοχές οι γυναίκες είναι σε μεγαλύτερο βαθμό θύματα πολλαπλών διακρίσεων και στερεοτύπων που αφορούν το φύλο σε σύγκριση με τις γυναίκες που κατοικούν σε αστικές περιοχές και ότι το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στις αγροτικές περιοχές είναι πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό των γυναικών στις πόλεις.

Αντίστοιχα, η στρατηγική για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών 2010-2015 με βάση την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου της Ε.Ε. προκρίνει τη συμπερίληψη των διαφορετικών αναγκών που βιώνουν οι γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και τον αντίστοιχο προσανατολισμό των πολιτικών και των θεσμικών παρεμβάσεων εκ μέρους των κρατών μελών.

Στην Ελλάδα, η έμφυλη επίπτωση της οικονομικής κρίσης συνδέεται στενά με τις περικοπές στο δημόσιο τομέα, τις δυσκολίες συμφιλίωσης, την αύξηση της επισφαλούς εργασίας, και την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Ωστόσο, ο πολυπαραγοντικός χαρακτήρας της φτώχειας των γυναικών, επιβάλλει τη διαχείριση και επίλυση ευρύτερων παραμέτρων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής από αυτές που αφορούν και συνδέονται

άμεσα με την αγορά εργασίας μόνον: την οικογένεια, τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, την πολιτική ζωή, τους δημοκρατικούς θεσμούς κλπ. Για όλες τις γυναίκες εκείνες, τις ελληνίδες, αλλά και ένα μεγάλο αριθμό μεταναστριών, που ζουν κάτω από τις συνέπειες της ύφεσης, το διπλό βάρος της αμειβόμενης και της μη αμειβόμενης εργασίας καθίσταται καθοριστικός παράγοντας αύξησης του ρίσκου της φτώχειας. Είναι, κατά συνέπεια, αναγκαίο και κρίσιμο να προωθηθεί η εφαρμογή της ισότητας των φύλων με πιο συγκεκριμένο και άμεσο τρόπο σε όλες τις πολιτικές και τους οικονομικούς σχεδιασμούς της κυβέρνησης, ώστε να ανατραπεί αυτή η μορφή «άδηλης κρίσης», αλλά και να ανοίξουν νέες αναπτυξιακές προοπτικές για το σύνολο της κοινωνίας με παράλληλη μείωση της φτώχειας. Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δοθεί και στις εργαζόμενες φτωχές, όπου σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε. για την Ελλάδα παρατηρείται μια αύξηση πάνω από 4% μεταξύ των ετών 2008-2013 τόσο αναφορικά με τις ηλικιακές ομάδες από 18-64 των γυναικών εργαζόμενων, όσο και μεταξύ των μόνιμα και προσωρινά απασχολούμενων γυναικών (πηγή: Eurostat (2015).

Με βάση το ανωτέρω πλαίσιο, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων επικεντρώνει το ενδιαφέρον της πολιτικής της παρέμβασης στις γυναίκες που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες ή υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις, στις οποίες συγκαταλέγονται, ενδεικτικά, οι:

- Γυναίκες στα όρια φτώχειας
- Γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών
- Άστεγες γυναίκες
- Γυναίκες Ρομά
- Μετανάστριες
- Γυναίκες πρόσφυγες ή αιτούσες άσυλο
- Γυναίκες θύματα βίας, βασανιστηρίων ή εμπορίας ανθρώπων
- Γυναίκες με αναπηρία/χρόνιες παθήσεις
- Τοξικοεξαρτημένες γυναίκες
- Κρατούμενες ή Αποφυλακισμένες γυναίκες
- Ηλικιωμένες γυναίκες
- Μακροχρόνια Άνεργες γυναίκες

Όσον αφορά ειδικότερα τις κοινωνικές ομάδες που αποτελούν ομάδες στόχο του παρόντος ΕΣΔΙΦ:

Στην Ελλάδα, οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι ένα θέμα που παραμένει στο περιθώριο της δημόσιας συζήτησης, ενώ η κοινωνική πολιτική για την μονογονεϊκή οικογένεια, φαίνεται να είναι προσκολλημένη σε μια παρωχημένη ισχνή επιδοματική στήριξη, και, ως εκ τούτου, εμφανίζεται αδύναμη να κατανοήσει τις πολυδιάστατες ανάγκες που πηγάζουν από τη μονογονεϊκό-

τητα και να υιοθετήσει καινοτόμες δράσεις για την άρση των εμποδίων που κρατούν τους/τις μόνους/ες γονείς μακριά από την απασχόληση και τους/τις οδηγούν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζονται να επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί από το 2009 έως σήμερα, αλλά παράλληλα και να βρίσκονται εκτός των άτυπων δικτύων κοινωνικής αρωγής που θα μπορούσαν να τις στηρίξουν.

Όσον αφορά στις άστεγες γυναίκες, σύμφωνα με την Έκθεση του Παρατηρητηρίου για τους Άστεγους (FEANTSA) του 2012, δέκα στις εικοσιένα χώρες έχουν καταγράψει αύξηση των ποσοστών του γυναικείου στεγαστικού αποκλεισμού και της επισφάλειας. Από την άλλη, παρατηρείται μία αύξηση του ποσοστού της στεγαστικής επισφάλειας που αφορά κυρίως στα νεαρά κορίτσια κάτω των 25 ετών. Ενώ, ένας άλλος παράγοντας που δείχνει να αυξάνει τα ποσοστά της γυναικείας στεγαστικής επισφάλειας είναι η ενδοοικογενειακή βία και τα, επίσης, αυξημένα ποσοστά που καταγράφονται τα τελευταία χρόνια εξαιτίας και της ίδιας της θέλησης των γυναικών θυμάτων βίας να αναζητήσουν συνδρομή σε σχετικές υπηρεσίες ή και να απομακρυνθούν από την κακοποιητική σχέση, διαμένοντας προσωρινά σε ξενώνες φιλοξενίας ή σε καταφύγια.

Τέλος, οι γυναίκες περιλαμβάνονται και στην κατηγορία των λεγόμενων νεοαστέγων, των ατόμων δηλαδή κυρίως προερχόμενων από τα μεσαία στρώματα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και επαγγελματικά προσόντα που λόγω της κρίσης βρέθηκαν στη δίνη της στεγαστικής επισφάλειας. Περαιτέρω, το ζήτημα των γυναικών ΑμεΑ, εντάσσεται στο θέμα των πολλαπλών διακρίσεων, το οποίο δεν έχει ακόμα διερευνηθεί σε βάθος. Στην Ελλάδα, συγκεκριμένα, το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο αναφέρεται συνολικά σε άτομα με αναπηρία και δεν επιχειρεί να ασχοληθεί με την έμφυλη διάκριση. Ταυτόχρονα, στόχος είναι η ενίσχυση και των γυναικών που φροντίζουν άτομα ΑμΕΑ.

Οι τοξικοεξαρτημένες γυναίκες αποτελούν έναν ευάλωτο πληθυσμό που εμπλέκεται εξ' ορισμού σε εξουσιαστικές σχέσεις εξάρτησης, αδυναμίας και καταπίεσης. Η γυναικεία τοξικοεξάρτηση είναι ένα φαινόμενο σύνθετο και πολυδιάστατο που ως αυτόνομο πεδίο έρευνας απασχολεί τους ερευνητές τις τρεις τελευταίες δεκαετίες και προσεγγίζεται κυρίως μέσω της καταγραφής των διαφορών φύλου, οι οποίες αφορούν όλες τις πτυχές του φαινόμενου της τοξικοεξάρτησης. Έμφυλες διαφορές εντοπίζονται ως προς τα αίτια της εξάρτησης, τα πρότυπα χρήσης, την επιδημιολογία της χρήσης ουσιών, τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των χρηστών, την αναζήτηση της θεραπείας και την θεραπευτική προσέγγιση.

Οι μετανάστριες πλήττονται ιδιαίτερα αυτή την περίοδο από την ανεργία και ζουν στα όρια, έχοντας χάσει κυρίως τις δουλειές φύλαξης ηλικιωμένων και παιδιών που εξασφάλιζαν εισόδημα σε πολλές από αυτές. Τα θέματα της νομιμοποίησης είναι επείγοντα έως ακραία (για παράδειγμα, η εφαρμογή της νομοθετικής ρύθμισης για τα παιδιά δεύτερης γενιάς δεν έχει προχωρήσει με τον επιθυμητό ρυθμό). Οι γυναίκες μετανάστριες αποτελούν μεγάλο κομμάτι του μεταναστευτικού πληθυσμού και ταυτόχρονα ομάδα που δεν έχει κυρίαρχο λόγο, ενώ δέχονται περισσότερους σωρευτικούς αποκλεισμούς λόγω του φύλου, ενισχυόμενους από την έλλειψη μόρφωσης και τη διαφορετική εθνική ταυτότητα. Από τα επιστημονικά δημοσιεύματα προκύπτει ότι το ελληνικό κράτος δύσκολα επιτρέπει σ' αυτές τις γυναίκες και τις οικογένειές τους να ζήσουν και να εργαστούν με αξιοπρέπεια. Αποτελούν δε, ένα είδος «υπό-προλεταριάτου» προς εκμετάλλευση, ενώ ο αποκλεισμός και η περιθωριοποίησή τους αναπαράγονται σε καθημερινή βάση, με περίπλοκους τρόπους και σε διάφορα πεδία όπως για παράδειγμα η συμμετοχή στα κοινά.

Σε κάθε προσφυγική ομάδα, μεγάλο μέρος των ξεριζωμένων ανθρώπων είναι γυναίκες και παιδιά. Στερημένες από την ασφάλεια της εστίας τους, χωρίς την προστασία της χώρας τους και συχνά των δικών τους ανθρώπων, οι γυναίκες πρόσφυγες συνιστούν μια ιδιαίτερα ευαίσθητη κοινωνική ομάδα. Συχνά έχουν να αντιμετωπίσουν τις κακουχίες της διαδρομής, την παρενόχληση, την αδιαφορία ή την κακοποίηση, ακόμα και αφού φτάσουν σε έναν φαινομενικά ασφαλή τόπο. Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μεγάλη εισροή μικτών μεταναστευτικών και προσφυγικών ρευμάτων και ο εντοπισμός των ιδιαίτερων αναγκών και η στήριξη των γυναικών και κοριτσιών που χρήζουν διεθνούς προστασίας αποτελεί ζητούμενο. Οι γυναίκες και τα κορίτσια πρόσφυγες αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες προκλήσεις σχετικά με το φύλο, τους ρόλους και τη θέση τους στην κοινωνία. Για πολιτισμικούς και κοινωνικούς λόγους μπορεί συχνά να έχουν περιορισμένη γνώση των δικαιωμάτων τους ή της ύπαρξης μηχανισμών για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων αυτών.

Ενδεχομένως, στη χώρα καταγωγής τους να υποβλήθηκαν σε παραδοσιακές πρακτικές επιβλαβείς για τις ίδιες, να μην τους επιτρεπόταν η συμμετοχή σε δομές της κοινότητάς τους, να ήταν θύματα σεξουαλικής βίας / βίας λόγω φύλου ή άπορες. Μετά τον εκτοπισμό τους, βρίσκονται ακόμα πιο περιθωριοποιημένες και ευάλωτες, λόγω της κατάρρευσης των αξιών και των δομών στήριξης που τους παρείχαν η οικογένεια ή η κοινότητά τους. Ταυτόχρονα, η ίδια η διαδικασία της παράτυπης μετακίνησης τις εκθέτει σε διάφορους κινδύνους και μορφές εκμετάλλευσης, όπως ο χωρισμός της οι-

κογένειας τους, τα κυκλώματα διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων (traffick ing).

Σημαντικό δείγμα παρακμής των σύγχρονων κοινωνιών είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός ομάδων από αγαθά, όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η αγορά εργασίας, ο πολιτισμός, βάζοντας αυτές τις ομάδες στο περιθώριο. Οι Ρομά είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα πληθυσμών που ζουν στο περιθώριο, πολύ συχνά κάτω από τα όρια της φτώχειας, σε άσχημες συνθήκες και πολλές φορές γίνονται θύματα διακρίσεων και ρατσιστικής βίας. Οι γυναίκες Ρομά, συνιστούν μία δυναμική πληθυσμιακή ομάδα, η οποία, ωστόσο, δεν προσεγγίζεται ικανοποιητικά σε επίπεδο στοχευμένων δράσεων ή και στρατηγικής, κυρίως στους τομείς της παιδείας και υγείας.

Αποτελούν μια από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις κοινωνικών ομάδων που αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις και αποκλεισμό με κύριο χαρακτηριστικό τη μεγάλη σχολική διαρροή και τους γάμους σε μικρή ηλικία. Ταυτόχρονα, ο ιδιαίτερος πολιτισμός τους, που διατηρεί αυστηρή ιεραρχία και ένα κλειστό και οριοθετημένο σύστημα, συντηρεί για τις γυναίκες ρομά μια μειονεκτική θέση.

Δεδομένων των άσχημων συνθηκών κράτησης, του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές, της έλλειψης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και τον ανεφάρμοστο σε πολλές περιπτώσεις Σωφρονιστικό Κώδικα, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που συρρικνώνει το Κράτος Πρόνοιας, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, θέτει ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των γυναικών κρατουμένων και των συνθηκών κράτησής τους. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπ’ όψιν την πληθυσμιακή ομάδα των αποφυλακισμένων γυναικών, οι οποίες αντιμετωπίζουν πολλαπλές διακρίσεις και μορφές κοινωνικής ανισότητας, είναι περισσότερο ευάλωτες όχι μόνο στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, αλλά και στα στερεότυπα που τις στιγματίζουν, τις υποβαθμίζουν και τις βάζουν στο περιθώριο, επιδιώκεται, μέσα από δράσεις, η επανένταξή τους ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας.

Με βάση τα παραπάνω, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2016 - 2020, θέτει 3 βασικούς στόχους αναφορικά με τον παρόντα άξονα και μια σειρά από προτεινόμενες δράσεις, κάποιες εκ των οποίων ήδη υλοποιούνται. Οι στόχοι αυτοί είναι απόρροια της ανάλυσης του πεδίου, όπως αναλυτικά έχει εκτεθεί ανωτέρω αλλά και των στρατηγικών στόχων που έχουν τεθεί από το Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου κατά την 4η Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Γυναίκες. Επίσης, λαμβάνονται υπόψη οι καταληκτικές παρατηρήσεις επί της έβδομης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας, που υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή κατά την πεντηκοστή τέταρτη σύνοδό της (11 Φεβρουαρίου – 1 Μαρτίου 2013).

Στόχος 1: Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στη νομοθεσία και στις δημόσιες πολιτικές για τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων θα προωθήσει πολιτικές και δράσεις, ώστε να είναι ορατή η διάσταση του φύλου στις πολιτικές που εφαρμόζονται για τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες από άλλους συναρμόδιους θεσμικούς φορείς (Υπουργεία, Τοπική και Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση) και θα συνδράμει με την εμπειρία της στο ζήτημα της έμφυλης προσέγγισης. Στο πλαίσιο αυτό, περιλαμβάνονται και οι προτάσεις για νομοθετική παρέμβαση, όπου κριθεί απαραίτητο, καθώς επίσης και η επιμόρφωση-ευαισθητοποίηση υπαλλήλων, επαγγελματιών και εθελοντών, που λειτουργούν και εργάζονται στο συγκεκριμένο πεδίο.

Πιο συγκεκριμένα, προβλέπονται δράσεις, όπως:

ΣΤΟΧΟΣ 1:
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΜΑΔΕΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Συμπερίληψη του θεματικού πεδίου στα αντικείμενα των προγραμμάτων σπουδών κοινωνιολογίας και κοινωνικής πολιτικής	ΓΓΙΦ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, Ερευνητικά Κέντρα	2017-2020
2	Συμπερίληψη της οπτικής του φύλου (gender mainstreaming) στις αρμοδιότητες συναρμόδιων Υπουργείων, ΟΤΑ α΄ και β΄ βαθμού	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εσωτερικών, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Υπουργείο Μετανάστευσης, Υπουργείο Υγείας	2017-2020
3	Κωδικοποίηση νομοθετικών ρυθμίσεων, εγκυκλίων κλπ για γυναίκες που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες και υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και ανάπτυξη προτάσεων για τη βελτίωση της νομοθεσίας και των διοικητικών πρακτικών	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ	2017-2020
4	Διερεύνηση, καταγραφή και επεξεργασία των αναγκών των ηλικιωμένων γυναικών μέσω μελέτης αποτίμησης με την οπτική του φύλου των προγραμμάτων «Βοήθεια στο Σπίτι» και «Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων» σε συνεργασία με τους ΟΤΑ	ΓΓΙΦ, ΟΤΑ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα ή Ερευνητικά Κέντρα	2018-2020

5	Διερεύνηση, καταγραφή και επεξεργασία των αναγκών των γυναικών Ρομά μέσω μελέτης αποτίμησης με την οπτική του φύλου του προγράμματος «Κέντρα Στήριξης ΡΟΜΑ και Ευπαθών Ομάδων» σε συνεργασία με τους ΟΤΑ	ΓΓΙΦ, ΟΤΑ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα ή Ερευνητικά Κέντρα	2018-2020
6	Διερεύνηση, καταγραφή και επεξεργασία των αναγκών των τοξικοεξαρτημένων γυναικών μέσω μελέτης αποτίμησης με την οπτική του φύλου του προγράμματος «Κέντρα Πρόληψης των εξαρτήσεων και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας» σε συνεργασία με τους ΟΤΑ	ΓΓΙΦ, ΟΤΑ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα ή Ερευνητικά Κέντρα	2018-2020
7	Συμμετοχή στη διενέργεια και διάχυση αποτελεσμάτων έρευνας σε σχέση με τις ανάγκες του πληθυσμού των κρατούμενων και αποφυλακισμένων γυναικών	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΠΑΝΟΔΟΣ, καταστήματα κράτησης γυναικών	2017-2019
8	Επιμόρφωση και κατάρτιση επαγγελματιών στον τομέα της τοξικοεξάρτησης	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, 18 ΑΝΩ, ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά	2017-2020
9	Επιμόρφωση και κατάρτιση του προσωπικού των Υπηρεσιών Ασύλου και Πρώτης Υποδοχής, των διερμηνέων, των διοικητών των Κέντρων Φιλοξενίας που ασχολείται με την παροχή υπηρεσιών σε γυναίκες πρόσφυγες σχετικά με τις υπάρχουσες πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, τα ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας, την ανηλικότητα. Ειδικότερη αναφορά σε περιπτώσεις γυναικών που είναι θύματα βίας (ενδοοικογενειακή βία, βιασμός, trafficking, δίωξη λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού κτλ) και σε κορίτσια, ασυνόδευτα ή μη.	ΓΓΙΦ, Υπηρεσία Ασύλου, Υ.Π.Υ., ΕΛ.ΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ και ΕΚΔΔΑ	2017-2020
10	Επιμόρφωση και κατάρτιση νοσηλευτικού και ιατρικού προσωπικού, προσωπικού κοινωνικών υπηρεσιών νοσοκομείων για την αναγνώριση θυμάτων βίας, trafficking κλπ, αλλά και γυναίκες Ρομά	Υπουργείο Υγείας, Νοσοκομεία, ΚΕΕΛΠΝΟ, ΕΚΔΔΑ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2017-2020

11	Επιμόρφωση και κατάρτιση ένστολου προσωπικού της ΕΛ.ΑΣ και των σωφρονιστικών υπαλλήλων σε ζητήματα ισότητας των φύλων και των ιδιαίτερων αναγκών των γυναικών κρατουμένων	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης σε συνεργασία με ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ και ΕΚΔΔΑ	2018-2020
11	Νομοθετικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της συμμετοχής των μεταναστριών/γυναικών προσφύγων στην κοινωνική και πολιτική ζωή σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο (συμβούλια ένταξης μεταναστών-προσφύγων, δημοτική και περιφερειακή επιτροπή ισότητας)	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εσωτερικών	2017
12	Ανάδειξη των χαρακτηριστικών της γυναικείας μετανάστευσης στα προγράμματα και τις παρεμβάσεις των δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνδικαλιστικών οργανώσεων	ΓΓΙΦ, Συνδικαλιστικές Οργανώσεις	2018-2019
13	Νομοθετικές παρεμβάσεις για την βελτίωση της νομοθεσίας στην αντιμετώπιση των εγκύων και μητέρων χρηστριών ουσιών	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Δικαιοσύνης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	2017-2018

Στόχος 2: Ενίσχυση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων στη χάραξη στοχευμένων πολιτικών για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και στη δημιουργία και διάδοση στοιχείων ταξινομημένων κατά φύλο

Πέρα από τη διάχυση της οπτικής του φύλου στις πολιτικές των άλλων φορέων της κεντρικής διοίκησης και της Περιφερειακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, στοχεύει στη χάραξη ιδιαίτερης πολιτικής για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις με την διεξαγωγή ερευνών και μελετών, την εκπόνηση εργαλείων και δεικτών για τις κατηγορίες αυτές. Παράλληλα, θα επιδιωχθεί η ενίσχυση της διοικητικής επάρκειας της Γραμματείας, μέσα από διάφορες δράσεις, ώστε όλα τα στελέχη να εξοικειωθούν με το αντικείμενο και να προσφέρουν χρήσιμες υπηρεσίες στις ιδιαίτερες κατηγορίες πληθυσμού, αλλά και σε όλους τους πολίτες, ερευνητές/τριες, φορείς κλπ.

Συγκεκριμένα, οι δράσεις που προβλέπονται, είναι:

ΣΤΟΧΟΣ 2:
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΧΑΡΑΞΗ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΥ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΑΞΙΝΟΜΗΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Θεσμοθέτηση οργανικής μονάδας στη ΓΓΙΦ για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις μέσω της αναθεώρησης του Οργανογράμματος της Υπηρεσίας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εσωτερικών, Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης	2017
2	Εκπόνηση έρευνας για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και δημιουργία εργαλείου πολιτικής	Πανεπιστημιακό Ίδρυμα, ΕΚΚΕ, ΚΕΘΙ	2018-2020
3	Παρακολούθηση της εφαρμογής ειδικών διατάξεων για τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες πληθυσμού με την οπτική του φύλου	ΓΓΙΦ (Παρατηρητήριο)	2017-2020
4	Καμπάνια ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης για την παροχή υπηρεσιών σε γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και τα δικαιώματά τους	ΓΓΙΦ	2018-2020
5	Επιμόρφωση προσωπικού ΓΓΙΦ στο αντικείμενο σε ζητήματα διακρίσεων, ισότιμης μεταχείρισης και ευπαθών κοινωνικών ομάδων	ΓΓΙΦ και ΕΚΔΔΑ	2018
6	Επιμόρφωση και κατάρτιση σε υπαλλήλους ΓΓΙΦ, στελέχη συμβουλευτικών κέντρων, ξενώνων φιλοξενίας και γραμμής 15900 στην πολιτισμική διαφοροποίηση, στο άσυλο και τη διεθνή προστασία, στη διαδικασία παραπομπών για γυναίκες πρόσφυγες θύματα έμφυλης βίας, στη διαχείριση υπόθεσης θύματος έμφυλης βίας σε συνθήκες ανθρωπιστικής κρίσης, σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική (GBV Case Management) κ.α.	ΓΓΙΦ, κοινωνία πολιτών, Διεθνείς Οργανισμοί, αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες	2016-2020
7	Διοργάνωση συνεδρίων όπου το προσωπικό των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας, μαζί με στελέχη ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ και επαγγελματίες από άλλους φορείς θα ανταλλάξουν εμπειρίες και καλές πρακτικές	ΓΓΙΦ, UNFPA, κοινωνία πολιτών	2017-2020

8	Συγκρότηση Ομάδας Διοίκησης Έργου για το συντονισμό συναρμόδιων φορέων κατά τη διαδικασία εντοπισμού, παραπομπής, φιλοξενίας και παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών σε γυναίκες πρόσφυγες και υπογραφή σχετικού πρωτοκόλλου	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Άμυνας, Γενική Γραμματεία Δημόσιας Υγείας, ΕΚΚΑ, ΚΕΘΙ, ΕΕΤΑΑ, ΚΕΔΕ, ΕΝΠΕ	2016-2020
9	Παροχή υλικού στα στελέχη των Συμβουλευτικών Κέντρων και των Ξενώνων Φιλοξενίας σχετικά με τη διαδικασία ασύλου, θρησκευτικών και πολιτισμικών διαφορών, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων κλπ	ΓΓΙΦ, Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης και Υπηρεσία Ασύλου	2016-2020
10	Αναμόρφωση της βάσης δεδομένων της ΕΕΤΑΑ ώστε να περιλαμβάνει και τις γυναίκες πρόσφυγες	ΓΓΙΦ-ΕΕΤΑΑ	2016-2020

Στόχος 3: Διασφάλιση της ισότητας και εξάλειψη των διακρίσεων για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων στοχεύει στη διασφάλιση της ισότητας και των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη χάραξη στοχευμένων μέτρων και από μία πολυπαραγοντική προσέγγιση. Οι δράσεις στοχεύουν στην ενίσχυση των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις όσον αφορά στις δεξιότητες τους, την κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη, τη νομική συμβουλευτική προκειμένου να ενταχθούν στη σφαίρα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής ζωής με ίσους όρους.

Οι δράσεις που προβλέπονται, είναι:

ΣΤΟΧΟΣ 3:

ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΥ ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Χορήγηση voucher για φιλοξενία παιδιών γυναικών Ρομά, αστέγων ή προσφύγων σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εσωτερικών, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ΕΕΤΑΑ	2018-2020

2	Προγράμματα κατάρτισης - απόκτησης επαγγελματικών δεξιοτήτων - Ενδυνάμωση/ενίσχυση γυναικείας επιχειρηματικότητας με τη δημιουργία επιχειρήσεων, ΚΟΙΝΣΕΠ κλπ. που θα στελεχώνονται από αποφυλακισμένες γυναίκες, γυναίκες πρόσφυγες, γυναίκες θύματα βίας, γυναίκες αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών κλπ	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, άλλοι εταίροι	2017-2020
3	Προγράμματα ενίσχυσης κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητριών Ρομά με στόχο την ομαλή σχολική ένταξη	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΕΚΚΑ, Κοινωνία Πολιτών σε συνεργασία με ΓΓΙΦ και ΚΕΘΙ	2017-2020
4	Σεμινάρια Προαγωγής Υγείας, σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και πρόληψης παιδικών/εφηβικών κυήσεων με έμφαση στον οικογενειακό προγραμματισμό σε γυναίκες και κορίτσια Ρομά	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Υπουργείο Υγείας, Νοσοκομεία, Ειδική Γραμματεία Ρομά, ΚΕΕΛΠΝΟ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2018-2020
5	Προγράμματα ενδυνάμωσης της σχέσης οικογένειας Ρομά –Σχολείου	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ειδική Γραμματεία Ρομά, κοινωνία πολιτών σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2018-2020
6	Ενημέρωση –ευαισθητοποίηση των γυναικών Ρομά για την ενδοοικογενειακή βία και εξασφάλιση ιατρικής περίθαλψης σε περιπτώσεις κακοποίησης	Υπουργείο Υγείας, Ειδική Γραμματεία Ρομά, ΓΓΙΦ	2018-2020
7	Φιλοξενία και παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών σε γυναίκες πρόσφυγες θύματα ή εν δυνάμει θύματα βίας ή αρχηγούς μονογονεικών οικογενειών στο πλαίσιο του πανελλαδικού δικτύου δομών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών της ΓΓΙΦ	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Υπουργείο Υγείας, ΕΚΚΑ, ΚΕΘΙ, ΕΕΤΑΑ, ΚΕΔΕ, ΕΝΠΕ	2016-2020
8	Έκδοση φυλλαδίου για γυναίκες πρόσφυγες, που περιγράφει τις υπηρεσίες που μπορούν να τους παρασχεθούν (μεταφρασμένο στα αγγλικά, αραβικά, περσικά [φαρσί])	ΓΓΙΦ, Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες	2017

9	Έκδοση αφίσας (μεταφρασμένη στα αγγλικά, αραβικά, περσικά [φαρσί])	ΓΓΙΦ, Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες	2017
10	Μετάφραση εντύπων των Ξενώνων φιλοξενίας (αραβικά, περσικά [φαρσί], γαλλικά, urdu, sorani, kurmanji)	ΓΓΙΦ, Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες	2016
11	Επικαιροποίηση του Οδηγού «Κατευθυντήριες Οδηγίες για την προστασία των γυναικών και των κοριτσιών κατά την πρώτη υποδοχή στην Ελλάδα και τη διαδικασία ασύλου» (έκδοση 2011, σε ελληνικά-αγγλικά) για την ενημέρωση των στελεχών των υπηρεσιών υποδοχής και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, που δραστηριοποιούνται στο πεδίο	ΓΓΙΦ, Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες	2017
12	Ενημερωτικές συναντήσεις σε γυναίκες πρόσφυγες σε Κέντρα Υποδοχής ή Φιλοξενίας για τα δικαιώματά τους και τη διαθέσιμη αρωγή	Υπηρεσία Ασύλου, Υ.Π.Υ., ΓΓΙΦ, κοινωνία πολιτών	2017-2018
13	Διοργάνωση μαθημάτων δημιουργικής απασχόλησης και επισκέψεων σε αρχαιολογικούς χώρους	ΓΓΙΦ, Περιφέρεια, κοινωνία πολιτών, ΚΕΘΙ	2016-2020
14	Δημιουργία ξενώνων φιλοξενίας γυναικών προσφύγων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Περιφέρεια	2017-2020
15	Επιμόρφωση-κατάρτιση σε η/υ και ξένη γλώσσα ή μαθήματα ελληνικών για αλλοδαπές γυναίκες με παράλληλο πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης παιδιών	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Περιφέρεια, κοινωνία πολιτών	2017-2020
16	Δημιουργία Κέντρου Υποστήριξης Αποφυλακισμένων Γυναικών	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΕΠΑΝΟΔΟΣ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ, Περιφέρεια	2018-2020
17	Δημιουργία προστατευμένων διαμερισμάτων για τη φιλοξενία των αποφυλακισμένων γυναικών ή επιδότηση ενοικίου	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΕΠΑΝΟΔΟΣ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2017-2020

18	Προγράμματα υγείας και δωρεάν εξετάσεις (ψυχικής και σωματικής υγείας, οδοντιατρικής φροντίδας κλπ) για τις αποφυλακισμένες γυναίκες	Υπουργείο Υγείας, Νοσοκομεία, Ψυχοθεραπευτικές Μονάδες, ΚΕΕΛΠΝΟ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2017-2020
19	Προγράμματα αγωγής υγείας (ενημέρωση και εξετάσεις) – Ειδικά προγράμματα για κρατούμενες με ψυχικές διαταραχές και κρατούμενες εξαρτημένες από ουσίες	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης, Υπουργείο Υγείας, Νοσοκομεία, Ψυχοθεραπευτικές Μονάδες, ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, 18 ΑΝΩ, ΚΕΕΛΠΝΟ, κοινωνία πολιτών, σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2017-2020
20	Προγράμματα ενημέρωσης για τις μητέρες κρατούμενες σε σχέση με την μητρότητα και την υγεία των παιδιών τους (εμβολιασμός, οδοντιατρικός έλεγχος κλπ).	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης, Υπουργείο Υγείας, Νοσοκομεία σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2018-2020
21	Προγράμματα για την καλλιέργεια, ανάπτυξη αναθέρμανση του δεσμού με την οικογένεια των κρατουμένων-Δράσεις για τη διευκόλυνση του επισκεπτηρίου όπως μεταφορά συγγενών κλπ - Οργάνωση «Ημέρας της Οικογένειας»	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης σε συνεργασία με ΓΓΙΦ και επαγγελματίες που ασχολούνται με το θεσμό της οικογένειας	2017-2020
22	Συμμετοχή σε εργαστήρια επαγγελματικής κατάρτισης και εργασίες της φυλακής, παρέχοντας τεχνογνωσία με όρους κοινωνικής οικονομίας	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης, Υπουργείο Εργασίας, Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2018-2020
23	Προγράμματα αθλητικών δραστηριοτήτων και πολιτιστικού περιεχομένου με στόχο την ενδυνάμωση των κρατούμενων γυναικών	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ και τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού	2017-2020

24	Δράσεις ενημέρωσης για την επανένταξη και τις δομές υποστήριξης μετά την αποφυλάκισή τους	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Καταστήματα Κράτησης, ΕΠΑΝΟΔΟΣ σε συνεργασία με ΓΓΙΦ	2017-2020
25	Δημιουργία δομών φιλοξενίας και υποστηρικτικών υπηρεσιών για κακοποιημένες τοξικοεξαρτημένες γυναίκες	ΓΓΙΦ, Περιφέρεια, Δήμος Αθηναίων, 18 ΑΝΩ, ΟΚΑΝΑ, ΚΕΘΕΑ, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά	2017-2020

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) κατά τη νέα προγραμματική περίοδο (2016-2020), μεταξύ άλλων, βασικών προτεραιοτήτων της, πρόκειται να αναπτύξει μια σειρά δράσεων και πρωτοβουλιών σχετικά με την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, συνεχίζοντας έτσι την αποτελεσματική παρέμβασή της κατά την προηγούμενη περίοδο.

Σύμφωνα με τις καταληκτικές παρατηρήσεις και προτάσεις της Επιτροπής CEDAW με βάση την 7η Έκθεση της Ελλάδας για την περίοδο 2005-2008 (CEDAW 2013), η Επιτροπή χαιρετίζει την υιοθέτηση του «Εθνικού Προγράμματος για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών (2009-2013)» και του «Εθνικού Προγράμματος για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων (2010-2013)». Ωστόσο, προτρέπει την Ελλάδα να δώσει προτεραιότητα στην καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και να υιοθετήσει ολοκληρωμένα μέτρα για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους βίας, σε συμφωνία με την υπ' αριθμόν 19 (1992) γενική σύστασή της και με τη συμπερίληψη:

- της διασφάλισης αυστηρής εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας για τη βία κατά των γυναικών και της διασφάλισης του ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια που είναι θύματα βίας θα έχουν άμεση πρόσβαση σε μέσα αποκατάστασης και προστασίας, όπως και της εξασφάλισης ότι οι δράστες θα διώκονται και θα τιμωρούνται
- της ευαισθητοποίησης των πολιτών μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και με την παροχή υποχρεωτικής κατάρτισης σε δικαστές, εισαγγελείς, αστυνομικούς, δημοσιογράφους και εκπαιδευτικό προσωπικό, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι θα ευαισθητοποιηθούν σε όλες τις μορφές της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών και ότι θα μπορούν να παρέχουν επαρκή υποστήριξη στα θύματα, έχοντας υπόψη τον παράγοντα φύλο
- της ενθάρρυνσης των γυναικών να αναφέρουν περιπτώσεις ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας μέσω του απο-στιγματισμού των θυμάτων και της ευαισθητοποίησης σχετικά με την ποινική φύση τέτοιων πράξεων
- της παροχής επαρκούς βοήθειας και προστασίας στις γυναίκες θύματα βίας μέσω της δημιουργίας ξενώνων, ιδιαίτερα στις αγροτικές

περιοχές και ενίσχυση της συνεργασίας με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που παρέχουν καταφύγιο και επανένταξη στα θύματα

- της συλλογής στατιστικών δεδομένων για όλες τις μορφές της βίας κατά των γυναικών, συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας, ανά φύλο, ηλικία, εθνοτική/μειονοτική ταυτότητα και τη σχέση μεταξύ θύματος και δράστη και της εκπόνησης μελετών ή/και ερευνών σχετικά με την έκταση της βίας κατά των γυναικών και των αιτίων που την προκαλούν.

Επιπρόσθετα, η Επιτροπή καλεί την Ελλάδα να εφαρμόσει πλήρως το άρθρο 6 της Σύμβασης και:

- να διασφαλίσει την αποτελεσματική εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων
- να διεξάγει μελέτες και έρευνες, οι οποίες να περιλαμβάνουν και την εξάπλωση της πορνείας, για να αποτελέσουν στοιχεία στα οποία θα στηριχθεί η επιδίωξη του παραπάνω στόχου
- να διασφαλίσει την επανένταξη και την κοινωνική ενσωμάτωση των θυμάτων, παρέχοντάς τους, μεταξύ άλλων, καταφύγιο και αρωγή.

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ (UNIFEM 2013), οι βασικές στρατηγικές για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι οι εξής:

α) επένδυση στην ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών
β) εισαγωγή ή αναθεώρηση της νομοθεσίας
γ) ανάπτυξη ολιστικών, πολυτομεακών πολιτικών και εθνικών σχεδίων δράσης
δ) διασφάλιση πόρων και ένταξη της οπτικής του φύλου στους προϋπολογισμούς (gender budgeting)
ε) προώθηση της πρωτογενούς πρόληψης
στ) ενίσχυση τομέων-κλειδιών για προώθηση αλλαγών
ζ) ανάπτυξη συντονισμένης ανταπόκρισης σε τοπικό επίπεδο
η) εμπλοκή της συμμετοχής ομάδων-κλειδιών
θ) ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων
ι) διενέργεια ερευνών, συλλογή και ανάλυση δεδομένων και
ια) παρακολούθηση και λογοδοσία.

Για να μειωθεί και να προληφθεί η βία κατά των γυναικών, χρειάζεται μια ολοκληρωμένη, και όχι μια αποσπασματική, στρατηγική προσέγγιση, που θα επενδύσει δυναμικά σε όλους τους τομείς της πρόληψης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια), θα καλύπτει ολοκληρωμένα τον τομέα της αντιμετώπισης, όλες τις μορφές βίας και θα εφαρμοστεί σε εθνικό επίπεδο.

Με άλλα λόγια, η αποτελεσματική και συστηματική πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών απαιτεί και συνεπάγεται τη συμμετοχή

πολλών και διαφορετικών φορέων της πολιτείας (π.χ. αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, ιατρικές υπηρεσίες, υπηρεσίες απασχόλησης κ.ά.), της αυτοδιοίκησης (π.χ. υπηρεσίες πρόνοιας και κοινωνικής φροντίδας κ.ά.) και του εθελοντικού τομέα και κυρίως απαιτεί τη διασύνδεση των διαφορετικών υπηρεσιών που εμπλέκονται στην πολλαπλή υποστήριξη και προστασία των θυμάτων στην παραπομπή τους στις αρμόδιες υπηρεσίες, στη δίωξη των δραστών κ.λπ. Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαία η κατοχύρωση της διασύνδεσης των υπηρεσιών, καθώς και της πολύ-θεσμικής προσέγγισης (multi-agency approach) και σε εθνικό και σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο (Βουγιούκα 2011).

Η ΓΓΙΦ, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω σημεία και κατανοώντας τη σημασία του προβλήματος για τη δημοκρατία, την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, μέσα σε πραγματικά αντίξοες συνθήκες, θέτει ως κεντρικό σκοπό την πρόληψη και την καταπολέμηση κάθε μορφής βίας κατά των γυναικών μέσα από αποτελεσματικές, συντονισμένες κυβερνητικές πολιτικές και πρακτικές και την ελεύθερη -από κάθε μορφή βίας- ανάπτυξη της προσωπικότητας των γυναικών και των ανδρών με βάση την ισότητα, την αποδοχή της διαφορετικότητας και του αλληλοσεβασμού.

Οι βασικές της προτεραιότητες είναι οι εξής:

- *Η λήψη μέτρων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών*
- *Η αξιολόγηση του Δικτύου για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών*

Στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων αυτών, η ΓΓΙΦ έχει δημιουργήσει μη αμειβόμενη Ομάδα Διοίκησης Έργου (ΦΕΚ 699/ΥΟΔΔ/30.9.2015) για την άμεση κύρωση και ψήφιση από την Ελληνική Βουλή, της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). Η Ομάδα απαρτίζεται από εμπειρογνώμονες σε θέματα ισότητας των φύλων, κοινωνικούς/-ές επιστήμονες, εξειδικευμένους/-ες νομικούς κ.λπ., προκειμένου να εξετάσει το πλαίσιο εφαρμογής της Σύμβασης και να λάβει τα απαραίτητα μέτρα. Η υλοποίηση της Σύμβασης θα δρομολογηθεί με την (προβλεπόμενη από τη Σύμβαση) ψήφιση Ενιαίου Νόμου για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών σε όλους τους τομείς της ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας. Οι εργασίες της Ομάδας Διοίκησης Έργου για την επικύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης ολοκληρώθηκαν και το πόρισμά της έχει ήδη παραδοθεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Η ΓΓΙΦ έχει επιπλέον εντάξει τις υπάρχουσες υποστηρικτικές δομές του Δικτύου για την αντιμετώπιση της βίας στη νέα χρηματοδοτική περίοδο 2014-2020 και ήδη υλοποιεί σχετικές δράσεις. Οι υπηρεσίες των δομών

συνεχίζουν να παρέχονται *δωρεάν* σε γυναίκες που έχουν υποστεί ή υφίστανται βία ή/και πολλαπλές διακρίσεις (διεύρυνση ομάδας-στόχου), από το ειδικά ευαισθητοποιημένο προσωπικό σε εξατομικευμένες ατομικές ή ομαδικές συναντήσεις με τις συμβουλευόμενες με στόχο την ενδυνάμωσή τους. Επιπλέον, η ΓΓΙΦ αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα υποστηρικτικών υπηρεσιών με κοινωνικό χαρακτήρα, και ιδιαίτερα την περίοδο της οικονομικής κρίσης, διεύρυνε τις παρεχόμενες υπηρεσίες και στο πεδίο της εργασιακής στήριξης των γυναικών-θυμάτων βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων. Η συνέχιση της λειτουργίας των δομών και ο εμπλουτισμός των παρεχόμενων υπηρεσιών με την πρόσθετη διακριτή υπηρεσία της εργασιακής συμβουλευτικής, αποτελεί καινοτόμο στοιχείο, ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς θα βοηθήσει τις γυναίκες να αντιμετωπίζουν τις πολλαπλές τους ανάγκες αποτελεσματικότερα. Επιπλέον, η εν λόγω υπηρεσία προσδίδει ολιστικό και πολυτομεακό χαρακτήρα τόσο στο επίπεδο του μοντέλου συμβουλευτικής υποστήριξης με την οπτική του φύλου, όσο και στο επίπεδο παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών, οι οποίες θα καλύψουν θέματα βαρύνουσας σημασίας, όπως είναι αυτό της ενημέρωσης για εργασιακά ζητήματα, της αναζήτησης εργασίας κ.λ.π.

Στο πλαίσιο της λειτουργίας των Συμβουλευτικών Κέντρων, περιλαμβάνονται δράσεις και υπηρεσίες που υποδεικνύονται από την αναγκαιότητα διασφάλισης του ολοκληρωμένου χαρακτήρα των παρεμβάσεων. Ειδικότερα, οι δράσεις υποστήριξης και αρωγής αφορούν στα ακόλουθα:

- **Δράσεις ψυχοκοινωνικής και νομικής στήριξης**
    - Υπηρεσίες ενημέρωσης και εξειδικευμένης πληροφόρησης για θέματα έμφυλης βίας.
    - Υπηρεσίες ψυχολογικής και κοινωνικής συμβουλευτικής με την οπτική του φύλου (εξειδικευμένη συμβουλευτική των γυναικών-θυμάτων βίας)
    - Υπηρεσίες νομικής συμβουλευτικής και πληροφόρησης για δικαιώματα των γυναικών-θυμάτων βίας, τη σχετική νομοθεσία, τις απαιτούμενες διαδικασίες για την υποβολή καταγγελίας, μήνυσης κ.λ.π.
    - Υπηρεσίες παραπομπής ή/και συνοδείας (όταν απαιτείται) των γυναικών-θυμάτων βίας στους ξενώνες φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών και των παιδιών τους, στις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, στο δικαστήριο κ.λ.π.
    - Υπηρεσίες παραπομπής ή/και συνοδείας (όταν απαιτείται) των γυναικών σε νοσοκομεία ή σε κέντρα υγείας, σε φορείς κοινωνικής πολιτικής, σε φορείς απασχόλησης, σε φορείς φύλαξης και υποστήριξης παιδιών κ.λ.π.

- Υπηρεσίες παραπομπής σε πρόγραμμα Νομικής Βοήθειας (legal aid)
- Ενέργειες δικτύωσης και σύνδεσης με τους αρμόδιους φορείς προώθησης της απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης, προκειμένου να βελτιωθεί η εργασιακή κατάσταση των γυναικών που είναι θύματα βίας ή/και υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και παρουσιάζουν ολοένα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας (ΟΑΕΔ-ΚΠΑ, Γραφεία διασύνδεσης Πανεπιστημίων/ΑΤΕΙ, Επιμελητήρια, Εμπορικοί Επαγγελματικοί σύλλογοι, Γραφεία προώθησης της απασχόλησης Περιφερειών και Δήμων, Κέντρα δια βίου μάθησης 1 & 2, Σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, Κέντρα Κοινότητας των Δήμων και εξειδικευμένα Κέντρα Υποστήριξης Ρομά, μεταναστών/-τριών κ.λπ.)

- Υπηρεσίες εργασιακής συμβουλευτικής και πληροφόρησης.

- **Δράσεις δικτύωσης**
  - Δικτύωση των Συμβουλευτικών Κέντρων μεταξύ τους, καθώς επίσης και με τους Ξενώνες Φιλοξενίας και λοιπούς εμπλεκόμενους φορείς (πχ Τηλεφωνική γραμμή SOS 15900, αστυνομία, νοσοκομεία, κοινωνικές υπηρεσίες, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ κ.λπ.).
  - Δικτύωση με τα Κέντρα Κοινότητας των Δήμων και τα Παραρτήματά τους.
- **Δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης** για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών σε συνεργασία με το οριζόντιο σχέδιο δημοσιότητας και ευαισθητοποίησης που υλοποιείται από τη ΓΓΙΦ.

Οι Ξενώνες συνεχίζουν τη λειτουργία τους και αποτελούν δομές που φιλοξενούν προσωρινά 20 γυναίκες με τα παιδιά τους (γυναίκες θύματα βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων), με την υποστήριξη κατάλληλου επιστημονικού προσωπικού. Οι Ξενώνες αποτελούν ασφαλείς χώρους διαμονής για τις γυναίκες θύματα βίας και τα παιδιά τους.

Επιπρόσθετα, η ΓΓΙΦ ως δικαιούχος υλοποιεί την Πράξη με τίτλο: «Οριζόντιες Παρεμβάσεις εθνικής εμβέλειας» (ΕΠ «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014-2020»). Στο πλαίσιο της Πράξης αυτής:

- Συνεχίζει να λειτουργεί η Τηλεφωνική Γραμμή SOS 15900 σε 24ωρη βάση/365 ημέρες τον χρόνο, η οποία αποτελεί μια υπηρεσία που έχει ως ιδιαίτερη αποστολή:
  α) την παροχή άμεσης βοήθειας σε έκτακτα και με επείγοντα χαρακτήρα περιστατικά βίας
  β) την παροχή πληροφόρησης και παραπομπή γυναικών θυμάτων βίας σε Συμβουλευτικά Κέντρα και σχετικές υπηρεσίες

γ) την παροχή τηλεφωνικής στήριξης. Η Τηλεφωνική Γραμμή παρέχει τη δυνατότητα πληροφόρησης και ψυχοκοινωνικής στήριξης και σε γυναίκες που κατοικούν είτε σε απομακρυσμένες περιοχές είτε σε περιοχές που δεν διαθέτουν υποστηρικτικές δομές άλλης μορφής.

- Ενισχύεται το μοντέλο λειτουργίας των Δομών και η μεθοδολογία προσέγγισης της συμβουλευτικής μέσω σχετικών εργαλείων (Οδηγός Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών και Λειτουργίας των Υποστηρικτικών Δομών, Εγχειρίδιο σεξουαλικής παρενόχλησης, Κανονισμοί λειτουργίας των δομών, Κώδικες δεοντολογίας κ.ά.).
- Τα εργαλεία αυτά, πρόκειται να επικαιροποιηθούν (Κανονισμοί λειτουργίας των δομών, Κώδικες δεοντολογίας κ.ά.) ή/και να αναπτυχθούν (π.χ. Οδηγός για την εργασιακή συμβουλευτική κ.ά.), σύμφωνα με τις νέες ανάγκες του Πράξης, προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα Ενιαίο Σύστημα Ποιότητας παροχής υπηρεσιών στο δίκτυο των Δομών.
- Αναπτύσσονται δράσεις δημοσιότητας σε κεντρικό επίπεδο, με την αξιοποίηση διάφορων επικοινωνιακών μέσων και ενεργειών (tv/radio spot, ημερίδες, φυλλάδια κ.λπ.), που ως κύριο στόχο θα έχουν τη στοχευμένη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα έμφυλης βίας (ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική παρενόχληση, βιασμός, πορνεία και trafficking κλπ.), καθώς και την πρόληψη τέτοιων φαινόμενων. Επίσης, η ΓΓΙΦ θα εμπλουτίζει διαρκώς το περιεχόμενο της ιστοσελίδας www.womensos.gr και της σελίδας της στο Facebook με κείμενα, μελέτες/έρευνες, νομοθεσία κ.λπ., προκειμένου όλοι οι πολίτες να έχουν πρόσβαση στην ενημέρωση των τρεχουσών εξελίξεων στο θέμα της βίας κατά των γυναικών.

Επιπλέον, η ΓΓΙΦ πρόκειται να αναπτύξει δράσεις δημοσιότητας για τη Συνθήκη, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της και των Γενικών συστάσεων της Επιτροπής CEDAW, με στόχο την ευαισθητοποίηση σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών και την εγκαθίδρυση μιας νομικής κουλτούρας, που θα υποστηρίζει τη μη διάκριση και την ισότητα των γυναικών και των ανδρών.

- Αναπτύσσονται κύκλοι επιμόρφωσης στα στελέχη/συμβούλους του δικτύου δομών σε θέματα που άπτονται των ειδικοτήτων και των αρμοδιοτήτων της και σύμφωνα με τις ανάγκες που προκύπτουν κατά τη λειτουργία των δομών.

Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση και παρακολούθηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών (Βουγιούκα 2013), θα πραγματο-

ποιούνται αξιολογήσεις που θα υλοποιούνται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και θα αφορούν στη λειτουργία των δομών του Δικτύου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών.

Οι ενέργειες αξιολόγησης δύναται να συμβάλουν αποφασιστικά στην αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς της και στην ανάδειξη πεδίων που θα πρέπει να βελτιωθούν ή/και να αλλάξουν. Έτσι, οι ενέργειες αυτές θα περιλαμβάνουν: αξιολογήσεις, ετήσιες εκθέσεις προόδου, εθνικές εκθέσεις για την ισότητα των φύλων, αλλά και συνεργασία με τα ΜΜΕ για τη διάχυση πληροφοριών για την πρόοδο των υλοποιημένων πολιτικών και δράσεων. Καθώς η στοχοθέτηση χρειάζεται να είναι σαφής για να μπορεί να μετρηθεί και να αποτιμηθεί, θα αξιοποιηθούν οι σχετικοί δείκτες (ποιοτικοί και ποσοτικοί), έτσι ώστε η παρακολούθηση να είναι επιστημονικά αξιόπιστη και να συνδέεται με τις Περιοδικές Εκθέσεις που είναι υποχρεωμένη να υποβάλλει η χώρα στην Επιτροπή CEDAW και στους διεθνείς οργανισμούς με βάση της συμβατικές της υποχρεώσεις.

Οι δημόσιες πολιτικές για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών είναι σχετικά πρόσφατες στην Ελλάδα, αν και τα τελευταία χρόνια η ΓΓΙΦ έχει αναπτύξει μεγάλο εύρος στοχευμένων δράσεων και θεσμικών παρεμβάσεων με σημαντικά αποτελέσματα σε τυπικό και ουσιαστικό επίπεδο. Εντούτοις, υπάρχουν πεδία που σχετίζονται με διάφορα είδη βίας κατά των γυναικών (π.χ. trafficking, βία κατά ηλικιωμένων γυναικών και γυναικών με αναπηρία κ.λπ.), τα οποία χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης, ανάλυσης και ενίσχυσης μέσω λήψης μέτρων και ανάπτυξης ενεργειών. Οι γυναίκες και τα νεαρά κορίτσια συχνά εκτίθενται σε σοβαρά περιστατικά και πράξεις βίας, όπως ο βιασμός, ο εξαναγκασμός σε σύναψη γάμου, ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, τα οποία συνιστούν σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και σημαντικό εμπόδιο στην ουσιαστική επίτευξη της ισότητας των φύλων.

Επιπλέον, είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν στρατηγικές, αλλά και να κατανοηθεί εμβριθώς ο τρόπος που οι έμφυλες ανισότητες και διακρίσεις αλληλοδιαπλέκονται (inter-sectionality) για συγκεκριμένες ομάδες γυναικών με άλλα χαρακτηριστικά/μεταβλητές της ταυτότητάς τους (π.χ. ηλικία, εθνότητα, θρησκεία, εργασιακή κατάσταση, σεξουαλικός προσανατολισμός κ.λπ.), έτσι ώστε να αναγνωρίζονται τα εμπόδια των ομάδων αυτών κατά την πρόσβαση σε υπηρεσίες και δικαιώματα και να τους προσφέρονται κατάλληλες υπηρεσίες και στοχευμένες ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες που έχουν και βάσει των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, με άξονα τον σεβασμό στη διαφορετικότητα.

Στόχος 1: Εφαρμογή και αναθεώρηση της νομοθεσίας

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς για την αναμόρφωση του Ποινικού Κώδικα και εισήγηση θέσης σε διαβούλευση του «σχεδίου αλλαγής του ΠΚ»	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΓΓΙΦ, γυναικείες οργανώσεις, κοινωνία πολιτών	2017-2020
2	Ψήφιση Ενιαίου Νόμου για τη Βία κατά των γυναικών (ΕΝΒκΓ) και σύμφωνα με τις συστάσεις της CEDAW, που θα αντιμετωπίζει τη βία στην εργασία και τη βία στην κοινωνία (με διατάξεις και για την πορνεία, το trafficking, το cyberbullying, τον ακρωτηριασμό γεννητικών οργάνων και άλλες μορφές έμφυλης βίας)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020
3	Συγκρότηση Ειδικής Επιτροπής για την επεξεργασία νομοθετικής πρότασης που θα προστατεύει τις γυναίκες από τη βία και την εκμετάλλευση της πορνείας	ΓΓΙΦ, Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ), άλλοι φορείς	2017-2018
4	Ενημέρωση και ενεργοποίηση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής ενάντια στην Εμπορία Ανθρώπων	Βουλή των Ελλήνων, ΓΓΙΦ, Γ.ΕΘ.ΕΙΣ, άλλοι φορείς	2016-2020

Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Επικύρωση Σύμβασης Κωνσταντινούπολης - Προσαρμογή διατάξεων αστικού, ποινικού και δικονομικού δικαίου. Η ΓΓΙΦ έχει δημιουργήσει μη αμειβόμενη Επιτροπή Έργου (ΦΕΚ 699/ΥΟΔΔ/30.9.2015) για την άμεση κύρωση από την Ελληνική Βουλή, της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, άλλοι φορείς	2016

2	Σύσταση Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής που θα επεξεργαστεί το Πόρισμα που έχει προκύψει από την προπαρασκευαστική επιτροπή της ΓΓΙΦ για την επικύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης ώστε να πάρει μορφή Νομοσχεδίου και να ψηφιστεί από τη Βουλή	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΓΓΙΦ, άλλοι φορείς	2017
3	Προσθήκες και βελτιώσεις στο Ν. 3500/2006 για ενδοοικογενειακή βία (οι παρατηρήσεις αφορούν και όλα τα άρθρα του ΠΚ που εξειδικεύει ο Νόμος) α) Επανεξέταση άρθρων για Ποινική διαμεσολάβηση β) Λήψη υπ' όψιν του Συμφώνου Συμβίωσης για να δούμε αν επαναπροσδιορίζεται η έννοια της «οικογένειας» γ) Συμπερίληψη της οικονομικής βίας στην έννοια της ενδοοικογενειακής βίας δ) Επέκταση των προστατευτικών για τη γυναίκα διατάξεων σε σταθερούς συντρόφους εκτός συμβίωσης καθώς και για πρώην συντρόφους (όχι συζύγους) που έχουν αποκτήσει παιδί ανεξάρτητα από συνοίκηση (ποινικό δίκαιο)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020
4	Πρόταση για Τροποποίηση του Ν.3811/2009 για αποζημιώσεις θυμάτων, σύμφωνα με το Πόρισμα της Επιτροπής Έργου για την κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020
5	Κρατική διαμεσολάβηση για εξασφάλιση διατροφής (μορφή οικονομικής βίας) και από ελεύθερους επαγγελματίες και ιδιωτικούς υπαλλήλους (στο πρότυπο της κατάσχεσης εις χείρας τρίτων)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020
6	Πρόταση για δημιουργία Ταμείου Στήριξης Θυμάτων, το οποίο θα χρηματοδοτηθεί από πόρους που θα προέρχονται από μέρος/ποσοστό των χρηματικών ποινών ή από τις μετατροπές των ποινών σε χρηματικές	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020

7	Στοιχειοθέτηση βλάβης από χρόνια άσκηση ψυχολογικής βίας και ποινικοποίηση της πρόκλησης ψυχολογικής βλάβης στα παιδιά, προκειμένου να θιγεί ο/η αντίδικος πρώην σύντροφος (ποινικό δίκαιο)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020
8	Κάλυψη με διάταξη εισαγγελέα, επαγγελματιών ψυχικής υγείας για διάγνωση-υποστήριξη ανηλίκων χωρίς την απαραίτητη συγκατάθεση γονέα, όταν ο ενδιαφερόμενος/η γονέας έχει επιμέλεια με δικαστική απόφαση (ποινικό δίκαιο)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2020
9	Μέριμνα για την επαγγελματική αποκατάσταση των γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας και λήψη μέτρων διευκόλυνσης τους στην εργασία, κατά το πρότυπο του Ισπανικού Νόμου/Σχεδίου Δράσης	Υπουργείο Εργασίας, ΟΑΕΔ, ΓΓΙΦ	2017-2020

Σεξουαλική παρενόχληση κατά των γυναικών

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Πρόταση για Τροποποίηση του άρθρου ΠΚ 337, σύμφωνα με το Πόρισμα της Επιτροπής Έργου για την κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2019

Εκφοβισμός κατά των γυναικών

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	ΠΚ 312 - Πρόκληση βλάβης με συνεχή σκληρή συμπεριφορά Όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4322/2015 (άρθ. 8) για να καλύπτει περιπτώσεις εκφοβισμού. Να γίνει σαφής επέκταση σε ενηλίκους και ρητή αναφορά σε μέλη «οικογένειας» και σε όσους διατηρούν σχέση και διαβιούν στην ίδια οικεία (βλ. ορισμό οικογένειας στον Ν.3500/2006)	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2019

Ακρωτηριασμοί γεννητικών οργάνων

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Πρόταση για Τροποποίηση του ΠΚ 310, σύμφωνα με το Πόρισμα της Επιτροπής για την κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2019

Εξαναγκαστικοί γάμοι

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Πρόταση για προσθήκη/τροποποίηση της παρ.1 του υφιστάμενου άρθρου ΠΚ 323Α, σύμφωνα με το Πόρισμα της Επιτροπής Έργου για την κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης	Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προπαρασκευαστικές ομάδες εργασίας της ΓΓΙΦ	2017-2019

Περαιτέρω, σημαντικές αλλαγές και βελτιώσεις χρειάζεται να πραγματοποιηθούν και στην ελληνική νομοθεσία, με παράλληλες συντονισμένες και μη αποσπασματικές δράσεις προληπτικού χαρακτήρα για να αντιμετωπίζονται εμπόδια σε κάθε εφαρμοστικό στάδιο της δημόσιας πολιτικής, αλλά και της ουσιαστικής προώθησης της ισότητας.

Με βάση τα παραπάνω, οι δύο βασικές προτεραιότητες της ΓΓΙΦ αναλύονται περαιτέρω στους παρακάτω στόχους:

Στόχος 2: Ολιστική και πολύ-τομεακή υποστήριξη των γυναικών θυμάτων βίας ή/και πολλαπλών διακρίσεων (π.χ. μετανάστριες, πρόσφυγες, Ρομά, κλπ.)

ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (ΟΛΕΣ ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ)

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Συνέχιση και ενίσχυση των δομών του Δικτύου για την αντιμετώπιση της βίας	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ	2016-2020
2	Ένταξη της εργασιακής συμβουλευτικής στις υπηρεσίες του Δικτύου κατά της βίας	ΓΓΙΦ,ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ	2016-2020

3	Ενίσχυση του μοντέλου λειτουργίας των Δομών και της μεθοδολογίας προσέγγισης της συμβουλευτικής μέσω σχετικών εργαλείων (Οδηγός Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών και Λειτουργίας των Υποστηρικτικών Δομών, Εγχειρίδιο σεξουαλικής παρενόχλησης, Κανονισμοί λειτουργίας των δομών, Κώδικες δεοντολογίας κ.ά.) και επικαιροποίησή τους	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ	2016-2020
4	Ανάπτυξη κύκλων επιμόρφωσης στα στελέχη/συμβούλους του δικτύου δομών σε θέματα που άπτονται των ειδικοτήτων και των αρμοδιοτήτων τους	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ, κοινωνία πολιτών, άλλοι φορείς	2016-2020
5	Ψυχολογική εποπτεία των στελεχών για την υποστήριξη και την ενδυνάμωσή τους, με στόχο τη δημιουργία ασφαλούς πλαισίου και ορίων κατά την άσκηση των καθηκόντων των στελεχών των δομών, για την παροχή βέλτιστων υπηρεσιών στήριξης των γυναικών	ΓΓΙΦ,ΚΕΘΙ	2016-2020
6	Παροχή υπηρεσιών δωρεάν νομικής βοήθειας (legal aid) σε συνεργασία με τους Δικηγορικούς Συλλόγους, σε γυναίκες-θύματα βίας	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Δικηγορικοί Σύλλογοι	2016-2020
7	Δημιουργία ενιαίου θεσμικού πλαισίου για παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας-εκπροσώπησης σε θύματα βίας	Δικηγορικοί Σύλλογοι, κοινωνία πολιτών, (π.χ. ΔΙΟΤΙΜΑ, Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας, Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού κλπ.)	2016-2020

ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Σχεδιασμός παρεμβάσεων για τους φροντιστές/τριες ηλικιωμένων γυναικών με στόχο την ευαισθητοποίηση και ενημέρωσή τους για θέματα έμφυλης βίας	ΓΓΙΦ, ΟΤΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ, (κλειστά και ανοιχτά), Ιδρύματα υποστήριξης ηλικιωμένων, ΚΗΦΗ, πρόγραμμα «ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ» κ.λπ.	2017-2020

2	Πληροφόρηση και ενημέρωση των ηλικιωμένων γυναικών σχετικά με τις δομές πρόληψης και καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών και τις δυνατότητες υποστήριξης των θυμάτων βίας	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΟΤΑ, ΜΜΕ	2017-2020

ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ (ΑΜΕΑ)

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Επιμόρφωση των κοριτσιών και γυναικών με αναπηρία, στις οικογένειές τους και σε όσους/-ες τις φροντίζουν σχετικά με τους τρόπους πρόληψης, αναγνώρισης και αναφοράς των περιστατικών εκμετάλλευσης, βίας και κακοποίησης και σχετικά με τις υφιστάμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες και το θεσμικό πλαίσιο	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ, Πρωτοβάθμιες και Δευτεροβάθμιες Διευθύνσεις, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων	2017-2020
2	Ενίσχυση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τις γυναίκες με αναπηρία θύματα έμφυλης βίας, με γνώμονα τις ιδιαίτερες ανάγκες τους	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΟΤΑ, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Υπουργείο Δικαιοσύνης	2017-2020

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑΣΜΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΓΕΝΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Πολλαπλή υποστήριξη των γυναικών-θυμάτων (σε θέματα φροντίδας της υγείας τους, ψυχοκοινωνική υποστήριξη κ.λ.π.)	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΟΤΑ, Υπουργείο Υγείας, Μεταναστευτικές Οργανώσεις	2016-2020

ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΡΟΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ενθάρρυνση των γυναικών Ρομά που είναι θύματα έμφυλης βίας, προκειμένου να καταγγέλλουν τα περιστατικά και τους δράστες μέσω δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για τα θεσμικά μέτρα και τις πολιτικές που εφαρμόζει η πολιτεία	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εσωτερικών, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων Κοινωνία Πολιτών	2017-2020

Στόχος 3: Ευαισθητοποίηση του ευρύτερου πληθυσμού, επιμόρφωση επαγγελματιών και ανάπτυξη δικτύωσης

ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ (ΟΛΕΣ ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ)

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Δράσεις δημοσιότητας της Συνθήκης CEDAW και των συστάσεων που αφορούν σε ζητήματα βίας	ΓΓΙΦ, Κυβέρνηση, Υπουργεία, Βουλή, δικαστικό σώμα, τοπικές αρχές	2017-2020
2	Εμπλουτισμός του περιεχομένου της ιστοσελίδας www.womensos.gr και της σελίδας της ΓΓΙΦ στο Facebook	ΓΓΙΦ	2016-2020
3	Συνεργασία και επιμόρφωση προσωπικού μονάδων υγείας (ιατροί, νοσηλευτές/-τριες, κοινωνικοί λειτουργοί νοσοκομείων κ.λ.π.)	Υπουργείο Υγείας-Σύστημα Υγείας (Νοσοκομεία), ΓΓΙΦ, ΕΚΔΔΑ	2016-2020

ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Εκπαίδευση και σεμινάρια επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης για δικαστές	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ	2016-2020
2	Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών της Σχολής Δικαστών με τη συμπερίληψη σχετικών μαθημάτων σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία	Υπουργείο Δικαιοσύνης, ΓΓΙΦ, ΕΚΔΔΑ, Δικηγορικοί Σύλλογοι	2016-2020
3	Υλοποίηση κύκλων εκπαίδευσης για τους αστυνομικούς, τους δημοσίους υπαλλήλους, τους εκπαιδευτικούς	Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ	2016-2020
4	Αποστολή (ΕΚ ΝΕΟΥ) σε όλα τα Αστυνομικά Τμήματα της Νομοθεσίας και της Διαταγής για την ενδοοικογενειακή βία	Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, ΓΓΙΦ, Εισαγγελία για την ενδοοικογενειακή βία	2016
5	Ενίσχυση θεματικής για τη βία κατά των γυναικών στην εκπαίδευση των Αστυνομικών Σχολών	Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΕΚΔΔΑ, Νομικές σχολές	2016-2020

6	Εισαγωγή μαθημάτων για την έμφυλη βία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στα προγράμματα σπουδών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Τμήματα Νομικής, Ψυχολογίας, Ιατρικής, Ψυχιατρικής κ.λ.π. ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ	2016-2020
7	Εκπαίδευση επαγγελματιών ψυχικής υγείας σε δήμους, νοσοκομεία, Κέντρα ψυχικής υγείας, στην α) αναγνώριση β) αξιολόγηση επικινδυνότητας και γ) στους τρόπους συμβουλευτικής θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, ΕΚΔΔΑ	2016-2020

ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση κοινού για τις μορφές της σεξουαλικής παρενόχλησης σε χώρους εργασίας, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, σε ιδρύματα ψυχικής υγείας, στο διαδίκτυο	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Υπουργείο Παιδείας, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Συνδικαλιστικοί φορείς, Επιθεώρηση Εργασίας, ΟΤΑ, κοινωνία πολιτών, ΜΜΕ	2016-2020

ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ/ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ (TRAFFICKING)

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης μαθητών/τριών και νέων, με τη δημιουργία εκστρατείας ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης	ΓΓΙΦ, Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων (Γ.ΕΘ.ΕΙΣ), Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων	2016-2020
2	Εκπαίδευση επαγγελματιών (λιμενοφυλάκων, νοσηλευτικού και ιατρικού προσωπικού, αστυνομικών κ εργαζομένων σε Κέντρα Κράτησης) στην ταυτοποίηση πιθανών θυμάτων trafficking και σε συγκεκριμένα βήματα συνεργασίας με θεσμούς για την προστασία τους	ΓΓΙΦ, αρμόδια Υπουργεία, ΕΚΔΔΑ	2016-2020

ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση κοινού για τον εκφοβισμό σε χώρους εργασίας, σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, σε ιδρύματα ψυχικής υγείας, στο διαδίκτυο	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Συνδικαλιστικοί φορείς, Επιθεώρηση Εργασίας, ΟΤΑ, κοινωνία πολιτών, ΜΜΕ	2017-2020

ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ (ΑΜΕΑ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Αναφορά στα άτομα με αναπηρία στις εκστρατείες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης για την έμφυλη βία και ένταξη της διάστασης της αναπηρίας σε όλες τις δημόσιες πολιτικές κατά της έμφυλης βίας	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΟΤΑ, ΜΜΕ, αρμόδιοι φορείς	2017-2020
2	Προγράμματα επιμόρφωσης για τους επαγγελματίες που εργάζονται με γυναίκες με αναπηρία σε θέματα έμφυλης βίας. Παραγωγή σχετικού υλικού	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ	2017-2020
3	Παραγωγή προσβάσιμου υλικού ευαισθητοποίησης σε άτομα με αναπηρία (διαφορετικές μορφές και «γλώσσες»)	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΟΤΑ, αρμόδιοι φορείς	2017-2020
4	Δημιουργία πρωτοκόλλων και κανόνων δεοντολογίας για τους/τις επαγγελματίες που φροντίζουν και υποστηρίζουν γυναίκες με αναπηρία με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας και της κακοποίησης και την αποτελεσματική προστασία των γυναικών με αναπηρία	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Υπουργείο Υγείας	2017-2020

ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΝΕΑΡΩΝ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Σεμινάρια ευαισθητοποίησης σε εκπαιδευτικούς για την αναγνώριση, τη διαχείριση και την παραπομπή κοριτσιών εφήβων θυμάτων βίας σε αρμόδιους φορείς	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΕΚΔΔΑ	2016-2020

2	Σεμινάρια ευαισθητοποίησης εφήβων για ανάπτυξη προβληματισμού και ανάπτυξη δεξιοτήτων για ισότιμες και υγιείς ερωτικές σχέσεις	ΓΓΙΦ, Δευτεροβάθμιες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης	2016-2020
3	Σύναψη πρωτοκόλλων συνεργασίας με τις κατά τόπους δευτεροβάθμιες διευθύνσεις εκπαίδευσης και συναντήσεις ευαισθητοποίησης στα σχολεία	ΓΓΙΦ, Δευτεροβάθμιες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης	2016-2020

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑΣΜΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΓΕΝΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στους πληθυσμούς που αφορά, με σκοπό την εκκίνηση προβληματισμού για την αξία του εν λόγω εθίμου	ΓΓΙΦ, κοινωνία πολιτών, Μεταναστευτικές Οργανώσεις, ΟΤΑ	2017-2020
2	Σεμινάρια ευαισθητοποίησης των νεότερων γενιών, ειδικά αυτών που μεγαλώνουν μέσα στα σχολεία που έχουν τέτοιους πληθυσμούς, για τους κινδύνους και τις επιπτώσεις αυτής της πρακτικής	ΓΓΙΦ, Πρωτοβάθμιες και Δευτεροβάθμιες Διευθύνσεις Εκπαίδευσης	2017-2020
3	Συνεργασία με μεταναστευτικές κοινότητες, διοργάνωση συζητήσεων και δημιουργία δικτύων πληροφόρησης και κέντρα υποδοχής, όπου μπορούν να καταφύγουν μητέρες ή τα υποψήφια ανήλικα θύματα και να τους γίνει αναλυτική και υπεύθυνη ενημέρωση για τους κινδύνους που διατρέχει το παιδί, αν υποστεί τη διαδικασία	ΓΓΙΦ, κοινωνία πολιτών, Μεταναστευτικές Οργανώσεις ΟΤΑ, Νοσοκομεία, Υπουργείο Υγείας	2017-2020

ΠΡΩΙΜΟΙ ΚΑΙ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Εκπαιδευτικές εκστρατείες στις κοινότητες των Ρομά, σε μεταναστευτικές και προσφυγικές κοινότητες σχετικά με τα αποτελέσματα των πρώιμων/εξαναγκαστικών γάμων στη ζωή των κοριτσιών και των αγοριών	Υπουργείο Εσωτερικών, ΓΓΙΦ, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, ΟΤΑ, κοινωνία πολιτών	2016-2020
2	Ενίσχυση των δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης στην εκπαίδευση με στόχο να ενθαρρυνθούν τα κορίτσια και τα αγόρια για να αντιστέκονται στους πρώιμους/εξαναγκαστικούς γάμους	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΓΓΙΦ	2016-2020

3	Επιμόρφωση διαπολιτισμικών μεσολαβητών/τριών για την ενημέρωση των γονέων σχετικά με την απαγόρευση σύναψης πρώιμων/εξαναγκαστικών γάμων με βάση την ισχύουσα νομοθεσία	Υπουργείο Εσωτερικών, ΓΓΙΦ, ΟΤΑ, κοινωνία πολιτών	2016-2020

Στόχος 4: Παρακολούθηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών και αξιολόγηση του Δικτύου

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Σύσταση Επιτελικής Ομάδας με σκοπό την παρακολούθηση της λειτουργίας των δομών, την ανταλλαγή απόψεων και τεχνογνωσίας, την αμοιβαία ενημέρωση για την υλοποίηση του συνόλου των δράσεων και την εισήγηση σχετικών προτάσεων	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Επιτελική Δομής ΕΣΠΑ/ΥΠΕΣ	2016-2020
2	Επίβλεψη, παρακολούθηση και συντονισμός των Δομών του Δικτύου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της έμφυλης βίας, με στόχο την αποτελεσματική εφαρμογή τόσο του Κοινού πλαισίου λειτουργίας των δομών του δικτύου όσο και της μεθοδολογίας προσέγγισης της συμβουλευτικής διαδικασίας και ανάπτυξης των συμβουλευτικών υπηρεσιών	ΓΓΙΦ,ΚΕΘΙ	2016-2020
3	Συνέχιση, εμπλουτισμός και ανάπτυξη της λειτουργίας της ενιαίας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων των επωφελούμενων και τη διεύρυνσή της με νέα αρχεία, στοιχεία και πεδία ώστε να είναι εφικτός ο απολογισμός του έργου τόσο των συμβούλων/στελεχών, όσο και των δομών του δικτύου	ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ)	2016-2020
4	Αξιολόγηση της λειτουργίας των δομών με στόχο τη βελτίωση του παραγόμενου έργου	ΚΕΘΙ ,ΓΓΙΦ, Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού και Παρακολούθησης δράσεων του ΕΚΤ (ΕΥΣΕΚΤ), Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ/ΥΠΕΣ	2017-2020

5	Διεξαγωγή ερευνών - Ουσιαστική, εύχρηστη και προσβάσιμη καταγραφή στατιστικών που θα βοηθήσουν στο σχεδιασμό πολιτικών αντιμετώπισης της έμφυλης βίας	ΕΛΑΣ, Εισαγγελίες, ΕΛΣΤΑΤ, ΕΚΚΕ, ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, ΟΤΑ, ΕΚΚΑ, κοινωνία πολιτών	2016-2020
6	Έρευνες και μελέτες για τη βία και κακοποίηση σε βάρος ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας σε επίσημα και ανεπίσημα μέρη παροχής φροντίδας με στόχο την καταγραφή των διαφορετικών μορφών βίας που υφίστανται οι γυναίκες και των ειδικών μορφών υποστήριξης και βοήθειας που θα πρέπει να σχεδιαστούν για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των ηλικιωμένων γυναικών	ΓΓΙΦ, ΕΚΚΕ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (Σπουδές Φύλου), ΟΤΑ	2017-2020
7	Εκπόνηση ερευνών για να καταγραφούν στοιχεία σχετικά με τη βία κατά των γυναικών και κοριτσιών με αναπηρία	ΓΓΙΦ, ΕΚΚΕ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (Σπουδές Φύλου), ΟΤΑ	2017-2020
8	Πραγματοποίηση ερευνών και συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για τους γάμους ανηλίκων	ΕΚΚΕ, ΓΓΙΦ, ΚΕΘΙ, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (Σπουδές Φύλου)	2016-2020
9	Συλλογή και διάχυση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων (κατά φύλο και εθνότητα) για τη βία κατά των γυναικών Ρομά	ΕΛΣΤΑΤ, ΓΓΙΦ (Παρατηρητήριο), κοινωνία πολιτών, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη	2017-2020

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Η οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα και οι παρατεταμένες πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν την τελευταία εξαετία, έχουν ως αποτέλεσμα την δραματική μείωση της απασχόλησης τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στο δημόσιο τομέα (μείωση προσλήψεων), οι νομοθετικές ρυθμίσεις οι οποίες αφορούσαν την περικοπή των εργασιακών δικαιωμάτων στον ιδιωτικό τομέα (περιορισμός της προστασίας μισθωτών από ομαδικές απολύσεις, μείωση υπερωριακής αποζημίωσης, ευέλικτα ωράρια εργασίας), αλλά και η λειτουργία και η φορολόγηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών, επηρέασαν σε καθοριστικό βαθμό την απασχόληση στο δημόσιο τομέα (μειωμένη είσοδος και κύματα εξόδου), αλλά και στον ιδιωτικό τομέα ως μισθωτών, ως αυτοαπασχολούμενων και επιχειρηματιών.)

Τα μέτρα αυτά έχουν και έμφυλες συνέπειες, καθώς *έχουν πλήξει δυσανάλογα τις γυναίκες, τους νέους και τους μετανάστες, οι οποίοι συγκεντρώνονται σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ότι οι άνδρες στο κατώτερο τμήμα της μισθολογικής κλίμακας και στον δευτερεύοντα τομέα της εργασίας* (Καραμεσίνη 2015: 261-2). Παράλληλα, ζητήματα όπως το έμφυλο μισθολογικό και συνταξιοδοτικό χάσμα, η γυάλινη οροφή, η υποεκπροσώπηση των γυναικών σε συγκεκριμένους κλάδους της οικονομίας, εξακολουθούν να υφίστανται ως τομείς ανισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα, οι οποίοι αλληλεπιδρούν με τις νέες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν την τελευταία εξαετία.

Ειδικότερα, η συρρίκνωση της ανδρικής απασχόλησης, η οποία μπορεί να εμφανίζεται ως μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων στον τομέα της απασχόλησης, δεν συνεπάγεται τη βελτίωση της θέσης των γυναικών μέσα στον εργασιακό στίβο ούτε αντισταθμίζει τη συσσωρευμένη ανισότητα χρόνων και τις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών. Ειδικότερα για την περίοδο της οικονομικής κρίσης, όπως αναφέρει η Καραμεσίνη (2015) το γυναικείο ποσοστό απασχόλησης καταβαραθρώθηκε σε τέτοιο βαθμό που έχει φτάσει σε επίπεδα του 1997, ενώ το γυναικείο ποσοστό ανεργίας εκτινάχθηκε σε ανάλογα ύψη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κρίση της απασχόλησης έπληξε κυρίως τις γυναίκες μεσαίας και υψηλής εκπαίδευσης, οι οποίες είχαν ως κυρίαρχη επαγγελματική διέξοδο τον δημόσιο τομέα.

Ενδεικτικά, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για την εξαετία 2008-2014, το ανδρικό ποσοστό ανεργίας αναρριχήθηκε από το 5,4% στο 23,5% (18,1% αύξηση) και το γυναικείο από το 11,8% στο 30,4% (18,6% αύξηση) ανάμεσα στο δεύτερο τρίμηνο του 2008 και στο δεύτερο τρίμηνο του 2014 (Καραμεσίνη, 2015: 252). Για το μήνα Νοέμβριο 2016, προκύπτουν για άλλη μία φορά άκρως υψηλά ποσοστά ανεργίας για τις γυναίκες (62,35%), έναντι 37,65% για τους άνδρες.

Τα στοιχεία αυτά συμπληρώνονται και από ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία έρευνας που εκπονήθηκε το 2015 για λογαριασμό της ΓΓΙΦ με τίτλο *«Ανεργία, Επισφάλεια και ανισότητες φύλου: επιπτώσεις της κρίσης στις γυναίκες και τα νοικοκυριά στην Ελλάδα»*, σύμφωνα με την οποία το διάστημα 2008-2014 η ανεργία πλήττει ιδιαιτέρως τις γυναίκες ανεξαρτήτως ηλικίας, σημειώνοντας ωστόσο, μεγαλύτερα ποσοστά στις ηλικιακές ομάδες 18-30 και 45-65. Είναι πολύ υψηλότερη στις γυναίκες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, από αυτές με πρωτοβάθμια ή τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η ανεργία των γυναικών παραμένει για πολλά χρόνια, ενώ οι περισσότερες γυναίκες απορροφήθηκαν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε φορείς του Δημοσίου και σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή εντάχθηκαν ως πρακτικά ασκούμενοι σε κάποια επιχείρηση. Επιπρόσθετα, η πλειονότητα των εργαζομένων που απασχολήθηκε σε κάποιον φορέα του δημόσιου τομέα, μέσω των προγραμμάτων Κοινωφελούς Απασχόλησης του ΟΑΕΔ, πεντάμηνης διάρκειας, ήταν γυναίκες.

Από την άλλη πλευρά, η πολιτική έντονης και παρατεταμένης λιτότητας επέφερε ριζικές θεσμικές αλλαγές που ανέτρεψαν πλήρως το σύστημα διαμόρφωσης των μισθών στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα της οικονομίας και το μοντέλο ρύθμισης της απασχόλησης και του χρόνου εργασίας. Όπως κατέδειξε η Ετήσια Έκθεση του Ινστιτούτου Εργασίας (ΙΝ.Ε.) της Γ.Σ.Ε.Ε. για την Ελληνική οικονομία και την απασχόληση του 2015, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης διαπιστώνεται συρρίκνωση της μισθωτής εργασίας με την τυπική εργασιακή σχέση σε ποσοστό 21,3%, ενώ σχεδόν τα 2/3 της εν λόγω μείωσης αφορούν άνδρες. Η προσωρινή απασχόληση, αντίστοιχα, μειώθηκε κατά το 1/4 και κατά 82,2 χιλιάδες μισθωτούς, από τους οποίους το 88% αφορούσε συμβάσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης (71,8 χιλιάδες) κυρίως γυναικών. Από τα στοιχεία φαίνεται ότι έχει παγιωθεί μια κατάσταση, όπου το 50% των προσλήψεων είναι μερικής απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης και της εκ περιτροπής απασχόλησης, ενώ στο 50% της μόνιμης εργασίας περιλαμβάνονται μια σειρά από ελαστικές μορφές εργασίας.

Όσον αφορά στην αδήλωτη εργασία των γυναικών, αυτή αφορά κυρίως απασχόληση σε θέσεις εργασίας σχετικές με οικιακή εργασία, καθαρισμός σπιτιών και χώρων, κοινωνική φροντίδα ηλικιωμένων και παιδιών, παροχή υπηρεσιών ιδιαίτερων μαθημάτων στα σπίτια σε μαθητές, πλασιέ, σερβιτόρες και απασχόληση σε καταστήματα επισιτιστικού ενδιαφέροντος (ΓΓΙΦ 2015).

Οι εργαζόμενες γυναίκες κατέχουν χαμηλά αμειβόμενες και επισφαλείς θέσεις εργασίας, συχνά με μηδαμινά περιθώρια ανέλιξης, προσωπικά αδυνατούν να εξελιχθούν σε ζητήματα εκπαίδευσης και προσωπικής ανάπτυξης, κοινωνικά μένουν στάσιμες και αδυνατούν πολλές φορές να ενταχθούν σε συλλογικότητες και οργανωμένες δράσεις, οικογενειακά αναλαμβάνουν μεγάλα φορτία και πολλές φορές είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας (ΓΓΙΦ 2015).

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω διαπιστώσεων, ένα μεγάλο τμήμα του γυναικείου πληθυσμού που βιώνει τις διακρίσεις λόγω φύλου, απομονώνεται, ενώ τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας το καθιστούν όμηρο των καταστάσεων της φτώχειας, αναγκάζοντάς το, είτε να περιπέσει σε κατάσταση «μόνιμης φτώχειας» είτε να συντηρείται από το συγγενικό ή φιλικό του περιβάλλον χωρίς καμιά επαγγελματική διέξοδο και κοινωνική προοπτική (ΓΓΙΦ 2015).

Όσον αφορά στην επιχειρηματικότητα, βάσει παγκόσμιων, ευρωπαϊκών αλλά και εθνικών μελετών (GEM, Ιωαννίδης 2007), το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην επιχειρηματική δραστηριότητα παρουσιάζει μια σταθερή απόκλιση από το αντίστοιχο των ανδρών και κατά βάση είναι χαμηλότερο. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι το 2012 από το σύνολο των αυτοαπασχολούμενων πολιτών στην ΕΕU-28 μόνο το 31% ήταν γυναίκες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2014).

Ταυτόχρονα με την ποσοτική, παρατηρείται και ποιοτική διαφορά, καθώς οι γυναίκες δραστηριοποιούνται κυρίως σε τομείς που σχετίζονται με την υγεία, την κοινωνική εργασία ή την εκπαίδευση, ενώ οι άνδρες ασχολούνται συχνότερα με τον τομέα των κατασκευών, των μεταφορών και των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας. Οι γυναίκες επιχειρηματίες φαίνεται ότι εστιάζουν κυρίως στις υπηρεσίες προς καταναλωτές, ενώ μόλις το 19% της γυναικείας επιχειρηματικότητας παρέχει υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις, το δε 14% εστιάζει στο τομέα της μεταποίησης, ενώ το 5% περίπου δραστηριοποιείται στον πρωτογενή τομέα. Ωστόσο, οι γυναίκες επιχειρηματίες εμφανίζουν έστω και με μικρή διαφορά μία μεγαλύτερη τάση έναντι των ανδρών να ακολουθήσουν στρατηγική εξωστρέφειας, ενώ την περίοδο της κρίσης παρατηρήθηκε μεγαλύτερη ανθεκτικότητα των επιχειρήσεων με εργοδότη γυναίκα (Καραμεσίνη 2015).

Όσον αφορά στο πεδίο της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, η οποία ορίζεται ως ο χώρος της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα της οικονομίας και τον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με κοινωνικούς σκοπούς και στόχους, η Ελλάδα γενικότερα εμφανίζει τα μικρότερα ποσοστά μεταξύ των 15 κρατών - μελών της Ε.Ε. που έχουν την σχετική εμπειρία. Η έρευνα του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας (GEM) του 2009 καταδεικνύει ότι μολονότι οι άνδρες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να ξεκινήσουν μια κοινωνική επιχείρηση, οι γυναίκες έχουν πιο ενεργό ρόλο ως επιχειρηματίες. Το 2016 ψηφίστηκε ο νόμος για την 4430 για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, όπου πέρα από την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.) θεσπίζονται και οι συνεταιρισμοί εργαζομένων.

Λαμβάνοντας υπόψη την δυσκολία εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας λόγω των εκτεταμένων πολιτικών λιτότητας που εφαρμόστηκαν και συνεχίζουν να εφαρμόζονται στην Ελλάδα, η σύσταση επιχειρήσεων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας από γυναίκες θα συνιστούσε έναν τρόπο αντιμετώπισης και μείωσης του ποσοστού ανεργίας των γυναικών - και ειδικότερα των γυναικών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο- και προώθησης της ισότητας των φύλων στον τομέα της επιχειρηματικότητας.

Από την άλλη πλευρά, ο συλλογικός σκοπός των συνεταιριστικών επιχειρήσεων συνάδει με τα κίνητρα των γυναικών στην ανάληψη επιχειρηματικής δράσης, τα οποία σχετίζονται με την παροχή υπηρεσιών κοινωνικού οφέλους και όχι κυρίως και μόνο με την επίτευξη κέρδους. Η συμμετοχή, στελέχωση και σύσταση συνεταιριστικών επιχειρήσεων από γυναίκες θα συνέβαλε στην αποσταθεροποίηση των ισχυόντων έμφυλων ιεραρχιών και αποκλεισμών και στην αλλαγή στερεοτυπικών αντιλήψεων που επικρατούν σε σχέση με τον ρόλο των γυναικών στον επιχειρηματικό κόσμο. Ως εκ τούτου, εκτιμάται ότι η ενασχόληση των γυναικών με την κοινωνική επιχειρηματικότητα θα μπορούσε να ενισχύσει την θέση τους στην ελληνική κοινωνία και να μειώσει τις έμφυλες ανισότητες που επέφεραν τα μέτρα λιτότητας.

Σε σχέση με την εργασία των γυναικών στον γεωργικό τομέα, τα στοιχεία που έχουμε είναι ελλιπή. Αυτό σχετίζεται άμεσα με το γεγονός ότι οι γυναίκες που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα δεν εμφανίζονται στην επίσημη αγορά εργασίας και, ως εκ τούτου, δεν τους αναγνωρίζονται δικαιώματα, όπως αυτά που προβλέπονται από την ισχύουσα εργασιακή νομοθεσία (αμοιβή, ασφάλιση κλπ.). Συνήθως, απασχολούνται στις οικογενειακές αγροτικές εκμεταλλεύσεις μέσα από τον ρόλο τους ως σύζυγοι ή θυγατέρες,

χωρίς να πληρώνονται ή να ασφαλίζονται για την εργασία τους.

Επίσης, μόνο ένας μικρός αριθμός γυναικών εμφανίζεται να κατέχει δικαιώματα ιδιοκτησίας στην γεωργική και κτηνοτροφική εκμετάλλευση. Έτσι, παρόλο που οι γυναίκες απασχολούνται στις αγροτικές δραστηριότητες και παίζουν έναν καθοριστικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, η εργασία τους συνήθως δεν αναγνωρίζεται ούτε σε νομικό, αλλά ούτε και σε κοινωνικό επίπεδο, καθώς αποσιωπάται μέσω της προβολής και της κοινωνικής αναγνώρισης της εργασίας του Έλληνα άνδρα αγρότη. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Νάζου (Νάζου 2006, σ. 15), οι *αγρότες επαγγελματοποιούνται, ενώ οι αγρότισσες νοικοκυροποιούνται.*

Η δημιουργία επιχειρήσεων από γυναίκες παράπλευρα ή ανεξάρτητα από την οικογενειακή εκμετάλλευση- κυρίως γεωργική- σηματοδοτεί την μετάβαση από τον μέχρι τώρα ρόλο του συμβοηθούντος, σιωπηρού, αφανούς και μη αμειβόμενου μέλους της οικογενειακής γεωργικής εκμετάλλευσης στο νέο οικονομικό και κοινωνικό ρόλο του επιχειρηματία (Γιδαράκου 2005). Παρ' όλα αυτά, παραμένει ως προβληματισμός το κατά πόσο μια τέτοιου είδους ενασχόληση προωθεί μια στερεοτυπική αντίληψη για την ταυτότητα της γυναίκας ως θεματοφύλακα της παράδοσης παγιώνοντας τη σύνδεση της γυναικείας ταυτότητας με την φύση.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η ΓΓΙΦ, μέσα από τις δράσεις της, στοχεύει στην αναγνώριση της εργασίας της αγρότισσας και την νομική κατοχύρωσή της, αποδομώντας παράλληλα την στερεοτυπική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η αγροτική εργασία έχει ανδρικό έμφυλο πρόσημο. Στην περίπτωση αυτή, ζητούμενο αποτελεί η οικονομική αυτοδυναμία της γυναίκας μέσω της αγροτικής απασχόλησης, αλλά και η ενίσχυση της κοινωνικής της θέσης εντός των τοπικών κοινωνιών.

Όσον αφορά στον τομέα των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνίας), σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η εισαγωγή των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας στην αγορά εργασίας λειτούργησε καταρχήν προς όφελος των ανδρών, καθώς στην πραγματικότητα διαίρεσε τις εργασίες σε ανδρικές και γυναικείες (Στρατηγάκη 1986). Οι γυναίκες κατέλαβαν τις πολυάριθμες θέσεις καταχώρησης στοιχείων με μικρές προοπτικές εξέλιξης, ενώ οι άνδρες τις ολιγάριθμες θέσεις επαγγελματικής εξειδίκευσης των προγραμματιστών και αναλυτών με αυξημένες απαιτήσεις και υψηλές αποδοχές (Στρατηγάκη 1989). Τέλος, το ποσοστό των γυναικών που επιλέγουν σπουδές πληροφορικής παραμένει χαμηλό εξαιτίας της ελλιπούς ενημέρωσης, της έλλειψης αυτοπεποίθησης και της εξάρτησης από παραδοσιακά πρότυπα (Μαρματάκη - Μόλχο 1989).

Όσον αφορά στις δεξιότητες των γυναικών, εξετάζοντας τη συχνότητα χρήσης Η/Υ, βάσει της Έρευνας Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας από τα Νοικοκυριά (ICT survey) της ΕΛ.ΣΤ.Α.Τ., για το έτος 2014, δεν προκύπτουν διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών του ίδιου εκπαιδευτικού επιπέδου. Φαίνεται επίσης ότι οι γυναίκες διαθέτουν ψηφιακές ικανότητες, τις οποίες ωστόσο δε διοχετεύουν αναλόγως κατά τη διάρκεια αναζήτησης εργασίας, ενώ όταν εισέρχονται στην αγορά εργασίας των ΤΠΕ, καταλαμβάνουν θέσεις με μικρότερη δημιουργικότητα και δυνατότητες εξέλιξης, γεγονός που αναπαράγει και ενισχύει τις ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών στον τομέα αυτό.

Μέσα σε αυτό το δύσκολο περιβάλλον, η ζήτηση εργαζόμενων με ψηφιακές δεξιότητες στην Ευρώπη παρουσιάζει συνεχή αύξηση ενώ στην Ελλάδα, εν μέσω οικονομικής κρίσης, ποσοστό 20% των επιχειρήσεων που αναζήτησαν δυναμικό για πρόσληψη σε τομείς νέων τεχνολογιών, δε μπόρεσαν να καλυφθούν λόγω έλλειψης κατάλληλων ειδικοτήτων. Συγχρόνως, στον κρίσιμο αυτό τομέα για την ανάπτυξη, οι γυναίκες συμμετέχουν μόνον κατά 30%. Η υποεκπροσώπηση των γυναικών στον κρίσιμο τομέα των ΤΠΕ αναδεικνύει την ανάγκη για συντονισμένα μέτρα και δράσεις στην παιδεία και την απασχόληση που θα ανοίξουν νέους δρόμους για τις γυναίκες. Οι νέες τεχνολογίες και οι ψηφιακές δεξιότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τρόπο που να ευνοήσουν τη γυναικεία απασχόληση και την άρση των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας. Πρόκληση αποτελεί να οδηγηθούν οι γυναίκες σε υψηλότερες και πιο δημιουργικές θέσεις, που έως σήμερα καταλαμβάνονται στην πλειοψηφία τους από άνδρες και να μην διοχετευθούν απλά σε ευέλικτες θέσεις εργασίας, γεγονός που θα αναπαράξει με τον τρόπο αυτό τον έμφυλο επαγγελματικό διαχωρισμό.

Αναφορικά με το μισθολογικό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, αυτό αποτελεί συνέπεια και αντανακλά όλες τις έμφυλες ανισότητες στην αγορά εργασίας. Ως μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων ορίζεται η διαφορά μμεταξύ των αποδοχών ανδρών και γυναικών, με βάση τη μέση διαφορά των ακαθάριστων ωριαίων αποδοχών όλων των εργαζομένων. Στην Ελλάδα, το μισθολογικό χάσμα ήταν 15% (έναντι 16,3% στην Ε.Ε των 27) (European Commission 2014) σύμφωνα με τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία του 2010 (ΕΛΣΤΑΤ). Δυστυχώς, δεν υπάρχουν για την Ελλάδα νεότερα επίσημα στοιχεία για την εξέλιξή του. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τη μείωση των κατώτατων μισθών και την αποδυνάμωση του θεσμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της διαιτησίας που καθορίζουν τους βασικούς μισθούς, η Καραμεσίνη θεωρεί σχεδόν βέβαιο ότι επλήγησαν περισσότερο οι γυναί-

κες, καθώς αυτές συγκεντρώνονται στα κάτω άκρα της μισθολογικής κλίμακας. Διευκρινίζει, βέβαια, ότι η ύφεση επιδρά αντιφατικά στην εξέλιξη του μισθολογικού χάσματος φύλου, καθώς θα πρέπει να μελετηθεί και η αλλαγή στη σύνθεση της ανδρικής και γυναικείας απασχόλησης (Καραμεσίνη 2015).

Η μισθολογική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων υφίσταται παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο και στο πανεπιστήμιο από τους άνδρες. Το έμφυλο μισθολογικό χάσμα αποτελεί σύνθετο και πολυπαραγοντικό ζήτημα, ευρύτερο του νομικού ζητήματος «ίση αμοιβή για ίση εργασία». Συχνά, ενώ προβλέπεται νομική κάλυψη για ίση αμοιβή για ίση εργασία, στην πράξη δεν εφαρμόζεται (Ε.Ε. 2014:8). Ως κύριες αιτίες αναφέρονται η υποεκπροσώπηση σε θέσεις ευθύνης, ο έμφυλος διαχωρισμός στο χώρο εργασίας, οι διακρίσεις στο χώρο εργασίας που μπορεί να προκύπτουν και από πρακτικές στο χώρο εργασίας και από τα συστήματα μισθοδοσίας. Πιο συγκεκριμένα, ο γυναίκειος εργαζόμενος πληθυσμός συναντά συχνά δυσκολίες πρόσβασης στα οικονομικά και πολιτικά κέντρα λήψης αποφάσεων. Η γυάλινη οροφή εμποδίζει το μεγάλο μέρος του συγκεκριμένου πληθυσμού να καταλάβει υψηλόβαθμες θέσεις και άρα καλύτερα αμοιβόμενες. Επιπλέον, ζητήματα συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής συχνά αναγκάζουν τις γυναίκες να εργάζονται με μερική απασχόληση, να απασχολούνται σε χαμηλόμισθες θέσεις εργασίας και να μην αναλαμβάνουν διευθυντικές θέσεις.

Συγγενές είναι και το ζήτημα του συνταξιοδοτικού χάσματος. Βάσει της μελέτης των Tinios P., Bettio F. και Betti G (2015), η οποία αντλεί στοιχεία από το EU-SILC 2012 σχετικά με τα εισοδήματα του 2011 σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε., στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο μέσος όρος έμφυλου χάσματος στις συντάξεις ανέρχεται στο 40%. Η Ελλάδα βρίσκεται στην ενδέκατη θέση μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε., καθώς το συνταξιοδοτικό κενό στις ηλικίες 65-79 ανέρχεται στο 23%.

Στην Ελλάδα, οι γυναίκες ηλικίας άνω των 65 ετών που έχουν πρόσβαση σε σύνταξη είναι λιγότερες από τους άνδρες αντίστοιχης ηλικίας κατά 12 ποσοστιαίες μονάδες, διαφορά που στην πραγματικότητα είναι μεγαλύτερη εάν αφαιρεθούν οι περιπτώσεις καθώς το ποσοστό αυτό περιλαμβάνει και τις περιπτώσεις συντάξεων χηρείας, που στην περίπτωση των γυναικών είναι περισσότερες. Στην Ελλάδα το έμφυλο χάσμα στις συντάξεις καταγράφεται σε μεγαλύτερο ποσοστό στην περίπτωση των παντρεμένων γυναικών (28,4%) σε σχέση με τις γυναίκες που ανήκουν σε ένα διαφορετικό οικογενειακό καθεστώς (ελεύθερες, διαζευγμένες, χήρες, 17,6%). Το δεδομένο αυτό συνδέεται άμεσα με τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους εντός του

νοικοκυριού και την μεγαλύτερη προτεραιότητα που δίνεται από τη γυναίκα στις οικιακές εργασίες σε σχέση με την καριέρα. Όσον αφορά το εισόδημα, παρατηρείται το έμφυλο χάσμα να είναι μεγαλύτερο στα νοικοκυριά μεσαίου εισοδήματος απ ότι στα φτωχά νοικοκυριά.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, θεωρούμε ότι τα μέτρα αντιμετώπισης του έμφυλου χάσματος στο συνταξιοδοτικό σύστημα σχετίζονται άμεσα με τα μέτρα για την αντιμετώπιση των έμφυλων ανισοτήτων στο χώρο της εργασίας. Ιδιαίτερα ωφέλιμο για τις γυναίκες, πολλές εκ των οποίων δεν έχουν καθόλου εισφορές (ή έχουν λίγες) για να θεμελιώσουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα, ή και όταν θεμελιώνουν, το ύψος της σύνταξης είναι συχνά ιδιαίτερα χαμηλό, είναι η θέσπιση ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

Τέλος, όσον αφορά τη συμφιλίωση εργασίας, οικογενειακής ζωής και προσωπικού χρόνου, σύμφωνα με μελέτες, η «φυσική» υποχρέωση των γυναικών να αναλάβουν αποκλειστικά τις ευθύνες του νοικοκυριού και την ανατροφή των παιδιών καθόρισε τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, το είδος της μισθωτής εργασίας, τις συνθήκες και τα ωράρια εργασίας τους (Αβδελά, 1986, Βαΐου και Στρατηγάκη 1989), ενώ η γυναικεία εξωοικογενειακή απασχόληση κυριάρχησε στην αντίληψη της κοινωνίας ως βοηθητική και συμπληρωματική της ανδρικής καθιστώντας τις γυναίκες «δανεισμένες» στην αγορά εργασίας (Σκόδρα 1993). Η κατανομή των ρόλων στην ελληνική οικογένεια που στηρίχθηκε κυρίως στο μοντέλο του «άνδρα κουβαλητή» άρχισε να αντικαθίσταται τα τελευταία χρόνια από το μοντέλο των οικογενειών διπλής σταδιοδρομίας, όπου και οι δύο σύζυγοι εργάζονται, ενώ πλέον διαβρώνεται περαιτέρω με την αύξηση των νοικοκυριών χωρίς κανένα γονέα εργαζόμενο ή με εργαζόμενη μόνο τη μητέρα.

Δυστυχώς δεν υπάρχουν έρευνες που να εξετάζουν τη διαμόρφωση των έμφυλων σχέσεων, ρόλων και ταυτοτήτων την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Θα μπορούσε ωστόσο να υποστηριχθεί ότι η πρόκληση της συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής αφορά όλο και περισσότερο και τα δύο φύλα. Ωστόσο, ο περιορισμός των κοινωνικών δαπανών και υπηρεσιών του κράτους πρόνοιας, όπως η υποβάθμιση της ποιότητας υπηρεσιών φροντίδας στους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς, σε συνδυασμό με την αύξηση της πρόωρης συνταξιοδότησης των γυναικών, επανέφερε στην οικογένεια και συγκεκριμένα στις γυναίκες την ευθύνη της φροντίδας των ηλικιωμένων συγγενών και παιδιών. Έτσι, οι εργαζόμενες γυναίκες εργάζονται λιγότερες ώρες και συχνά με μμερική απασχόληση, προκειμένου να συνδυάσουν τις οικογενειακές τους ευθύνες με την αμειβόμενη εργασία, ενώ οι ευκαιρίες των γυναικών για εξέλιξη στις θέσεις εργασίας τους και

λήψη υψηλότερων αποδοχών επηρεάζονται επίσης από τις οικογενειακές ευθύνες τους.

Σημαντική παράμετρος στο ζήτημα της συμφιλίωσης της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής είναι το καθεστώς των αδειών που σχετίζονται με τη μητρότητα και την ανατροφή των παιδιών, τόσο για τις γυναίκες, όσο και για τους άνδρες, καθώς και η τήρηση της νομοθετικής προστασίας της γονεϊκότητας. Όσον αφορά το τελευταίο, την περίοδο της κρίσης και μέσα στο πλαίσιο της απορρύθμισης της λειτουργίας της αγοράς εργασίας, έχει παρατηρηθεί η αύξηση των παραβιάσεων των εργασιακών δικαιωμάτων που σχετίζονται με την προστασία της μητρότητας.

Σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις 2010-2011 και 2012 του Συνηγόρου του Πολίτη, προκύπτει ότι η συντριπτική πλειονότητα των καταγγελιών για θέματα ίσης μεταχείρισης στην εργασία, αφορούν σε ζητήματα προστασίας της μητρότητας (απόλυση ή εξαναγκασμός σε παραίτηση, μη χορήγηση της ειδικής παροχής προστασίας της μητρότητας, βλαπτική μεταβολή των όρων εργασίας κλπ) (Καραμεσίνη 2015). Παρόμοιες συνθήκες απασχόλησης λειτουργούν αποτρεπτικά στην απόφαση των γυναικών να αποκτήσουν παιδιά ή να εισέλθουν στην αγορά εργασίας σε αναπαραγωγική ηλικία.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο για το δημόσιο τομέα, προβλήματα εντοπίζονται για τις εργαζόμενες με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου (ΙΔΟΧ), μια κατηγορία που αφορά ικανό αριθμό εργαζόμενων γυναικών στο δημόσιο τομέα, όπως τις αναπληρώτριες εκπαιδευτικούς, τις ειδικευόμενες ιατρούς, τις εργαζόμενες που έχουν προσληφθεί μέσω ΕΣΠΑ, τις εργαζόμενες στα Νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ) κ.ο.κ. Ο συνολικός ανώτατος χρόνος απουσίας από την εργασία γι' αυτή την κατηγορία εργαζομένων γυναικών, είναι περίπου ίσος με 32 εβδομάδες. Περαιτέρω, ειδική περίπτωση αποτελούν οι γυναίκες που εργάζονται στα προγράμματα κοινωφελούς εργασίας («πεντάμηνα-οκτάμηνα»). Σύμφωνα με το ισχύον νομικό πλαίσιο, η ως άνω κατηγορία δεν υπάγεται στις διατάξεις ούτε τις εργατικής νομοθεσίας, ούτε στις διατάξεις που αφορούν τις εργαζόμενες στο δημόσιο. Σ' αυτό το πλαίσιο, δεν αναγνωρίζεται ουδεμία διευκόλυνση σε ότι αφορά την κύηση, τη λοχεία και την ανατροφής των τέκνων.

Σε ό, τι αφορά τις εργαζόμενες στον ιδιωτικό τομέα, που διέπονται από τις διατάξεις του εργατικού δικαίου και των ΕΓΣΣΕ, το γεγονός ότι η χορήγηση του μειωμένου ωραρίου σε ισόχρονη άδεια εξαρτάται από τη συναίνεση του εργοδότη, οδηγεί πολύ συχνά σε καταστρατήγηση της νομοθεσίας και των ΕΓΣΣΕ. Η ΓΓΙΦ έχει γίνει πολλές φορές αποδέκτης καταγγελιών από τις εργαζόμενες μητέρες για το γεγονός ότι η εργοδοσία αρνείται τη χορήγηση της ισόχρονης άδειας και ταυτόχρονα παραβιάζει το ωράριο των εργαζομέ-

νων, με αποτέλεσμα οι διατάξεις που προβλέπουν τη χορήγηση του μειωμένου ωραρίου να καθίστανται κενό γράμμα.

Τέλος, όσον αφορά στο καθεστώς των ελεύθερων επαγγελματιών, ζητήματα ανακύπτουν όσον αφορά στο ύψος του χορηγούμενου επιδόματος μητρότητας, καθώς αυτό θα μπορούσε να κριθεί αναπαρκές με βάση το σκοπό της διάταξης (να επιτρέψει «την προσωρινή διακοπή του επαγγέλματός τους, λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας»). Κατά δεύτερον, επισημαίνεται ότι, σημαντικός αριθμός γυναικών τυπικά ελεύθερων επαγγελματικών εργάζεται σε έναν μόνο εργοδότη με δελτίο παροχής υπηρεσιών σε συνθήκες που ομοιάζουν περισσότερο με αυτές των εργαζόμενων ως μισθωτών με σχέση εξαρτημένης εργασίας.

Ταυτόχρονα, δε θα πρέπει να παραβλεφθεί η ανάγκη αποδόμησης του κοινωνικού στερεοτύπου, που θέλει τη μητέρα να φέρνει το βάρος της φροντίδας και ανατροφής των παιδιών. Έτσι, τα μέτρα προστασίας της γονεϊκότητας θα πρέπει να συνοδεύονται και από αντίστοιχα κίνητρα και καμπάνιες ευαισθητοποίησης για την χρήση της άδειας ανατροφής από τους πατεράδες. Η αποσταθεροποίηση των εδραιωμένων έμφυλων ταυτοτήτων -τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών- και η αποσύνδεση τους με καθιερωμένους ρόλους (της γυναίκας μητέρας, του άνδρα κουβαλητή), θα συνέβαλε στη συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής των δύο φύλων και στη μείωση της εκδήλωσης ακραίων μορφών αρρενωπότητας ως αντιστάθμισμα στην απαξίωση της ανδρικής ταυτότητας λόγω της μείωσης της εργασιακής απασχόλησης.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, κατά τη διάρκεια του Εθνικού Προγράμματος 2010-2013, ανέθεσε τη διενέργεια έρευνας με τίτλο «Ανεργία, Επισφάλεια και ανισότητες φύλου: επιπτώσεις της κρίσης στις γυναίκες και τα νοικοκυριά στην Ελλάδα», που συντάχθηκε στο πλαίσιο του έργου σημαία «Οργάνωση υπηρεσιών για την ενσωμάτωση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της δημόσιας δράσης (Παρατηρητήριο)».

Επιπλέον, στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος 2010-2013, λειτούργησε Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για την επεξεργασία σχεδίου νόμου για την ουσιαστική ισότητα των φύλων. Στο προσχέδιο του κειμένου προβλέπονται ρυθμίσεις σε ζητήματα απασχόλησης. Οι προτάσεις της Επιτροπής αφορούν στον ορισμό της ουσιαστικής ισότητας σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, ζητήματα εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, ζητήματα προστασίας των εργαζομένων και σε μέτρα προώθησης της ισότητας. Ειδικότερα, προβλέπει την κατάρτιση Σχεδίων Ισότητας από τους

εργοδότες, δηλαδή συστήματα μέτρων για στην πρόληψη, την αποφυγή, την έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση και την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης στην εργασία μεταξύ ανδρών και γυναικών. Τα μέτρα αυτά αποτελούν αντικείμενο συλλογικής σύμβασης εργασίας ή συλλογικής συμφωνίας. Προτείνεται η υιοθέτηση και εφαρμογή Σχεδίου Ισότητας, Κώδικα Δεοντολογίας, καθώς και η πραγματοποίηση ενημερωτικής εκστρατείας ή δράσεων κατάρτισης. Τα σχέδια ισότητας εφαρμόζονται σε επιχείρηση, κλάδο ή επάγγελμα και καλύπτουν το σύνολό τους, με την επιφύλαξη της θέσπισης ειδικών κατάλληλων δράσεων σχετικά με συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Επίσης, προβλέπει την επιβράβευση των επιχειρήσεων για θέματα ισότητας και την υλοποίηση δράσεων ισότητας στο πλαίσιο της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Επιπλέον, προβλέπεται η σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Ισότητας των Φύλων (ΕΣΙΦ), με συμμετοχή, μεταξύ άλλων, του Υπουργείου Απασχόλησης. Το νομοσχέδιο έχει επικαιροποιηθεί το 2016 και προωθηθεί στον αρμόδιο Υπουργό για την περαιτέρω επεξεργασία του και κύρωση στη Βουλή των Ελλήνων.

Ταυτόχρονα, η ΓΓΙΦ βρίσκεται σε επικοινωνία με τους αρμόδιους φορείς (Διεύθυνση Απασχόλησης, Διεύθυνση Όρων Εργασίας, Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας, Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού), ενώ συμμετέχει στο Ανώτατο Συμβούλιο Εργασίας - Τμήμα Ισότητας των Φύλων. Επίσης, βρίσκεται σε συνεργασία με την Ε.Ε. και τα Κράτη μέλη για τα θέματα έμφυλου μισθολογικού χάσματος, μέσω της ενεργούς συμμετοχής της στην Ομάδα Υψηλού Επιπέδου της Ε.Ε., στη Συμβουλευτική Επιτροπής της Ε.Ε. για τις ίσες ευκαιρίες για γυναίκες και άνδρες, καθώς και της συμμετοχής της στα όργανα διοίκησης (Διοικητικό Συμβούλιο και Forum εμπειρογνωμόνων) του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Ισότητας (EIGE).

Περαιτέρω, παραμένει σε δικτύωση με τους κοινωνικούς εταίρους, οι οποίοι στο παρελθόν έχουν υλοποιήσει στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013 πέντε Συγχρηματοδοτούμενα Έργα, με θέμα την προώθηση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων των κοινωνικών εταίρων: ΑΔΕΔΥ, ΕΣΕΕ, ΓΣΕΒΕΕ, ΓΣΕΕ, ΣΕΒ, στο πλαίσιο των οποίων ιδρύθηκαν Γραφεία Ισότητας στις έδρες και των πέντε φορέων και λειτουργούν γραμμές ενημέρωσης (help-lines).

Υλοποίησε επίσης το έργο με τίτλο «Θετικές δράσεις υπέρ των γυναικών για την προώθησή τους στα οικονομικά κέντρα αποφάσεων», το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα PROGRESS της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περιόδου 2013-2014, με εταίρους τη ΓΓΙΦ, το Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης, το ΣΕΒ και το Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ. Στο πλαίσιο του έργου ολοκληρώθηκε μελέτη καλών πρακτικών, εργαλείων,

μεθοδολογιών, καθώς και του θεσμικού πλαισίου για τη δημιουργία ενός εργαλείου/μοντέλου εφαρμογής των αρχών της εταιρικής διακυβέρνησης στις επιχειρήσεις, τοπικά και κλαδικά εργαστήρια για στελέχη εταιρειών, εργαστήρια ηγεσίας για γυναίκες-μεσαία και ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων, συνέδρια διαβούλευσης με κρατικούς φορείς και κοινωνικούς εταίρους και προωθητικές ενέργειες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης και εκπονήθηκε Οδηγός για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αυτό-αξιολόγησης .

Όσον αφορά στη συμμετοχή των γυναικών στην αγροτική οικονομία, η ΓΓΙΦ έχει υπογράψει πρωτόκολλο συνεργασίας με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων για την υιοθέτηση Κοινών και Εξειδικευμένων Δράσεων ενίσχυσης του ρόλου των γυναικών στη διαδικασία της Παραγωγικής Ανασυγκρότησης και μετέχει ως μέλος στο Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο (ΕΑΔ).

Στον τομέα των Τεχνολογικών Πληροφορικής και Επικοινωνίας, η Γενική Γραμματεία Ισότητας ηγείται από το 2014 της πρωτοβουλίας «Ψηφιακή Συμμαχία», μέρος μίας ευρύτερης συμμαχίας στην Ευρώπη που αποσκοπεί στην βελτίωση των ψηφιακών δεξιοτήτων των γυναικών και του ρόλου τους στον τομέα των τεχνολογιών. Πρόκειται για την πρώτη και μεγαλύτερη συμμαχία αυτού του είδους, εφόσον συγκεντρώνει κάτω από την ίδια ομπρέλα 22 οργανισμούς από την Ελλάδα και 4 από την Ευρώπη ως ενδιαφερόμενα μέλη.

Επίσης, συμμετέχει ως συνεργαζόμενος φορέας στην Πράξη «Καινοτομία και απασχολησιμότητα γυναικών» και πιο συγκεκριμένα στον τομέα προτεραιότητας «Προώθηση της ισότητας των δύο φύλων και της ισορροπίας επαγγελματικής και προσωπικής ζωής» του Προγράμματος «Διαφορετικότητα, Ανισότητες και Κοινωνική Ενσωμάτωση», που χρηματοδοτείται από τον ΕΟΧ. Στο πλαίσιο αυτού του έργου έχει προτείνει την εκπόνηση έρευνας με την αύξηση της απασχολησιμότητας των γυναικών μέσω των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας, τη δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας και την εκπόνηση σχετικού Οδηγού για φορείς και γυναίκες.

Τέλος, η Γενική Γραμματεία Ισότητας περιλαμβάνει στον ιστότοπο του «Παρατηρητηρίου για την Ισότητα των Φύλων» στατιστικούς δείκτες για τη χρήση διαδικτύου και ηλεκτρονικών υπολογιστών από γυναίκες και άνδρες. Στον ίδιο ιστότοπο περιλαμβάνονται θεματικές «Γυναίκες και Φτώχεια» και «Γυναίκες και Οικονομία» με δείκτες που αφορούν στις έμφυλες ανισότητες στο χώρο της αγοράς εργασίας.

Με βάση τα παραπάνω, σε συνέχεια του προηγούμενου Εθνικού Προγράμματος, η Γενική Γραμματεία Ισότητας θέτει για τη νέα περίοδο τους παρακάτω στόχους και προτάσεις μέτρων:

ΣΤΟΧΟΣ 1: ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Εδραίωση της συνεργασίας με το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης και τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για την ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές απασχόλησης και τα προγράμματα κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων και την ιδιαίτερη προστασία των γυναικών που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες - Πρόβλεψη για τήρηση ποσόστωσης για αυξημένο αριθμό γυναικών ωφελουμένων στα προγράμματα κατάρτισης - Εισαγωγή της αρχής της ισότητας των φύλων στα προγράμματα σπουδών - Εκπαίδευση στελεχών ΚΠΑ του ΟΑΕΔ σε θέματα φύλου και συμβουλευτικής εργασίας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)	2016-2020
2	Σύσταση Μόνιμης Επιτροπής στην ΓΓΙΦ με εκπροσώπους του Υπουργείο Εργασίας, Σ.Ε.Π.Ε. και Συνηγόρου του Πολίτη και κατά περίπτωση επιλεγμένων φορέων της κοινωνίας πολιτών με σκοπό την σε τακτική βάση δικτύωση σε εξειδικευμένα ζητήματα που άπτονται των έμφυλων διαφοροποιήσεων στην αγορά εργασίας και των τρόπων αντιμετώπισής τους	ΓΓΙΦ, Σ.Ε.Π.Ε., Υπουργείο Εργασίας-Δ/ση Ίσων Όρων Εργασίας, Συνήγορος του Πολίτη/κύκλος ισότητας των Φύλων	2016-2020
3	Παροχή υπηρεσίας συμβουλευτικής εργασίας σε εξειδικευμένες ομάδες πληθυσμού, όπως γυναίκες θύματα βίας και γυναίκες με πολλαπλές διακρίσεις - Παραγωγή Οδηγού Συμβουλευτικής Εργασίας με την οπτική του φύλου - Εκπαίδευση στελεχών συμβουλευτικών κέντρων για τη βία και κοινωνικών υπηρεσιών στην έμφυλη συμβουλευτική εργασίας	ΓΓΙΦ, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020

4	Ανάδειξη ζητήματος «συμβοηθούντων» μελών και προσπάθεια ρύθμισης των δικαιωμάτων των γυναικών σε αυτή την κατηγορία, ζητήματα εργασίας γυναικών με εργόσημα, ζητήματα άτυπης και ανασφάλιστης εργασίας	ΓΓΙΦ, Σ.Ε.Π.Ε. Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥπΑΑΤ) Συνήγορος του Πολίτη	2016-2020
5	Επιμόρφωση στελεχών Σ.ΕΠ.Ε. σε θέματα ισότητας και ίσης μεταχείρισης	ΓΓΙΦ, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
6	Δράσεις συμβουλευτικής εργασίας για εξειδικευμένες ομάδες πληθυσμού, για παράδειγμα ένταξη της έμφυλης συμβουλευτικής εργασίας στο δίκτυο ενάντια στη Βία κατά των γυναικών και πιο συγκεκριμένα στα Συμβουλευτικά Κέντρα για τη Βία κατά των Γυναικών της ΓΓΙΦ	ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Κοινωνικές Υπηρεσίες Δήμων	2017-2020

ΣΤΟΧΟΣ 2 : ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Δέσμευση των εταίρων για την εφαρμογή της αρχής ισότητας των φύλων με την υπογραφή κειμένου και με την εκπόνηση Σχεδίων Ισότητας και την απόκτηση σήματος Ισότητας και με ταυτόχρονη σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Χάρτα Ισότητας των Περιφερειών	ΓΓΙΦ, κοινωνικοί εταίροι, επιχειρήσεις	2017-2020
2	Δικτύωση και ευαισθητοποίηση των επιχειρήσεων για τα πλεονεκτήματα της ισότητας των δυο φύλων και της ίσης αμοιβής για τις επιχειρήσεις και προώθηση της αρχής της ίσης αμοιβής μεταξύ εργοδοτών		
3	Ενθάρρυνση επιχειρήσεων για την απόκτηση σήματος Ισότητας, την εκπόνηση Σχεδίων Ισότητας με ταυτόχρονη σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Χάρτα Ισότητας των Περιφερειών-Δημιουργία σχετικού Δικτύου Επιχειρήσεων		

4	Θεσμοθέτηση σημάτων ποιότητας και βραβείων Ισότητας για τις επιχειρήσεις	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού	2016-2020
5	Θεσμοθέτηση Ημέρας Μισθολογικής Ισότητας (ή Ίσης Αμοιβής) ή συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ημέρα Ίσης Αμοιβής	ΓΓΙΦ	2016-2020
6	Εκπαίδευση εργοδοτών για ζητήματα φύλου και δικαιωμάτων των εργαζομένων (π.χ. γονικών αδειών) σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους και με το Σ.ΕΠ.Ε Εκπαίδευση εργοδοτών σε ζητήματα συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής (ανάγκη και όφελος της αυτονομίας του χρόνου, εναλλασσόμενα ωράρια, αποφυγή κουλτούρας παρατεταμένων ωραρίων)	ΓΓΙΦ, κοινωνικοί εταίροι, Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού	2017-2020
7	Συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας για τη δυνατότητα μεταφοράς καλών πρακτικών αντιμετώπισης του μισθολογικού χάσματος όπως: η ουδέτερη ταξινόμηση των επαγγελμάτων και κατάρτιση από τις επιχειρήσεις, η ετήσια αναφορά σχετικά με τη διάρθρωση των αμοιβών κατά φύλο, ο σχεδιασμός «υπολογιστή μισθών και ημερομισθίων», ο οποίος παρέχει επίκαιρες και ευχερώς προσπελάσιμες πληροφορίες για τις συνήθεις αμοιβές σε έναν κλάδο/περιοχή	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης	2016-2020

ΣΤΟΧΟΣ 3: ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ –ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση της κοινωνίας για το σκοπό και πλαίσιο λειτουργίας των κοινωνικών επιχειρήσεων και των συνεταιρισμών εργαζομένων με σκοπό την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε όλο το φάσμα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης	2016-2020
2	Η ένταξη της οπτικής του φύλου σε δράσεις των επιχειρήσεων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας		
3	Η ένταξη της οπτικής του φύλου στη συμβουλευτική που θα παρέχεται σε ενδιαφερόμενες και ενδιαφερόμενους για την ίδρυση επιχειρήσεων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας		
4	Η προώθηση δράσεων ευαισθητοποίησης και προώθησης των ζητημάτων που άπτονται με την ισότητα των φύλων σε επιχειρήσεις κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας		
5	Δράσεις δικτύωσης και συνεργασίας με το Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και τους αρμόδιους κοινωνικούς εταίρους για την ενθάρρυνση της γυναικείας επιχειρηματικότητας		
6	Δράσεις ευαισθητοποίηση και αύξηση της ελκυστικότητας της επιχειρηματικής δράσης για τις γυναίκες Αναζήτηση φορολογικών και ασφαλιστικών κινήτρων για την ενθάρρυνση της γυναικείας επιχειρηματικότητας		

ΣΤΟΧΟΣ 4: ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Η ενεργή συμμετοχή της ΓΓΙΦ ως μέλος στο Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο (ΕΑΔ)	ΓΓΙΦ, Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥπΑΑΤ)	2016 -2020
2	Η συνεργασία του τμήματος ισότητας του ΥπΑΑΤ και της ΓΓΙΦ για τη διάχυση της διάστασης του φύλου σε θέματα γυναικείας εργασίας και επιχειρηματικότητας στον αγροτικό τομέα	ΓΓΙΦ, Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο, ΥπΑΑΤ	2016-2020
3	Στοχευμένες δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για γυναίκες, σχετικά με τις δυνατότητες απασχόλησης και χρηματοδότησης που προβλέπονται στο νέο Πρόγραμμα Ανάπτυξης του ΥπΑΑΤ	ΓΓΙΦ, Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο, ΥπΑΑΤ	2016-2020
4	Ανάδειξη και προστασία των γυναικών ως συμβοηθούντων μελών σε αγροτικές επιχειρήσεις		

ΣΤΟΧΟΣ 5: ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΠΕ ΑΠΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Η ενεργοποίηση της πρωτοβουλίας «Ψηφιακή συμμαχία» μέσω της σύστασης Ομάδας Εργασίας και της εξειδίκευσης των δράσεων σε κάθε πυλώνα	ΓΓΙΦ - φορείς της «Ψηφιακής Συμμαχίας»	2016-2020
2	Η συνεργασία με το «Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ» για την υλοποίηση της θεματικής προτεραιότητας «Προώθηση της ισότητας των δύο φύλων και της ισορροπίας επαγγελματικής και προσωπικής ζωής»	Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ	2016
3	Η παρακολούθηση της χρήσης ΤΠΕ από γυναίκες και άνδρες στο πλαίσιο του «Παρατηρητηρίου για την Ισότητα των Φύλων» και η εκπόνηση σχετικού ηλεκτρονικού ενημερωτικού δελτίου (newsletter) σε ετήσια βάση.	ΓΓΙΦ	2016-2020

4	Εξειδικευμένες δράσεις ανάπτυξης ψηφιακών δεξιοτήτων για ειδικές ομάδες πληθυσμού και κατάρτιση σε θέματα πληροφορικής και ασφάλειας	ΓΓΙΦ, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	2016-2020

ΣΤΟΧΟΣ 6: ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Πρόταση για τη βελτίωση της νομοθεσίας για την άδεια μητρότητας στις περιπτώσεις των εργαζομένων σε συνεργασία με τα αρμόδια υπουργεία	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης	2016-2020
2	Πρόταση για τη βελτίωση της προστασίας της άδειας ανατροφής σε συνεργασία με τα αρμόδια υπουργεία (Εργασίας και Διοικητικής Ανασυγκρότησης), ιδιαίτερα για κατηγορίες των Ι.Δ.Ο.Χ., αυτοαπασχολούμενων και ωφελούμενων προγραμμάτων ΟΑΕΔ	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας, Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Συνήγορος του πολίτη.	2016-2020
3	Σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ, απλοποίηση της διαδικασίας για την Ειδική Παροχή Μητρότητας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Ο.Α.Ε.Δ.	2016-2020
4	Προστασία των εγκύων γυναικών (π.χ. κατάχρηση απόλυσης για «σπουδαίο λόγο»)	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Συνήγορος του Πολίτη, Σ.Ε.Π.Ε.	2016-2020
5	Προστασία από διάκριση λόγω εγκυμοσύνης ή μητρότητας		2016-2020
6	Καμπάνια ενημέρωσης για τη δυνατότητα απεύθυνσης στο Συνήγορο του Πολίτη, το Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας και τα εργατικά σωματεία	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Συνήγορος του Πολίτη, Σ.Ε.Π.Ε, Κοινωνικοί εταίροι	2016-2020
7	Μελέτη για την υιοθέτηση ενός ενιαίου πλαισίου προστασίας της μητρότητας σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης	2016-2020

8	Δικτύωση με τις αρμόδιες αρχές (Συνήγορος του Πολίτη και Σώμα Επιθεωρητών Εργασίας) για τον έλεγχο των καταγγελιών που αφορούν σε απολύσεις ή διακρίσεις που καταπατούν τα αναπαραγωγικά δικαιώματα ανδρών και γυναικών	ΓΓΙΦ, Συνήγορος του Πολίτη, Σ.Ε.Π.Ε.	2016-2020
9	Καμπάνια για την ίση κατανομή των οικιακών ευθυνών και για την εξάλειψη των στερεοτύπων για το ρόλο των ανδρών και γυναικών στο σπίτι και στην οικογένεια	ΓΓΙΦ	2016-2020
10	Κίνητρα ενθάρρυνσης της χρήσης της γονικής άδειας από τους άνδρες	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Κοινωνικοί Εταίροι	2016-2020
11	Εκπαίδευση εργοδοτών σε ζητήματα συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής (ανάγκη και όφελος της αυτονομίας του χρόνου, εναλλασσόμενα ωράρια, αποφυγή κουλτούρας παρατεταμένων ωραρίων) Ενθάρρυνση επιχειρήσεων και φορέων που υιοθετούν φιλικές προς την οικογένεια πρακτικές (family friendly enterprises)	Βλ. Στόχος 2	2016-2020

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΜΕ

Για τη συγκρότηση του συγκεκριμένου άξονα προτεραιότητας του νέου ΕΣΔΙΦ, υιοθετήθηκε το πρότυπο της Γενικής Διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Εκπαίδευση και τον Πολιτισμό, στην αρμοδιότητα της οποίας εμπίπτουν οι πολιτικές σχετικά με Εκπαίδευση και Κατάρτιση, Πολιτισμό και ΜΜΕ, Νεολαία, Αθλητισμό και Γλώσσες.

Πάγια θέση και πεποίθηση της ΓΓΙΦ αποτελεί η σημαντικότητα του ρόλου της εκπαίδευσης για την προώθηση των ζητημάτων ισότητας και την παραγωγή και προαγωγή μίας κουλτούρας ισότητας στους/ις μαθητές/τριες στη βάση της αμοιβαιότητας, της συντροφικότητας, της αλληλεγγύης, του σεβασμού στη διαφορετικότητα.

Η ΓΓΙΦ στηρίζει τις όποιες εκπαιδευτικές προσπάθειες προώθησης της αρχής της ισότητας στην εκπαίδευση, επιδιώκει και επιθυμεί την διεύρυνση της συνεργασίας που ήδη υπάρχει με το ΥΠΠΕΘ, το ΙΕΠ και την εκπαιδευτική κοινότητα. Έχοντας επίγνωση του δομικού (παραγωγικού και αναπαραγωγικού) ρόλου που διαδραματίζει η εκπαίδευση στην προώθηση της ισότητας των φύλων, έχει αναλάβει σαφείς και συγκεκριμένες πρωτοβουλίες –δράσεις. Ενδεικτικά, αναφέρουμε:

- Υπογραφή Συμφώνου Συνεργασίας μεταξύ Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων, ΓΓΙΦ, ΕΚΔΔΑ και ΚΕΘΙ με σκοπό τον σχεδιασμό και την υλοποίηση Έργου για την ευαισθητοποίηση και την επιμόρφωση εκπαιδευτικών/ στελεχών προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε ζητήματα ισότητας των φύλων και έμφυλων διακρίσεων.
- Διενέργεια διαγωνισμών {αφίσας, ψηφιακής δημιουργίας}σε όλο το φάσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας Α/θμια, Β/θμια, Γ/θμια, που υλοποιεί η ΓΓΙΦ σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων και την Εκπαιδευτική Τηλεόραση με θέμα τον Έμφυλο Διαχωρισμό των Παιχνιδιών, (Α/θμια), Φύλο και Περιβάλλον (Β/θμια) και Έμφυλη Βία (Γ/θμια), ως συνέχεια των διαγωνισμών του προηγούμενου διδακτικού έτους και στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών στις αρχές της Ισότητας των Φύλων.
- Υπογραφή συμφώνου συνεργασίας με Τμήματα Αγωγής Υγείας για παρεμβάσεις στον εκπαιδευτικό χώρο αναφορικά με ζητήματα σεξουαλικής κακοποίησης και έμφυλης βίας.

- Επισκέψεις σχολείων στον χώρο της ΓΓΙΦ, προς ενημέρωση των εκπαιδευτικών και του μαθητικού δυναμικού για ζητήματα που άπτονται των παραπάνω.
- Συμμετοχή της ΓΓΙΦ σε Συνέδρια και Ημερίδες, Εργαστήρια εκπαιδευτικών φορέων για την ενίσχυση και προώθηση της έμφυλης ισότητας.
- Σύμφωνα συνεργασίας με Πανεπιστημιακούς Φορείς, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής για την για την ενίσχυση και προώθηση της έμφυλης ισότητας.

Με βάση τα παραπάνω, οι θεματικές του παρόντος άξονα αναλύονται σε τέσσερις (4) στόχους, για την επίτευξη των οποίων η ΓΓΙΦ θα αναλάβει επιμέρους δράσεις και πρωτοβουλίες, στο πλαίσιο του αναμορφωμένου ΕΣΔΙΦ 2016-2020. Οι Στόχοι που τίθενται αφορούν στην Τυπική Εκπαίδευση, Μη τυπική Εκπαίδευση (Επιμόρφωση, Κατάρτιση Δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ανέργων), Άτυπη Μάθηση, στα ΜΜΕ, τον Πολιτισμό και τον Αθλητισμό.

Πιο συγκεκριμένα:

Στόχος 1: Προώθηση της ισότητας των φύλων στην τυπική εκπαίδευση, την επιστήμη & την έρευνα

Οι οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές που διαμορφώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στον ευρωπαϊκό και ελλαδικό χώρο, αντανακλώνται άμεσα και στον χώρο της Εκπαίδευσης.

Μερικές από τις βασικές αλλαγές που διαπιστώνονται στον εκπαιδευτικό χώρο είναι η ισόρροπη συμμετοχή αγοριών και κοριτσιών σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες της τυπικής εκπαίδευσης, οι καλύτερες σχολικές επιδόσεις των κοριτσιών, η εισαγωγή τους-με μεγαλύτερη επιτυχία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το γεγονός ότι τα κορίτσια καλύπτουν ποσοστό μεγαλύτερο του 50% του φοιτητικού πληθυσμού, η επιτυχής πορεία των κοριτσιών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η αύξηση συμμετοχής και κτήσης μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων από πλευράς κοριτσιών, η οποία τους παρέχει τη δυνατότητα διεκδίκησης θέσεων υψηλού κύρους και αμοιβών και η κατάρριψη αναχρονιστικών κοινωνικών αντιλήψεων για τη γυναικεία εκπαίδευση.

Εντούτοις, η διασύνδεση της Ισότητας των Φύλων και της Εκπαίδευσης παραμένει ζήτημα ανοιχτό, καθώς, παρά το γεγονός της άμβλυνσης των έμφυλων ανισοτήτων, οι έμφυλες διακρίσεις και στερεοτυπικές επιλογές παράγονται, αναπαράγονται και επιβεβαιώνονται στις κοινωνικές πρακτικές δημόσιες και ιδιωτικές. Οι ισχύουσες έμφυλες διχοτομικές προσλήψεις και αντιστοίχως οι καταμερισμοί και ανισότητες που προκύπτουν, εντοπίζονται

και αντανακλώνται και στο χώρο της εκπαίδευσης σε όλο το φάσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τις μορφές και τις βαθμίδες της.

Αφορούν δε σε τομείς, όπως τα αναλυτικά προγράμματα (κρυφά και φανερά), τα εγχειρίδια και τα συγγράμματα, τις διδακτικές πρακτικές, τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών απέναντι στα αγόρια και τα κορίτσια, την απουσία γνωστικών αντικειμένων που προωθούν την επικοινωνία και τη συντροφικότητα ανάμεσα στα φύλα, τη χρήση της γλώσσας που καθιστά συνήθως «αόρατο» το θηλυκό γένος, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την έμφυλη κατανομή των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική ιεραρχία, στα συνδικαλιστικά όργανα και στα όργανα λήψης των εκπαιδευτικών αποφάσεων κ.α.

Ειδικότερα, όσον αφορά στις/στους εκπαιδευτικούς και τις θέσεις τους στην εκπαιδευτική ιεραρχία, αυτή έρχεται σε αντίθεση με τη διαχρονικά υψηλή σε ποσοστά συμμετοχή των γυναικών στον συγκεκριμένο χώρο απασχόλησης (π.χ. οι γυναίκες εκπαιδευτικοί στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελούν την πλειοψηφία, αλλά η εκπροσώπησή τους στα κέντρα λήψης εκπαιδευτικών και συνδικαλιστικών αποφάσεων είναι ιδιαίτερα χαμηλή) και τις θεσμικές ρυθμίσεις για την ισότητα των φύλων στην αγορά εργασίας. Ενδεικτική συνέπεια των ανωτέρω αποτελεί για παράδειγμα ο καταμερισμός των σπουδών μεταξύ των φύλων, ο οποίος είναι εμφανής τόσο στις πανεπιστημιακές σχολές, όσο και σε πεδία Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, γεγονός που επηρεάζει αποφασιστικά τις επαγγελματικές επιλογές των γυναικών και τη μετέπειτα επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Επιπροσθέτως, ο παραδοσιακός καταμερισμός των σπουδών συντελεί αποφασιστικά στην αναπαραγωγή της έμφυλης διάκρισης των επαγγελμάτων στην αγορά εργασίας. Έτσι, δεν είναι τυχαίο ότι η μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού φοιτητικού πληθυσμού των ανθρωπιστικών επιστημών εξακολουθεί να είναι γυναίκες, ενώ στις πολυτεχνικές σχολές, για παράδειγμα, το ποσοστό των γυναικών παραμένει χαμηλό.

Τα παραπάνω επιτάσσουν τη χάραξη μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία θα ενσωματώνει πολιτικές προώθησης και διαμόρφωσης ενός αξιακού συστήματος που ενισχύει την έμφυλη ισότητα, αίροντας τις όποιες διχοτομικές προσλήψεις και κοινωνικές βάσει φύλου, φυλής, θρησκεύματος, τάξης, διακρίσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, βασικές επιδιώξεις του νέου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων στον τομέα της Εκπαίδευσης, αποτελούν ο εκσυγχρονισμός του θεμελιακού ρόλου που διαδραματίζει η εκπαίδευση, η αξιοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην καταπολέμηση των στερεοτυπικών αντιλήψεων, η προώθηση της ισόρροπης συμμετοχής των φύλων

στην εκπαίδευση, την επιστήμη και την έρευνα, η ενίσχυση και αξιοποίηση του συνόλου του ανθρώπινου δυναμικού και η παράλληλη εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων λόγω φύλου.

ΣΤΟΧΟΣ 1: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Σημείωση: Ως προς την εκπαίδευση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές κοινωνικές διακρίσεις βλ. αναλυτικά στη θεματική «Κοινωνική ένταξη και ισότιμη μεταχείριση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις»

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ερευνητική δραστηριότητα για την καταγραφή και αποτύπωση των έμφυλων χαρακτηριστικών της εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες και μορφές της	ΥΠΠΕΘ, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ, Πανεπιστήμια και λοιποί φορείς τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Ερευνητικά Κέντρα, Γυναικείες Οργανώσεις - Φορείς κοινωνίας πολιτών, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
2	Ανάληψη δράσεων για την αύξηση του ποσοστού των γυναικών ερευνητριών στον ακαδημαϊκό χώρο με παράλληλη αύξηση των θέσεων και παροχή κινήτρων για ερευνήτριες		2017-2020
3	Έλεγχος και αξιολόγηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ) και του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) υπό την οπτική του Φύλου κι αναμόρφωση αυτών όπου απαιτείται με έμφαση σε γλώσσα και περιεχόμενο		2017-2020
4	Στήριξη της ήδη υπάρχουσας και περαιτέρω ενίσχυση της ακαδημαϊκής δράσης και έρευνας σε ζητήματα φύλου. Διατήρηση και ενίσχυση των Προπτυχιακών και Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων σπουδών φύλου		2016-2020
5	Πληροφόρηση/ευαισθητοποίηση της Ακαδημαϊκής και Ερευνητικής Κοινότητας (μέλη ΔΕΠ των ελληνικών Α.Ε.Ι., ερευνητών/τριών σε ζητήματα έμφυλων διακρίσεων, βίας, παρενόχλησης, σεξισμού, στερεοτύπων		2016-2020
6	Στελέχωση των Δ/σεων -Δομών με καταρτισμένους/ες εκπαιδευτικούς στις Σπουδές Φύλου		2016-2020

7	Δημιουργία αρμόδιου γραφείου παρακολούθησης της εφαρμογής και προώθησης της έμφυλης ισότητας εντός της υπηρεσιακής δομής του Υπουργείου Παιδείας και Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων και δυνατότητας υποβολής καταγγελιών σε περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης λόγω φύλου, η μέριμνα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης	ΥΠΠΕΘ, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ, Πανεπιστήμια και λοιποί φορείς τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Φορείς κοινωνίας πολιτών, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
8	Ένταξη μαθημάτων Φύλου (όπου δεν υπάρχουν) σε Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα/ΑΣΕΙ Αστυνομικές και Παραγωγικές Σχολές της χώρας και με στόχο την προώθηση της Ισότητας των Φύλων, την άρση έμφυλων στερεοτύπων, την ίση πρόσβαση και συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων, τις ίσες ευκαιρίες για δυνατότητες ανέλιξης στην ιεραρχία	ΓΓΙΦ, Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Αστυνομικές Σχολές και Παραγωγικές Σχολές της χώρας, Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Υπουργείο Άμυνας, Πανεπιστήμια και Φορείς Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	2017-2020
9	Διαμόρφωση σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού α/βάθμιας και β/βάθμιας εκπαίδευσης και επικαιροποίηση του ήδη παραχθέντος εκπαιδευτικού υλικού, που ενσωματώνει την διάσταση του φύλου ως αναλυτική κατηγορία και οριζόντια διάχυσή του, ώστε να προάγονται μέσα από την εκπαίδευση οι αρχές της έμφυλης ισότητας και ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, ως βασικοί πυλώνες των δημοκρατικών κοινωνιών	ΥΠΠΕΘ, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Πανεπιστήμια και λοιποί φορείς τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	2017-2020
10	Δικτύωση, συνεργασία και αξιοποίηση φορέων και εμπειρογνωμόνων για την προώθηση της ισότητας των φύλων σε εθνικό και διεθνικό πεδίο	ΓΓΙΦ, Πανεπιστήμια και λοιποί φορείς τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Φορείς κοινωνίας πολιτών, Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Ερευνητικά Κέντρα	2017-2020

11	Υλοποίηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων πληροφόρησης/ευαισθητοποίησης εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε θέματα Ισότητας των Φύλων και Ισότητας Ευκαιριών	ΥΠΠΕΘ, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ, Πανεπιστήμια, λοιποί φορείς τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2016-2020
12	Διοργάνωση Συνεδρίων και Ημερίδων με Θεματικές Φύλου, εντασσόμενα στο παρόν πολιτικό οικονομικό κοινωνικό συγκείμενο	ΥΠΠΕΘ, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ, Πανεπιστήμια, λοιποί φορείς τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Γυναικείες Οργανώσεις, Φορείς κοινωνίας πολιτών, Ερευνητικά Ιδρύματα, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2016-2020
13	Έρευνα για τη στάση των γυναικών εκπαιδευτικών και του μαθητικού, φοιτητικού δυναμικού απέναντι στις νέες τεχνολογίες (δεξιότητες, πρόσβαση, χρήση, δημιουργία)		2017-2020
14	Αποτύπωση του Ψηφιακού χάσματος, της διάστασης χρήσης των ΤΠΕ ως ένα νέο πεδίο έμφυλης ανισότητας και διασύνδεσή τους με τον Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό και την Αγορά Εργασίας		2016-2020
15	Σχεδιασμός, υλοποίηση και παρακολούθηση στρατηγικών ανάδειξης γυναικών – στελεχών σε θέσεις ευθύνης, συμμετοχής σε συλλογικά όργανα σε όλους τους τομείς και βαθμίδες της εκπαίδευσης		2016-2020
16	Ένταξη του μαθήματος της Περιεκτικής Σεξουαλικής Εκπαίδευσης σε α/βάθμια και β/βάθμια εκπαίδευση	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ	2017-2020

Στόχος 2: Προώθηση της Ισότητας των Φύλων στη Δια Βίου Μάθηση και στην Άτυπη Εκπαίδευση

Η μη τυπική εκπαίδευση (Διά Βίου Μάθηση) είναι η εκπαίδευση που παρέχεται σε οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος και μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση πιστοποιητικών

αναγνωρισμένων σε εθνικό επίπεδο. Περιλαμβάνει την αρχική επαγγελματική κατάρτιση, τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση και τη γενική εκπαίδευση ενηλίκων.

Η ΔΒΜ είναι πεδίο με μεγάλη συμμετοχή γυναικών, τόσο ως επιμορφούμενες- καταρτιζόμενες, όσο και ως εργαζόμενες. Η συμμετοχή τους ήταν μέχρι το 2009 συντριπτικά μεγαλύτερη, μειώθηκε όμως μετά το 2009 (λόγω κρίσης), εξακολουθώντας όμως να είναι μεγάλο το ποσοστό τους. Κι αυτό γιατί το ασταθές και δυσοίωνο περιβάλλον την ελληνικής αγοράς μπορεί να αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην επιχειρηματικότητα, αλλά δεν αποτελεί εμπόδιο στην αξιοποίηση ευκαιριών για δια βίου μάθηση, δεδομένης της έμφυλης συνάρτησης της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας. Κατά συνέπεια, αποτελεί ένα πεδίο, του οποίου η τεκμηριωμένη μελέτη θα οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα και προτάσεις για τη διάσταση του φύλου στον τομέα της ΔΒΜ.

Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην πολιτική, τις προτεραιότητες, τα προγράμματα και τις δράσεις της ΔΒΜ, αποτελεί αναγκαιότητα για την ουσιαστική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων και της δημιουργίας στερεοτύπων. Αυτό, θα επιτρέψει τη διαφορετική θεώρηση της ΔΒΜ και θα εμπλουτίσει τη συνολική πολιτική που απαιτείται στον συγκεκριμένο τομέα. Μεγάλη παραμένει, επομένως, η ανάγκη για συστηματική και οργανωμένη επιμόρφωση, αλλά και ευαισθητοποίηση. Η επιμόρφωση αυτή πρέπει να απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, πολίτες, εργαζόμενους και εργαζόμενες στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Ιδιαίτερα για τον δημόσιο τομέα και την τοπική αυτοδιοίκηση, η επιμόρφωση σε ζητήματα φύλου, θα ήταν σκόπιμο να επεκτείνεται στο σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού και όχι μόνο σε στελέχη/υπαλλήλους που εκδηλώνουν προσωπικό ενδιαφέρον.

Είναι προφανές πως και στην περίπτωση της άτυπης εκπαίδευσης με τη σκοπιά του φύλου και με στόχο την προώθηση της ισότητας των φύλων, η αμφισβήτηση της πατριαρχίας, των στερεοτυπικών έμφυλων ρόλων στον ιδιωτικό και στο δημόσιο χώρο, στην οικογένεια, την εργασία, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, την πολιτική, κ.ο.κ., όπως και η ανάδειξη των αιτιών που παράγουν και αναπαράγουν την ανισότητα, τον αποκλεισμό με βάση το φύλο, τον σεξισμό, και όλες τις μορφές έμφυλης βίας, αποτελούν συστατικά στοιχεία της διεργασίας για την χειραφέτηση και την ενεργή ιδιότητα του πολίτη (active citizenship). Ως εκ τούτου, η ΓΓΙΦ συμπεριλαμβάνει στο νέο ΕΣΔΙΦ και δράσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων και την καταπολέμηση των έμφυλων ανισοτήτων και στον τομέα της άτυπης εκπαίδευσης.

ΣΤΟΧΟΣ 2: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ (ΚΥΡΙΩΣ ΜΗ ΤΥΠΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ) ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΤΥΠΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σημείωση: Ως προς την εκπαίδευση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές κοινωνικές διακρίσεις βλ. αναλυτικά στη θεματική «Κοινωνική ένταξη και ισότιμη μεταχείριση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις»

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ενσωμάτωση στο Εθνικό Πρόγραμμα ΔΒΜ της διάστασης του φύλου. Συγκέντρωση στοιχείων, μελετών και ερευνών από φορείς της μη τυπικής εκπαίδευσης και πρόβλεψη διαρκούς επικαιροποίησής τους. Επεξεργασία των στοιχείων και εξαγωγή συμπερασμάτων και προτάσεων	ΓΓΙΦ, Γ.Γ.Δ.Β.Μ.Ν.Γ., Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ., Α.Ε.Ι., Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
2	Υπογραφή Μνημονίου για την επιμόρφωση Βουλευτών/Βουλευτριών και του προσωπικού της Βουλής στις βασικές αρχές της ισότητας των φύλων	ΓΓΙΦ, Βουλή των Ελλήνων, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
3	Προγράμματα επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης του πολιτικού και στρατιωτικού προσωπικού του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας σε θέματα ισότητας των φύλων	Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΓΓΙΦ Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Γ.Γ.Δ.Β.Μ.Ν.Γ.	2016-2020
4	Ευαισθητοποίηση ΓΓ Υπουργείων και Περιφερειών, Περιφερειαρχών και Δημάρχων	Ε.Κ.Δ.Δ.Α.,ΓΓΙΦ	2016-2020
5	Συνεργασία για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στα Περιφερειακά Προγράμματα ΔΒΜ στο πλαίσιο του Περιφερειακού Αναπτυξιακού Προγράμματος , στα Επιχειρησιακά Προγράμματα των Δήμων. Συνέχιση Δράσεων επιμόρφωσης στελεχών Αυτοδιοίκησης Α΄ και Β΄ βαθμού	ΥΠΕΣΔΑ, ΓΓΙΦ,Κ.Ε.Θ.Ι., Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Γ.Γ.Δ.Β.Μ.Ν.Γ., Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ., Περιφέρειες, Δήμοι	2017-2020

6	Επιμόρφωση στελεχών των φορέων που είναι καθοριστικοί για την προώθηση θεμάτων Φύλου σε πρόγραμμα το οποίο είναι πιστοποιημένο στο Ε.Κ.Δ.Δ.Α. με τίτλο «Ενδυνάμωση και βελτίωση δεξιοτήτων των γυναικών δημοσίων υπαλλήλων στην κεντρική δημόσια διοίκηση, Ν.Π.Δ.Δ, Ν.Π.ΙΔ και ΟΤΑ α΄και β΄βαθμού με στόχο να αναλάβουν υψηλόβαθμες θέσεις».	ΓΓΙΦ Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2016-2020
7ι	Επιμόρφωση στελεχών Υπουργείων και Αυτοδιοίκησης στην αντιμετώπιση επενδυτικών σχεδίων για την διευκόλυνση γυναικών επιχειρηματιών ή επενδυτικών σχεδίων με έμφυλη διάσταση και δημιουργία σχετικών Κοιν.Σ.Επ.	ΓΓΙΦ, Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
8	Διεξαγωγή εξειδικευμένης καμπάνιας ενημέρωσης των γυναικών για τις επιμέρους δράσεις του προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης σε συνεργασία με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΑΑ)	2016-2020
9	Επιμόρφωση προσωπικού της ΕΡΤ με σκοπό τη διαρκή και συστηματική προώθηση θεμάτων φύλου	ΓΓΙΦ, ΕΡΤ, Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Γυναικείες Οργανώσεις	2016-2020
10	Ένταξη ζητημάτων φύλου στις διαδικασίες πιστοποίησης του ΕΟΠΠΕΠ και επάρκειας των εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων ενηλίκων	ΓΓΙΦ, ΕΟΠΠΕΠ	2017-2020
11	Πιλοτικά Προγράμματα σε Συνεργασία με Ε.Κ.Δ.Δ.Α./Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ. Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε βασικά προγράμματα του ΙΝΕΠ και του Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ. Εξέταση δημιουργίας τμήματος της ΕΣΔΔΑ με αντικείμενο την έμφυλη διάσταση πολιτικών Συνέχιση και παρακολούθηση των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών δράσεων του ΙΝΕΠ/Ε.Κ.Δ.Δ.Α. για τον Οδηγό χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα	ΓΓΙΦ, Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Ι.ΝΕ. ΔΙ.ΒΙ.Μ., Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2016-2020
12	Εκπαίδευση εκπαιδευτών/τριών στην οπτική του φύλου σε νέα πεδία πολιτικής. Δημιουργία ηλεκτρονικής Πύλης για δικτύωση εκπαιδευτών – εκπαιδευομένων	ΓΓΙΦ, ΙΝ.ΕΠ., Ε.Κ.Δ.Δ.Α., ΙΝ.Ε., ΓΕΣΕΕ	2017-2020

13	Παραγωγή σύγχρονου, εμπεριστατωμένου εγχειριδίου για τα θέματα ενδοοικογενειακής βίας και trafficking	ΓΓΙΦ, Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Κ.Ε.Θ.Ι., Υπ. Προστασίας του πολίτη, Υπ. Υγείας και Πρόνοιας	2017-2020
14	Προγράμματα για γυναίκες και Νέες Τεχνολογίες -Επαγγελματικός Προσανατολισμός - Απασχόληση -Γυναικεία Επιχειρηματικότητα μέσω σύγχρονων μεθόδων εκπαίδευσης	Ε.Κ.Δ.Δ.Α., Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ., Γ.Γ.Δ.Β.Μ.Ν.Γ., ΙΝΕ ΓΣΕΕ/ΚΕΚ, ΚΕΚ ΓΣΕΒΕΕ, Κ.Α.ΕΛ.Ε. ΕΣΕΕ Σ.Ε.Β.	2017-2020
15	Επιμόρφωση και κατάρτιση σε συνεργασία με κοινωνικούς εταίρους σε θέματα βίας, gender mainsteaming, ανάδειξη γυναικείας επιχειρηματικότητας και αντιμετώπιση ανάλογων επενδυτικών σχεδίων από τη Δ.Δ. και Αυτοδιοίκηση	ΓΓΙΦ, Ε.Κ.Δ.Δ.Α., ΓΓΙΦ, κοινωνικοί εταίροι	2017-2020

ΣΤΗΝ ΑΤΥΠΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
16	Ανάδειξη των διαστάσεων, των επιπτώσεων και των τρόπων αντιμετώπισης των έμφυλων στερεοτύπων και των υποκρυπτόμενων αξιών και κανόνων/ προτύπων, στάσεων με δράσεις όπως: • Υλοποίηση σεμιναρίων, βιωματικών εργαστηρίων, καλλιτεχνικών –πολιτιστικών δράσεων, ανοιχτών διαλέξεων, κύκλων εκπαίδευσης σε θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων, φεμινισμού, συμμετοχής, επιχειρηματικότητας, κ.λπ. τα οποία απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες γυναικών ή στοχεύουν στην διάχυση της φεμινιστικής εκπαίδευσης και εμψύχωσης των γυναικών. • Αξιοποίηση νέων μοντέλων και σύγχρονων μεθόδων διδασκαλίας (e learning) και της ψηφιακής τεχνολογίας για την εκπόνηση ευέλικτων προγραμμάτων για εξ' αποστάσεως άτυπης εκπαίδευσης σε πανεπιστήμια, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ και γυναικείες οργανώσεις, φορείς της αυτοδιοίκησης.	ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., ΥΠΠΕΘ, Υπουργείο Πολιτισμού, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ, Γυναικείες Οργανώσεις, Φορείς Θεάτρου, Μουσεία, Κινηματογράφοι, Βιβλιοθήκες, Χώροι Τέχνης και Καλλιτεχνικής Δημιουργίας, Φορείς της Αυτοδιοίκησης	2017-2020

17	Κατάρτιση γυναικών κι απόκτηση δεξιοτήτων για ενίσχυση προοπτικών απασχόλησης και επιχειρηματικότητας, κοινωνικής ένταξης	ΓΓΙΦ, Κοινωνικοί εταίροι, Γυναικείες Οργανώσεις, Φορείς της κοινωνίας των πολιτών, Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π.	2017-2020
18	Αξιοποίηση του πλαισίου του ΕΠ Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση (Τομέας Εκπαίδευσης) 2014-2020, μέσω της ένταξης ζητημάτων φύλου. Για παράδειγμα: • δράσεις που προβλέπονται για τα Κέντρα Εκπαίδευση Ενηλίκων (ΚΕΕ) και τις Σχολές γονέων και της τοπικής κοινωνίας • μέσω της συνέργειας με το Θεματικό Στόχο 10 ο οποίος προβλέπει προώθηση της πρόσβασης σε άτυπες δυνατότητες εκπαίδευσης για την επανένταξη στην εκπαίδευση και την κατάρτιση γυναικών • πρόβλεψη και διασύνδεση όλων των μορφών εκπαίδευσης και μάθησης (κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού μεταξύ διαφορετικών επιπέδων και τύπων προσόντων) μέσω του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων	ΓΓΙΦ, ΥΠ.Π.Ε.Θ., Γ.Γ.Δ.Β.Μ.Ν.Γ., Ε.Υ.Δ. ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση»	2017-2020
19	Αξιοποίηση του πλαισίου του ΕΠ Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014 -2020 στο πλαίσιο των δράσεων και παρεμβάσεων που σχεδιάζονται για τις ειδικές ανάγκες γεωγραφικών περιοχών που πλήττονται περισσότερο από τη φτώχεια, καθώς και στο πλαίσιο δράσεων για στοχευμένες ομάδες που αντιμετωπίζουν υψηλότερο κίνδυνο διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού	ΓΓΙΦ, ΥΠΠΕΘ, ΓΓΔΒΜ, Ε.Υ.Δ. .ΕΠ «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα»	2017-2020

Στόχος 3: Προαγωγή της Ισότητας μέσω των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.)

Τα ΜΜΕ παράγουν και μεταδίδουν κυρίαρχους λόγους, νόρμες και αξίες μέσα από το κείμενο, την εικόνα και τη μουσική και διαμορφώνουν σε σημαντικό βαθμό το πώς σκεφτόμαστε για τους εαυτούς μας, τις σχέσεις μας και τον κόσμο. Η κοινή λογική, το εφικτό και το επιθυμητό, επίσης, προσδιορίζο-

νται σε μεγάλο βαθμό από τις αναπαραστάσεις των ΜΜΕ σε σύγχρονες κοινωνίες. Οι έμφυλες αναπαραστάσεις έμμεσα μέσω διαφημίσεων, κοινωνικών μηνυμάτων, τηλεοπτικών σειρών, εκπομπών κ.α. δημιουργούν πρότυπα συμπεριφορών και αντιλήψεων που όποιος/όποια αρνείται να ακολουθήσει ή να ενστερνιστεί, θεωρείται εκτός του αποδεκτού κοινωνικού πλαισίου.

Τις δεκαετίες του ’70 και του ’80, η σχέση ΜΜΕ και φύλου άρχισε να διερευνάται στον απόηχο του φεμινιστικού κινήματος και οι πρώτες έρευνες άρχισαν να εμφανίζονται. Ο διάλογος για τη σχέση του φύλου με τα ΜΜΕ και τους τρόπους μετάδοσης και θεμελίωσης έμφυλων στερεοτύπων και πατριαρχικών αντιλήψεων προέβαλε τη σοβαρότητα του ζητήματος, την ανάγκη για μελέτη και τη δημιουργία προτάσεων για την εισαγωγή της οπτικής του φύλου σε όλα τα στάδια παραγωγής και μετάδοσης μηνυμάτων, είτε αυτά αφορούν διαφημίσεις, ειδήσεις, τον κινηματογράφο, τα σήριαλ κ.α.

Τα ΜΜΕ δεν αντικατοπτρίζουν απλά την κυρίαρχη πατριαρχική ιδεολογία και τα έμφυλα στερεότυπα, με βάση τα οποία οι γυναίκες θεωρούνται υποδεέστερα όντα από τη «φύση» τους, αλλά παίζουν σημαντικό ρόλο και στην κατασκευή τους. Τα στερεότυπα για τις γυναίκες που κυριαρχούν υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες μοιράζονται τα ίδια χαρακτηριστικά, τις ίδιες ικανότητες, ανάγκες και επιθυμίες λόγω του φύλου τους και ότι αυτά είναι υποδεέστερα των ανδρών. Οι γυναίκες, βάση πατριαρχικών στερεοτύπων, έχουν «αξία» κυρίως για αυτά που προσφέρουν στους άνδρες και κυρίως γι αυτά που προσφέρει το σώμα τους: απόλαυση (οπτική και σεξουαλική), αναπαραγωγή, φροντίδα και οικιακή εργασία.

Επίσης, τα στερεότυπα για τις γυναίκες, στηρίζουν την έμφυλη βία. Οι γυναίκες που βιώνουν την έμφυλη βία συνήθως παρουσιάζονται στα ΜΜΕ ως υπεύθυνες οι ίδιες για τη βία εναντίον τους π.χ. υπονοείται ότι «προκάλεσε», «έδωσε δικαίωμα», «είχε πιεί», «δεν πρόσεξε» κτλ. και άρα είναι ελλειμματικές με κάποιο τρόπο ή προβληματικές. Ταυτόχρονα, στις διαφημίσεις η βία ενάντια στις γυναίκες έχει συχνά «φυσικοποιηθεί», παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα φυσικής ανδρικής έκφρασης ερωτικής διάθεσης, αντί για εργαλείο εξευτελισμού, κυριαρχίας και ελέγχου.

Η συνεχής ανάδειξη της σχέσης κοινωνικού φύλου και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ), η οποία εκκινεί από το πρόβλημα της στερεοτυπικής αναπαράστασης των γυναικών από τα ΜΜΕ και των τρόπων με τους οποίους η έμφυλη ταυτότητα κατασκευάζεται και επιτελείται μέσω (και) της κανονιστικής παραγωγής νοημάτων των μέσων, αποτελεί αίτημα και αναγκαιότητα για τη ΓΓΙΦ. Η προώθηση και εδραίωση στερεοτυπικών αντιλήψεων περί θηλυκότητας και αντιλήψεων, που, τελικά, κατασκευάζουν ένα μοναδικό

γυναικείο πρότυπο βασισμένο στην υποτιθέμενη φυσική αποστολή της γυναίκας αποκλειστικά ως μητέρας και συζύγου, υπονομεύει τις προσπάθειες χειραφέτησης, αυτονομίας, ένταξης στη δημόσια σφαίρα, ενασχόλησης με τα κοινά, συμμετοχής στα κέντρα λήψης αποφάσεων, στην εργασία.

Ο ρόλος των ΜΜΕ στην αναπαραγωγή των κοινωνικών δομών και σχέσεων πατριαρχίας στην συμβολική εξουδετέρωση των γυναικών, μέσω της αποσιώπησης των πραγματικών εμπειριών των γυναικών και της απουσίας θετικών ρόλων και προτύπων είναι καταλυτικός και επιβεβαιώνει την άποψη ότι τα ΜΜΕ δεν είναι κανάλια ιδεολογιών, είναι τα ίδια μια ιδεολογία. Η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων των ΜΜΕ, η ενίσχυσή τους στις διαδικασίες παραγωγής των πολιτιστικών, πολιτικών, ψυχαγωγικών προϊόντων και η προβολή θετικού έργου γυναικών προς την κατεύθυνση της χειραφέτησης, αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την άρση των έμφυλων στερεοτυπικών αναπαραστάσεων και την προώθηση της ισότητας.

Η ΓΓΙΦ, αναγνωρίζοντας το ρόλο των ΜΜΕ στην αναπαραγωγή έμφυλων στερεοτύπων, έχει ήδη χρηματοδοτήσει το Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας για τη σύνταξη Οδηγού Καταπολέμησης των Διακρίσεων λόγω Φύλου στα ΜΜΕ, στο πλαίσιο της Κατηγορίας Πράξης 3.2.4., «Υποστήριξη των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Γυναικείων Οργανώσεων), ΕΣΠΑ 2007-2013). Επιπλέον, συμμετέχει ως φορέας στο *Συμβούλιο Κοινωνικού Ελέγχου της ΕΡΤ*, στο πλαίσιο του οποίου συντονίζει την Επιτροπή «Διακρίσεις-Ισότητα των Φύλων-Δικαιώματα του Ανθρώπου».

Στο πλαίσιο του νέου προγράμματος, η ΓΓΙΦ προτίθεται να αναλάβει πρωτοβουλίες και συγκεκριμένες δράσεις, όπως:

ΣΤΟΧΟΣ 3: ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Μ.Μ.Ε.)

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Λήψη μέτρων και νομοθετικών ρυθμίσεων, ώστε οι πάροχοι υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων να επιδιώκουν την ανάπτυξη σχέσεων με τις ενώσεις προσώπων και τα νομικά πρόσωπα που προωθούν την ισότητα των φύλων και την προβολή των σύγχρονων αναγκών και προβλημάτων των γυναικών στο δημόσιο πεδίο επικοινωνίας	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, ΕΣΡ, ΕΣΗΕΑ, Ενώσεις ιδιοκτητών ΜΜΕ, ΣΕΕ (Συμβούλιο Ελέγχου Επικοινωνίας)	2017-2020

2	Κατάρτιση ενός κώδικα δεοντολογίας που θα αποβλέπει, μεταξύ άλλων, και στην πραγμάτωση της αρχής της ισότητας ανδρών και γυναικών, στην ανασκευή των στερεοτύπων, στην ανάπτυξη ενός πλουραλιστικού διαλόγου για τα προβλήματα των γυναικών και την προαγωγή της ουσιαστικής ισότητας των φύλων	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, ΕΣΡ, ΕΣΗΕΑ, Ενώσεις ιδιοκτητών ΜΜΕ, ΣΕΕ, Εκπρόσωποι Συλλόγων Εργαζομένων στα ΜΜΕ	2017-2020
3	Θέσπιση κινήτρων για την ανάδειξη, ενθάρρυνση και διευκόλυνση μεγαλύτερου αριθμού γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων των ΜΜΕ και ενίσχυση της συμμετοχής γυναικών στο ΕΣΡ, ΕΣΗΕΑ και στα θεσμικά, συλλογικά όργανα των ΜΜΕ		
4	Συμπερίληψη ειδικού κεφαλαίου στην Έκθεση Πεπραγμένων του ΕΣΡ σχετικά με την παρακολούθηση της εφαρμογής των ρυθμίσεων του νομοθετικού πλαισίου και των σχετικών Οδηγιών και Συστάσεων		2016-2020
5	Διεξαγωγή έρευνας σχετικά με τον τρόπο μεταχείρισης και προβολής των γυναικών από τα ΜΜΕ	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, Ερευνητικά Κέντρα, Α.Ε.Ι., Κ.Ε.Θ.Ι.	2016-2020
6	Προγράμματα στα ΜΜΕ για προβολή γυναικείων θεμάτων μέσα από φεμινιστικό πρίσμα και για θέματα όπως σεξισμός, κουλτούρα βιασμού, διακρίσεις	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, ΕΣΡ, ΕΣΗΕΑ, Ενώσεις ιδιοκτητών ΜΜΕ	2016-2020
7	Στήριξη κι ενίσχυση των νομοθετικών ρυθμίσεων και θεσμικών παρεμβάσεων για κάθε είδους εκπομπές, οπτικοακουστικές ανακοινώσεις ή μηνύματα που προβάλλουν συμπεριφορές, οι οποίες συνιστούν εκδήλωση άνισης μεταχείρισης λόγω φύλου		2016-2020
8	Ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση των επαγγελματιών των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Κατάρτιση δημοσιογράφων σε χρήση αντισεξιστικών πρακτικών που αφορούν σε ζητήματα φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, ΕΣΡ, ΕΣΗΕΑ, Ενώσεις ιδιοκτητών ΜΜΕ ΣΕΕ (Συμβούλιο Ελέγχου Επικοινωνίας), Ενώσεις ιδιοκτητών ΜΜΕ, ΕΡΤ	2017-2020

9	Παρακολούθηση των ΜΜΕ και καταγραφή στοιχείων που ενισχύουν έμφυλες σεξιστικές διχοτομίες (Media Monitoring) και συμμετοχή στο Global Media Monitoring Project	ΕΣΡ, ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Α.Ε.Ι.	2016-2020
10	Συνεργασία της ΓΓΙΦ με την Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (Ε.Ρ.Τ.) και το Κανάλι της Βουλής με σκοπό δράσεις για άρση κοινωνικών και πολιτισμικών αντιλήψεων αναφορικά με στερεοτυπικούς ρόλους σε όλα τα πεδία της δημόσιας δράσης	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, ΕΡΤ, Κανάλι της Βουλής	2016-2020
11	Φεστιβάλ ταινιών (fiction και ντοκιμαντέρ) έμφυλης οπτικής. Προβολή έργου γυναικών δημιουργών μέσω των ΜΜΕ	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, Εθνικό Κέντρο Κινηματογράφου, ΕΡΤ	2016-2020
12	Εργαστήρια Κινηματογράφου, Τηλεόρασης για διερεύνηση έμφυλων θεμάτων, διαγωνισμοί τηλεοπτικών και κινηματογραφικών σεναρίων και ταινιών για την ανάδειξη έμφυλου βλέμματος και σύγχρονων προβλημάτων γυναικών, θέσπιση βραβείων για τα ΜΜΕ ως προς την προβολή ζητημάτων ισότητας και σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας		2016-2020
13	Υποχρεωτικά μαθήματα για φοιτητές και σπουδαστές δημοσιογραφίας σε Α.Ε.Ι./ΤΕΙ σε θεματικές φύλου και ΜΜΕ και Μη σεξιστικών τεχνικών δημοσιογραφίας	Υπουργείο Επικρατείας, ΓΓΙΦ, Α.Ε.Ι./ΤΕΙ, ΥΠΠΕΘ	2016-2020

Στόχος 4: Προώθηση της ισότητας των φύλων στην πολιτιστική δημιουργία

Όπως σημειώνει η Σιμόν ντε Μπουβουάρ, οι κοινωνικοί μύθοι μεταφέρονται μέσω της κουλτούρας – θρησκείες, παραδόσεις, γλώσσα, μύθοι, τραγούδια, ταινίες – η οποία με τη σειρά της κατασκευάζει τον τρόπο με τον οποίον το άτομο αρχίζει να γνωρίζει, να αντιλαμβάνεται και να δοκιμάζει την εμπειρία του υλικού κόσμου. Επιπλέον η αναπαράσταση του κόσμου (…) είναι δουλειά των ανδρών, οι οποίοι τον περιγράφουν από τη δική τους οπτική γωνία και την ταυτίζουν με την απόλυτη αλήθεια (McCabe 2009)

Με αφετηρία την παραδοχή της αναπαραγωγής των έμφυλων στερεοτύπων σε όλες τις εκφάνσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού βίου και την εθνική στρατηγική για την ένταξη των πολιτικών Ισότητας σε κάθε τομέα δράσης (gender mainstreaming), η ΓΓΙΦ εστιάζει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση

μίας Πολιτιστικής Πολιτική, που θα διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στην εξάλειψη παρωχημένων αντιλήψεων και παραδοσιακών προκαταλήψεων. Με γνώμονα τον σεβασμό στην ελεύθερη έκφραση και δημιουργία, καθώς και την αξιοποίηση της καλλιτεχνικής έκφρασης στον αγώνα για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναδεικνύει το πολιτιστικό αγαθό ως καθολικό κοινωνικό αγαθό, στο οποίο θα πρέπει να έχει πρόσβαση το σύνολο των πολιτών και το οποίο θα προάγει την ουσιαστική ισότητα των φύλων.

Η πολιτιστική δημιουργία λειτουργεί διαχρονικά ως δέκτης και πομπός αναμετάδοσης στο ευρύ κοινωνικό σύνολο ενός πλέγματος τυποποιημένων αντιλήψεων και προτύπων που απορρέουν από τις εκάστοτε κυρίαρχες αξίες. Κάθε προϊόν πολιτισμού αντικατοπτρίζει τις δεσπόζουσες ταξικές, φυλετικές και έμφυλες αναπαραστάσεις και φέρει αναπόφευκτα τη σφραγίδα των κοινωνικών αντιλήψεων των δημιουργών του.

Και η πιο ανεπαίσθητη υποψία ρατσιστικού και σεξιστικού μηνύματος, όταν προβάλλεται και αναμεταδίδεται υπό το φως της καλλιτεχνικής δραστηριότητας, έχει ισχυρό αντίκτυπο στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, συμβάλλει στην αδιαμαρτύρητη αποδοχή μίας συντηρητικής «κανονικότητας», ενώ αποτελεί τροχοπέδη στην προσπάθεια πραγμάτωσης ενός πολιτισμικού οράματος που εστιάζει στη διαπολιτισμικότητα, την ισότητα των φύλων και την ακριβοδίκαιη παροχή ευκαιριών.

Η πρωτοβουλία για δημιουργική αφύπνιση δε θα μπορούσε παρά να ορίσει ως σημείο εκκίνησης και διαρκούς αναφοράς μία πολιτιστική πολιτική με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και ενδεικτικούς άξονες την ουσιαστική διασύνδεση με την κοινωνία, την αξιοποίηση της πνευματικής – καλλιτεχνικής προσφοράς στον αγώνα για την εξάλειψη των συμβατικών στερεοτυπικών αντιλήψεων και των έμφυλων συσχετισμών εξουσίας, τη λήψη μέτρων για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στα καλλιτεχνικά σωματεία, σε συλλόγους και τη δραστηριοποίησή τους σε ανώτερο θεσμικό καλλιτεχνικό επίπεδο, τον σεβασμό στο πολυπολιτισμικό μωσαϊκό που έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας και την γόνιμη αξιοποίησή του, την ενίσχυση ευπαθών ομάδων -και ομάδων που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις -αναφορικά με την πρόσβαση στην καλλιτεχνική δημιουργία, αλλά και τη δυνατότητα καλλιτεχνικής έκφρασης, την επανεκτίμηση του πολιτιστικού προϊόντος και την κατάθεση μίας νέας πρότασης ρήξης με τις έμφυλες αναπαραστάσεις υπό το πρίσμα της πατριαρχίας και καθιέρωσης μίας νέας ανάγνωσης που να εμφορείται από την οπτική του φύλου.

Η επιδίωξη για ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας πολιτών με έμφαση στις συλλογικότητες γυναικών, καθώς και η αξιοποίηση της πολιτιστικής παρακαταθήκης σε συνδυασμό με την ανίχνευση νέων τάσεων στο έργο δημιουργών

γένους θηλυκού ή δημιουργημάτων που θίγουν θέματα ισότητας των φύλων, συμβάλλουν στη διαμόρφωση μίας νέας αντιπατριαρχικής κουλτούρας και αισθητικής και τη σταδιακή εξοικείωση της κοινωνίας με νέες αναπαραστάσεις.

Οι επιμέρους δράσεις που η Γενική Γραμματεία προτίθεται να υλοποιήσει, είναι οι εξής:

ΣΤΟΧΟΣ 4: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Ενθάρρυνση των ΟΤΑ για την ενεργοποίηση του άρθρου 20 (Πολιτισμός, Αθλητισμός και Ψυχαγωγία) του Οδηγού Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις τοπικές κοινωνίες	ΓΓΙΦ, Περιφέρειες και Δήμοι σε όλο το εύρος της Επικράτειας (Π.ΕΠ.ΙΣ. -Δ.ΕΠ.ΙΣ.), Υφιστάμενοι θεσμοί και φορείς πολιτισμού (κρατικοί και μη), Γυναικείες Οργανώσεις/ Συνεταιρισμοί	2017-2020
2	Προγραμματισμός επιμορφωτικών σεμιναρίων για το προσωπικό του Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού με στόχο τη συμπερίληψη της διάστασης του φύλου στον σχεδιασμό πολιτικών του Υπουργείου	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, ΙΝ.ΕΠ./Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
3	Λειτουργία Τμήματος ή Επιτροπής παρακολούθησης της εφαρμογής της αρχής της ισότητας των φύλων στην υπηρεσιακή δομή του Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού/ Σταθερή συνεργασία με την Gender Expert του Υπουργείου	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού	2017-2020
4	Δημιουργία Διαδικτυακής Πλατφόρμας αλληλοενημέρωσης και αλληλοϋποστήριξης γυναικών δημιουργών και ανάδειξης της καλλιτεχνικής δημιουργίας που προωθεί την ισότητα των φύλων	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού	2017-2020
5	Ενίσχυση γυναικών δημιουργών/καλλιτεχνικής δημιουργίας με έμφαση στις περισσότερο ευάλωτες ομάδες / ομάδες καλλιτεχνών, καθώς για την ενίσχυση του καλλιτεχνικού έργου ανδρών και γυναικών που προωθεί την ισότητα των φύλων		2016-2020

6	Διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με στόχο την άρση των πατριαρχικών προκαταλήψεων και στερεοτυπικών αντιλήψεων, σε μουσεία, βιβλιοθήκες και λοιπούς χώρους πολιτιστικής προβολής	ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού/ Εποπτευόμενοι φορείς, Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Πολιτιστικά Ιδρύματα	2017-2020
7	Προκήρυξη διαγωνισμών καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργίας στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες με σκοπό την ευαισθητοποίηση των νέων για ζητήματα που άπτονται της ισότητας των φύλων	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού/ Εποπτευόμενοι φορείς	2017-2020
8	Διοργάνωση εκδηλώσεων και κοινών δράσεων με τους φορείς Κουλτούρας και Πολιτισμού διαφορετικών χωρών στην Ελλάδα	ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Μορφωτικά Τμήματα Πρεσβειών & Προξενικών Αρχών / Επίσημοι Φορείς Κουλτούρας & Πολιτισμού στη χώρα μας, Γυναικείες Οργανώσεις, Οργανώσεις Μεταναστριών	2016-2020
9	Πρωτοβουλία για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων και δράσεων για την προβολή της γυναικείας δημιουργικότητας /του καλλιτεχνικού έργου που θίγει ζητήματα φύλου /Παροχή αιγίδας και υποστήριξης σε πολιτιστικές εκδηλώσεις	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού/ Εποπτευόμενοι φορείς, Υφιστάμενοι θεσμοί και φορείς πολιτισμού (κρατικοί και μη)	2016-2020
10	Θέσπιση Βραβείου για την Ισότητα των Φύλων στο πλαίσιο των κρατικών φεστιβάλ Κινηματογράφου, Ταινιών Μικρού Μήκους και Ντοκιμαντέρ μεταξύ άλλων	ΓΓΙΦ, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης & Επικοινωνίας, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού/ Εποπτευόμενοι φορείς, Υφιστάμενοι θεσμοί πολιτισμικής προβολής και δημιουργίας	2016-2020

11	Πρωτοβουλία συνεργασίας με τη συμμετοχή της Ε.Ρ.Τ., καλλιτεχνικών σωματείων και λοιπών πολιτιστικών θεσμών με σκοπό τον από κοινού σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων σε θέματα φύλου και πολιτισμού	ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού / Εποπτευόμενοι φορείς, Υφιστάμενοι θεσμοί πολιτισμικής προβολής και δημιουργίας, Μ.Μ.Ε., Καλλιτεχνικά Σωματεία	2016-2020
12	Αναβάθμιση του ρόλου της Βιβλιοθήκης Ισότητας και Φύλου της ΓΓΙΦ / Συνεργασία της Βιβλιοθήκης με πολιτιστικές μονάδες	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού / Εποπτευόμενοι φορείς, Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Βουλή των Ελλήνων, Πολιτιστικά ιδρύματα	2016-2020

ΣΤΟΧΟΣ 5: Προώθηση της ισότητας των φύλων στον Αθλητισμό

Από την αρχαιότητα, ο αθλητισμός συνιστά αξία της δημοκρατίας. Απευθύνεται σε όλους τους πολίτες ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, την αναπηρία, τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις, τον σεξουαλικό προσανατολισμό και το κοινωνικό ή οικονομικό υπόβαθρο. Συνιστά έναν μεγάλο και ταχέως αναπτυσσόμενο τομέα της οικονομίας και συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη και την απασχόληση, ενώ ενθαρρύνει την κοινωνική συμμετοχή για νέους και ηλικιωμένους, γυναίκες και άνδρες. Σε ό, τι αφορά τον αθλητισμό, οι διεθνείς έρευνες έχουν καταδείξει ότι η ενασχόληση των γυναικών σε όλα τα στάδια της ζωής με τις αθλητικές δραστηριότητες ενδυναμώνουν το σώμα, συμβάλλουν στην καλύτερη ψυχολογική κατάσταση και αυξάνουν το αίσθημα αυτοεκτίμησης. Ακόμη, μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς οι γυναίκες μπορούν να αποτελέσουν διαφορετικά πρότυπα για κορίτσια και αγόρια και να τα προσελκύσουν στην αθλητική δραστηριότητα. Το φύλο, επομένως, δεν είναι ξένο ή άσχετο ως προς τον αθλητισμό, ούτε αποτελεί εμπόδιο στην άσκηση πολιτικών αθλητισμού, αλλά αποτελεί ουσιώδες στοιχείο και προϋπόθεση κοινωνικής και οικονομικής προόδου.

Ταυτόχρονα όμως, ο αθλητισμός συνιστά και πεδίο έντονων διακρίσεων και στερεοτυπικών αντιλήψεων μεταξύ γυναικών και ανδρών, καθώς ακόμη και σήμερα θεωρείται ένα προνομιακό πεδίο δράσης των ανδρών, όπου παρά την μεγάλη πρόοδο που έχει συντελεστεί, οι γυναίκες υπολείπονται τόσο σε επίπεδο συμμετοχής, όσο και διοίκησης και δεν απολαμβάνουν τις

ίσες ευκαιρίες ένταξης, ενασχόλησης και επαγγελματικής απορρόφησης.

Για το λόγο αυτό η ΓΓΙΦ, λαμβάνοντας υπόψη και τον πολυδιάστατο χαρακτήρα του αθλητισμού, στο νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων της περιόδου 2016-2020, αποφάσισε να εντάξει τη διάσταση του φύλου και στον αθλητισμό. Άλλωστε, οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων έχουν ως στόχο την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και τη βέλτιστη αξιοποίηση των ανθρωπίνων πόρων, συμβάλλοντας στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής, που αποτελεί κεντρική πολιτική ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι δράσεις που θα υλοποιηθούν, είναι οι εξής:

ΣΤΟΧΟΣ 5: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΔΙΑ-ΓΡΑΜΜΑ
1	Συμπερίληψη της οπτικής του φύλου στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον Αθλητισμό	ΓΓΙΦ, Γ.Γ.Α, Κ.Ε.Θ.Ι.	2017-2020
2	Επιμορφωτικά σεμινάρια στους/στις εργαζομένους/ς των φορέων του αρμόδιου Υπουργείου για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών αθλητισμού	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Υπουργείο αρμόδιο για θέματα αθλητισμού, ΙΝΕΠ/Ε.Κ.Δ.Δ.Α.	2017-2020
3	Παρακολούθηση της εφαρμογής του οδηγού για μη χρήση σεξιστικής γλώσσας στα δημόσια έγγραφα	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Υπουργείο αρμόδιο για θέματα αθλητισμού, εποπτευόμενοι φορείς	2016-2020
4	Θέσπιση διπλής υποχρεωτικής ποσόστωσης σε ό, τι αφορά τον αριθμό των υποψηφίων ανδρών και γυναικών και στο ποσοστό των μελών του ΔΣ που θα προκύψει από τις αρχαιρεσίες των αθλητικών σωματείων	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Βουλή των Ελλήνων	2017-2020
5	Εισαγωγή του κριτηρίου της οπτικής του φύλου στις δράσεις των αθλητικών ομοσπονδιών στο πλαίσιο αξιολόγησής τους και αντίστοιχης χρηματοδότησής τους.	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Αθλητικά σωματεία	2017-2020

6	Διοργάνωση Πανελλαδικού Συνεδρίου με επιμέρους εργαστήρια με θέμα τη Γυναίκα και τον Αθλητισμό	ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., ΓΓΑ, Πανεπιστημιακοί Φορείς, Γυναικείες οργανώσεις και μη κυβερνητικές οργανώσεις, αθλητικοί φορείς κ.ο.κ.	2017-2020
7	Δράσεις ευαισθητοποίησης στη διάρκεια Ευρωπαϊκής Εβδομάδας για τον αθλητισμό κάθε Σεπτέμβριο. Καμπάνιες ενημέρωσης - ευαισθητοποίησης για τα οφέλη του αθλητισμού και την προώθηση συμμετοχής των γυναικών σε αθλητικές δραστηριότητες και στα κέντρα λήψης αποφάσεων (σποτάκια, χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης, έντυπο υλικό)	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Δήμοι, ΕΡΤ, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή	2017-2020
8	Εξασφάλιση συνέχισης προγράμματος μαζικού αθλητισμού «Άθληση για Όλους» της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού από τους Δήμους της χώρας για τις γυναίκες	ΓΓΑ, Δήμοι	2017-2020
9	Ενθάρρυνση τοπικών αρχών και ειδικά των αρμόδιων για τον αθλητισμό φορέων των δήμων για αξιοποίηση του Οδηγού Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας με στόχο την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών. Ενδεικτικά: • Ασφαλείς και προσβάσιμες αθλητικές εγκαταστάσεις για τις γυναίκες • Στελέχωση των Δήμων με γυναίκες προπονήτριες • Εκπαίδευση των στελεχών του Δήμου που ασχολούνται με τον αθλητισμό και τον πολιτισμό για ένταξη της οπτικής του φύλου • Ενθάρρυνση γυναικών για συμμετοχή σε αθλητικά προγράμματα • Σχεδιασμός ειδικών προγραμμάτων άθλησης για γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις (πχ γυναίκες με αναπηρία, μετανάστριες, πρόσφυγες, γυναίκες κρατούμενες) • Μέριμνα για τη φύλαξη των τέκνων των γυναικών που επιθυμούν να αθληθούν	ΓΓΙΦ, ΔΕΠΙΣ, Οργανισμοί Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας ή όποιος άλλος δημοτικός φορέας είναι επιφορτισμένος με θέματα αθλητισμού, Ε.Κ.Δ.Δ.Α./ΙΝΕΠ	2017-2020

10	Επιμορφωτικά προγράμματα και προγράμματα κατάρτισης για αθλητές/τριες, προπονητές/τριες και διοικητικούς παράγοντες για θέματα βίας κατά των γυναικών, άρση έμφυλων στερεοτύπων, σεξισμού	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, αθλητικές και προπονητικές ενώσεις και φορείς	2017-2020
11	Διαβούλευση με σκοπό την εκπόνηση Κώδικα Συμπεριφοράς Προπονητών/τριών με αναφορά σε θέματα σεξουαλικής βίας και παρενόχλησης στο χώρο του αθλητισμού	ΓΓΑ, ΓΓΙΦ, Κ.Ε.Θ.Ι., Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, Πανεπιστημιακά τμήματα Φυσικής Αγωγής, αθλητικές και προπονητικές ενώσεις και φορείς	2017-2020
12	Ενίσχυση των δράσεων γυναικείων, φεμινιστικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων που ασχολούνται με τη γυναίκα και την αθλητική δραστηριότητα	ΓΓΙΦ, ΓΓΑ, Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών	2017-2020
13	Ενσωμάτωση της οπτικής του φύλου στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών Φυσικής Αγωγής, αθλητικής δημοσιογραφίας και στα εκπαιδευτικά προγράμματα για προπονητές/προπονήτριες και διαιτητές. Αντίστοιχες δράσεις στο χώρο της α' βάθμιας και β' βάθμιας εκπαίδευσης	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Υπουργείο αρμόδιο για θέματα αθλητισμού, Σχολές Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Σχολές Προπονητών και Διαιτητών	2017-2020
14	Μέριμνα τήρησης στατιστικών στοιχείων ανά φύλο από τις αθλητικές ομοσπονδίες/ενώσεις, συνδέσμους προπονητών και διαιτητών που εποπτεύονται από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού	ΓΓΑ, αθλητικοί φορείς, φορείς προπονητών/διαιτητών, Ελληνική Στατιστική Αρχή	2017-2020
15	Ενεργοποίηση του Παρατηρητηρίου της UNESCO για τη Γυναίκα, τον Αθλητισμό και τη Φυσική Αγωγή και διασύνδεση με το Παρατηρητήριο της ΓΓΙΦ	ΓΓΑ, Ελληνική Στατιστική Αρχή, κυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί φορείς που ασχολούνται με τον αθλητισμό	2017-2020

ΥΓΕΙΑ

Η υγεία κατέχει εξέχουσα θέση στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ο κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να απολαμβάνει το υψηλότερο εφικτό επίπεδο υγείας στην κοινωνία όπου ζει (Π.Ο.Υ., 1946), ενώ η κατάκτηση του υψηλότερου δυνατού επιπέδου υγείας είναι κοινωνικός στόχος (Π.Ο.Υ. 1978). Η υγεία αποτελεί αναντικατάστατη προϋπόθεση για την επίτευξη άλλων στόχων στη ζωή, όπως καλύτερη εκπαίδευση και καλύτερη απασχόληση. Είναι απαραίτητη για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, ενώ η ανάπτυξη αυτή αποτελεί προϋπόθεση για την επίτευξη του επιθυμητού επιπέδου υγείας του πληθυσμού, αποτελεί δηλαδή σκοπό και μέσο ταυτόχρονα.

Συνεπώς, είναι σημαντικό για μια κοινωνία να οργανώνει τους διαθέσιμους πόρους για την υγεία δίκαια, έτσι ώστε η πρόσβαση σε αυτούς τους πόρους να είναι ανοιχτή σε όλους και σε όλες. Η παρουσία σαφών κοινωνικών διαφορών στην υγεία, αλλά και στους προσδιοριστικούς παράγοντες της υγείας, έρχεται σε αντίθεση με τις κοινώς αποδεκτές αξίες της ισότητας και της δικαιοσύνης.

Από τη δεκαετία το ΄80 και με τη σημαντική συμβολή των κοινωνικών επιστημών στο πεδίο της Δημόσιας Υγείας, έχουν γίνει ιδιαίτερες προσπάθειες έρευνας των πολλαπλών υγειονομικών ανισοτήτων, τόσο ανάμεσα σε περιοχές, κράτη, αλλά και τον πληθυσμό του ίδιου του κράτους, οι οποίες εκφράζονται σε όλους σχεδόν τους δείκτες υγείας (προσδόκιμο επιβίωσης, θνησιμότητα, νοσηρότητα κ. α) και συνδέονται στενά με το κοινωνικό περιβάλλον. Είναι οι επονομαζόμενοι κοινωνικοί καθοριστές της υγείας (social determinants of health), οι οποίοι αφορούν την ειρήνη, τη στέγαση, την εκπαίδευση, την τροφή, το εισόδημα, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ισότητα, την ενδυνάμωση των μειονεκτικών ομάδων, το σταθερό οικοσύστημα, τη διατήρηση φυσικών πόρων.

Η πρόσβαση σε αποτελεσματική φροντίδα υγείας, η οποία πρέπει πρωτίστως να αποσκοπεί στην ανακούφιση της επιβάρυνσης των ατόμων όταν νοσήσουν και σε δεύτερο στάδιο στην προαγωγή και διατήρηση της υγείας πριν το άτομο νοσήσει, αποτελεί επίσης ένα από τα ουσιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (Π.Ο.Υ., Ευρωπαϊκό Γραφείο 2006). Η ανεπαρκής πρόσβαση (γεωγραφική, οικονομική, πολιτισμική) σε βασικές υπηρεσίες υγείας αποτελεί έναν από τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ανισοτήτων στην υγεία.

Η ισότητα στην υγεία συνεπάγεται ότι ο καθένας και η καθεμία θα έπρεπε να μπορεί να επιτύχει το μέγιστο δυνατό στην υγεία και ότι κανένας και καμία δεν πρέπει να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση που αναχαιτίζει το δυναμικό του/της, λόγω της κοινωνικής θέσης ή άλλων κοινωνικά καθορισμένων περιστάσεων. Επομένως, οι προσπάθειες προαγωγής της κοινωνικής ισότητας στην υγεία έχουν ως στόχο τη δημιουργία ευκαιριών και την άρση εμποδίων για την επίτευξη της καλύτερης δυνατής υγείας από όλα τα μέλη του πληθυσμού. Περιλαμβάνουν τη δίκαιη κατανομή των απαραίτητων για την υγεία πόρων, τη δίκαιη πρόσβαση στις διαθέσιμες ευκαιρίες και την ισότητα στην παρεχόμενη φροντίδα σε όλους και όλες όταν την χρειάζονται. Ο απώτερος στόχος είναι η εξάλειψη των ανισοτήτων αυτών, εξισώνοντας προς τα πάνω την υγεία με αυτή των πιο ευνοημένων ομάδων.

Για να επιτευχθεί η υγεία είναι απαραίτητη η θετική αλληλεπίδραση ενός ευρύτερου περιβάλλοντος που περιλαμβάνει όχι μόνο φυσικά, χημικά και βιολογικά στοιχεία, αλλά και το γενικότερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον στο οποίο ζει το άτομο, καθώς και τις γενικές συμπεριφορές και απαιτήσεις της κοινωνίας.

Κοινό σημείο σύγκλισης αυτής της πολυπαραγοντικής προσέγγισης αποτελεί η ανάγκη επένδυσης, γεγονός που σημαίνει ότι όλοι οι πόροι -οικονομικοί, ανθρώπινοι και περιβαλλοντικοί- πρέπει να λειτουργούν με στόχο όχι μόνο τη βελτίωση της υγείας, αλλά παράλληλα τη μείωση των ανισοτήτων, τόσο ανάμεσα όσο και μέσα στα κράτη, την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου.

Ο κεντρικός πυρήνας της έμφυλης διάστασης στην Υγεία αφορά τρεις επιμέρους τομείς: το επίπεδο υγείας, τις συμπεριφορές που επηρεάζουν την υγεία και την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας.

Από το 19^{ο} αιώνα, η ανάπτυξη της κοινωνικής επιδημιολογίας έδωσε έμφαση στη συμβολή κοινωνικών κατηγοριών, όπως το φύλο για τις σημαντικές διαφορές στα επίπεδα υγείας του ανδρικού και γυναικείου πληθυσμού, τη συχνότητα και την κατανομή των συμπτωμάτων και των ασθενειών μέσα στο χώρο και το χρόνο.

Στις μέρες μας είναι σαφές πως το φύλο παίζει συγκεκριμένο ρόλο στην επίπτωση και τον επιπολασμό συγκεκριμένης παθολογίας, όπως επίσης στη θεραπεία, στην επίπτωση της ευεξίας και την ανάρρωση. Αυτό σχετίζεται με την αλληλεπίδραση των βιολογικών, κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών παραγόντων που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των γυναικών και των ανδρών, καθώς και την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας. Θα πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου.

Παρόλο που η ευαισθητοποιημένη ως προς τη διάσταση του φύλου έρευνα στον τομέα της υγείας αρχίζει να κερδίζει έδαφος, υπάρχουν ακόμα ανισότητες στην κατάσταση της υγείας των γυναικών και των ανδρών, στην πρόσβαση και τη συμμετοχή στην υγεία και τη μακροχρόνια φροντίδα. Σύμφωνα με στοιχεία του Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα του Φύλου (EIGE 2015), οι γυναίκες, γενικά, ζουν περισσότερο από τους άνδρες σε όλες τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπάρχουν περισσότεροι θάνατοι ανδρών απ΄ ότι γυναικών στον εργασιακά ενεργό πληθυσμό (13-64 ετών). Παρόλα αυτά, οι γυναίκες με αναπηρία ζουν περισσότερα χρόνια απ΄ ότι οι άνδρες. Σε όλη την Ευρώπη, οι γυναίκες αναμένεται να έχουν μικρότερο ποσοστό της ζωής τους με καλή υγεία απ΄ ότι οι άνδρες, όπως προσμετράται με τα χρόνια υγιούς ζωής HALYs. Σε έναν πληθυσμό που γερνάει, ο κίνδυνος για χρόνιες παθήσεις, όπως ο διαβήτης και τα προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως η άνοια, η νόσος Αλτσχάιμερ και η κατάθλιψη αυξάνονται ιδιαίτερα μεταξύ των γυναικών. Επιπλέον, μερικές ασθένειες, όπως ο καρκίνος του μαστού, η οστεοπόρωση και οι διατροφικές διαταραχές είναι πιο συχνές στις γυναίκες, ενώ άλλες, όπως η ενδομητρίωση ή ο καρκίνος του τραχήλου της μήτρας επηρεάζουν αποκλειστικά τις γυναίκες. Οι πιο ηλικιωμένες γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες από τους συνομηλίκους άνδρες να βρεθούν σε μια κατάσταση όπου θα χρειαστούν ένα είδος μακροχρόνιας φροντίδας και, ανάλογα με τις ηλικιακές ομάδες, παρουσιάζουν ένα μεγαλύτερο ποσοστό εξάρτησης και αναπηριών στις μεγαλύτερες ηλικίες. Αντίστοιχα, οι άντρες είναι πιο πιθανό να προσβληθούν και να πεθάνουν από καρκίνο των πνευμόνων και του παχέως εντέρου, από ισχαιμικές καρδιοπάθειες και τροχαία ατυχήματα. Μερικές ασθένειες, όπως ο καρκίνος του προστάτη επηρεάζουν αποκλειστικά τους άντρες.

Εκτός όμως από τους βιολογικούς παράγοντες, οι κοινωνικοί κανόνες επίσης επηρεάζουν το επίπεδο υγείας των γυναικών και των ανδρών με διαφορετικό τρόπο. Οι γυναίκες είναι λιγότερο πιθανό να ακολουθήσουν συμπεριφορές υψηλού κινδύνου για την υγεία τους και, κατά συνέπεια, αντιμετωπίζουν λιγότερες από τις σχετιζόμενες ασθένειες και αναπηρίες από τους άντρες. Ωστόσο, είναι πιθανότερο να παρουσιάσουν «αόρατες» ασθένειες και αναπηρίες, οι οποίες συχνά δεν αναγνωρίζονται επαρκώς από το σύστημα υγείας, όπως κατάθλιψη, διατροφικές διαταραχές, αναπηρίες σχετιζόμενες με οικιακά ατυχήματα, σεξουαλική βία, καθώς και ασθένειες σχετιζόμενες με το γήρας.

Υπάρχει μια ουσιώδης έμφυλη διάσταση στις επιλογές του τρόπου ζωής και της συμπεριφοράς υψηλού κινδύνου που τοποθετεί τους άνδρες σε με-

γαλύτερο κίνδυνο για κακή υγεία. Οι άνδρες γενικά έχουν φτωχότερη γνώση και επίγνωση για την υγεία τους. Σε όλη την Ευρώπη, οι γυναίκες και οι άνδρες κάνουν διαφορετική χρήση των συστημάτων υγείας και των αντίστοιχων υπηρεσιών, γεγονός που έχει επίπτωση στο επίπεδο υγείας τους. Επιπροσθέτως, οι γυναίκες και οι άνδρες μπορεί να είναι αποδέκτες διαφορετικής διάγνωσης και θεραπείας όταν αναζητούν ιατρική βοήθεια για παρόμοια προβλήματα υγείας. Για παράδειγμα, οι γυναίκες διαγιγνώσκονται συχνότερα με κατάθλιψη και οι άνδρες με άγχος επί τη βάση ίδιων παραπόνων (EIGE 2015).

Η φεμινιστική προσέγγιση, στην προσπάθειά της να αναλύσει την θέση των γυναικών στην κοινωνική τάξη πραγμάτων, θεωρεί την κατάσταση της υγείας τους ως μια όψη της υποβάθμισής τους υπό την οπτική του κυρίαρχου ιατρικού λόγου και των κοινωνικών αναπαραστάσεων του γυναικείου σώματος και της γυναικείας ταυτότητας. Αντίθετα, η δυνατότητα των γυναικών να έχουν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για τον έλεγχο του σώματός, όσο και της υγείας τους, γενικότερα, συνδέεται με τις ευκαιρίες για ισότιμη συμμετοχή στο δημόσιο χώρο και στα κέντρα λήψης αποφάσεων και αποτελεί προϋπόθεση για την ισότητα των φύλων.

Η ένταξη της διάστασης του φύλου στην υγεία βασίζεται στις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ισότητας, της συμμετοχής και της μη διάκρισης. Η προσέγγιση με την οπτική του φύλου, πέρα από τη συνεξέταση με βιολογικούς παράγοντες, λαμβάνει υπόψη τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι συνθήκες ζωής, οι ευκαιρίες και τα περιβάλλοντα επηρεάζουν την υγεία των γυναικών και των ανδρών, τους διαφορετικούς τρόπους πρόσληψης και διαχείρισης των σωματικών καταστάσεων, καθώς και τις διαφορές που έχουν στην πρόσβαση τόσο στη γνώση για θέματα υγείας, όσο και στην επαφή με τις υπηρεσίες υγείας. Συνδέεται με την αλλαγή συμπεριφορών, στάσεων και πρακτικών, οι οποίες έχουν αποδειχθεί επιβλαβείς για τα κορίτσια και τις γυναίκες και, συχνά, για τη συλλογική κατάσταση της υγείας των αγοριών και των ανδρών. Επικεντρώνεται στην ενδυνάμωση των γυναικών, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές συνθήκες που αυτές βιώνουν και τις επιπτώσεις στην υγεία τους από τις κοινωνικές αδικίες και ανισότητες που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν. Επιδιώκει τη διαμόρφωση τεκμηριωμένης βάσης για αποτελεσματικό και αποδοτικό σχεδιασμό, που αφορά την υγεία ευρύτερα και τη χάραξη πολιτικών και παροχή υπηρεσιών υγείας ειδικότερα, με την ενεργητική συμμετοχή στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των ίδιων των γυναικών.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η κατάθλιψη, το άγχος, η ψυχολογική κατάπτωση, η σεξουαλική βία, η ενδοοικογενειακή βία εμφανίζονται στις γυναίκες σε υψηλότερο βαθμό από ό, τι στους άνδρες. Πιέσεις που δημιουργούνται λόγω των πολλαπλών ρόλων των γυναικών, έμφυλες διακρίσεις στην εργασία και στο εισόδημα, καθώς και κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες, όπως η φτώχεια, η κακές συνθήκες εργασίας, διαβίωσης και διατροφής, η σεξουαλική κακοποίηση ευθύνονται για την κακή ψυχική υγεία των γυναικών.

Περαιτέρω, η ενσωμάτωση της προσέγγισης με την οπτική του φύλου στην ψυχική υγεία, περιλαμβάνει τη συλλογή δεδομένων όσον αφορά την εμφάνιση προβλημάτων ψυχικής υγείας στις γυναίκες, τη συχνότητα τους, τη διάγνωση, την αντιμετώπισή τους, τους παράγοντες κινδύνου και τους προστατευτικούς παράγοντες γι΄ αυτές, καθώς και την δυνατότητα πρόσβασης των γυναικών στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Μέριμνα θα πρέπει να ληφθεί και για την εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας υγείας στην έγκαιρη ανίχνευση, διάγνωση και κατάλληλη αντιμετώπιση των γυναικών με προβλήματα ψυχικής υγείας. Επίσης, θα πρέπει η διάσταση του φύλου να ενσωματωθεί στην έρευνα για ζητήματα ψυχικής υγείας. Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην καταγραφή, έρευνα, εκπαίδευση και σχεδιασμό υπηρεσιών υγείας, θα οδηγήσει στην πληρέστερη απεικόνιση των προβλημάτων ψυχικής υγείας που αφορούν στις γυναίκες από την παιδική ηλικία έως και την τρίτη ηλικία και θα συμβάλει στην κατάλληλη δράση για αυτά μέσα από τις κατάλληλες πολιτικές υγείας.

Δομές ψυχικής υγείας που θα ενσωματώνουν την οπτική του φύλου , θα ήταν σκόπιμο να λειτουργούν και να διασφαλισθεί η δυνατότητα πρόσβασης των γυναικών σε αυτές. Η δημιουργία τέτοιου είδους υπηρεσιών που μπορεί να λειτουργούν παράλληλα και συμπληρωματικά με δομές που καλύπτουν άλλες ανάγκες των γυναικών, θα μπορούσε να διευκολύνει την πρόσβαση σε αυτές και τη συνεπαγόμενη καλύτερη απάντηση στα προβλήματα των γυναικών. Υπηρεσίες ψυχικής υγείας θα ήταν σκόπιμο να πλαισιώσουν τις υπάρχουσες γυναικολογικές και μαιευτικές κλινικές, ώστε να καταστεί ευχερής η έγκαιρη και κατάλληλη αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως οι επιλόχειες ψυχικές διαταραχές ή οι ψυχικές διαταραχές που συνδέονται με την κύηση, την υπογονιμότητα, τις τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, τον καταμήνιο κύκλο και την εμμηνόπαυση.

Οι πρώιμες παρεμβάσεις που θα στηρίξουν τις μητέρες στην ανάληψη του γονικού τους ρόλου, θα μπορούσαν να συμβάλλουν θετικά και στη διασφάλιση παραμέτρων της ψυχικής και σωματικής υγείας των επόμενων

γενεών. Η δημιουργία μονάδων ψυχικής υγείας μητέρας-παιδιού (mother-babyunits), θα μπορούσε να συμβάλλει στην υλοποίηση του προηγούμενου στόχου.

Ειδική μέριμνα θα πρέπει να υπάρξει και για ομάδες γυναικών που τίθενται και λόγω των προγραμμάτων λιτότητας σε επιπλέον κίνδυνο εμφάνισης προβλημάτων από την ψυχική σφαίρα, όπως γυναίκες αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, γυναίκες θύματα έμφυλης βίας (ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική κακοποίηση, εμπορία γυναικών για σεξουαλική εκμετάλλευση, παραμονευτική καταδίωξη), γυναίκες που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις (γυναίκες πρόσφυγες, μετανάστριες, γυναίκες με αναπηρία, τοξικοεξαρτόμενες, οροθετικές, αποφυλακισμένες), γυναίκες που ανήκουν σε ειδικές πληθυσμιακά ομάδες (έφηβες μητέρες, γυναίκες τρίτης ηλικίας, γυναίκες Ρομά, άστεγες ή γυναίκες που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας).

Η φροντίδα παραμέτρων της ψυχικής υγείας που συνοδεύουν σοβαρά νοσήματα (όπως ο καρκίνος του μαστού που πλήττει συχνά το γυναικείο πληθυσμό), καθώς και άλλα χρόνια και σοβαρά νοσήματα , θα πρέπει επίσης να αναγνωριστεί.

Δράσεις θα πρέπει να αναπτυχθούν για τον περιορισμό του κοινωνικού στίγματος και των διακρίσεων που συνδέονται με την ψυχική νόσο και την διασφάλιση της ισονομίας και των δικαιωμάτων γυναικών με προβλήματα ψυχικής υγείας.

Όσον αφορά στην έννοια της αναπαραγωγικής υγείας**,** ορίζεται η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η απουσία της ασθένειας ή αναπηρίας, σε όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με το αναπαραγωγικό σύστημα, τις λειτουργίες και τις διαδικασίες του. Ως εκ τούτου, η αναπαραγωγική υγεία συνεπάγεται ότι οι άνθρωποι είναι σε θέση να έχουν μια ικανοποιητική και ασφαλή σεξουαλική ζωή και ότι έχουν την ικανότητα να αναπαράγονται και την ελευθερία να αποφασίζουν εάν, πότε και πόσο συχνά να το πράξουν. Επίσης, βαρύνουσας σημασίας είναι και το δικαίωμα των ανδρών και των γυναικών να ενημερώνονται και να έχουν πρόσβαση σε ασφαλείς, αποτελεσματικές, προσιτές και αποδεκτές μεθόδους οικογενειακού προγραμματισμού, καθώς και άλλες μεθόδους της επιλογής τους για τη ρύθμιση της γονιμότητας. Σημαντικό επίσης είναι το δικαίωμα πρόσβασης σε κατάλληλες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, που επιτρέπουν στις γυναίκες να διέλθουν με ασφάλεια την περίοδο της εγκυμοσύνης και του τοκετού, παρέχοντας στα ζευγάρια τις καλύτερες πιθανότητες να αποκτήσουν ένα υγιές βρέφος. Κατά συνέπεια, στην έννοια της αναπαραγωγικής υγείας εμπίπτει το σύνολο των μεθόδων, τεχνικών και

υπηρεσιών που συμβάλλουν σε αυτήν και στην ευημερία των πολιτών μέσω της πρόληψης και επίλυσης των προβλημάτων αναπαραγωγικής υγείας.

Αναφορικά με τη σεξουαλική υγεία**,** είναι η κατάσταση σωματικής, συναισθηματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας σε σχέση με τη σεξουαλικότητα. Η σεξουαλική υγεία χρήζει προσέγγισης θετικής, με σεβασμό στη σεξουαλικότητα και σεξουαλικές σχέσεις με σκοπό τη δυνατότητα απόκτησης ευχάριστων και ασφαλών σεξουαλικών εμπειριών απαλλαγμένων από εξαναγκασμό, διακρίσεις και βία. Σκοπός της είναι η βελτίωση της ζωής και των προσωπικών σχέσεων και δεν αφορά αποκλειστικά τη συμβουλευτική και την περίθαλψη για τα σεξουαλικώς μεταδιδόμενα νοσήματα (Glasieretal 2006).

Όσον αφορά τα ζητήματα σεξουαλικότητας και αναπαραγωγικής υγείας, αυτά εξετάζονταν αποκλειστικά ως προς την ανάπτυξη του πληθυσμού και τις δημογραφικές πολιτικές, έως τις αρχές του 1990 όπου αντιμετωπίστηκαν για πρώτη φορά υπό το πρίσμα των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πλέον, στο άρθρο 96 της πλατφόρμας δράσης του Πεκίνου προβλέπεται ότι «*τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών περιλαμβάνουν το δικαίωμά τους να έχουν τον έλεγχο και να αποφασίζουν ελεύθερα και υπεύθυνα σχετικά με θέματα που αφορούν τη σεξουαλικότητά τους, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας, χωρίς εξαναγκασμό, διάκριση και άσκηση βίας. Η ισότητα στις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα σεξουαλικών σχέσεων και αναπαραγωγής, συμπεριλαμβανομένου του απόλυτου σεβασμού της ακεραιότητας του προσώπου, προϋποθέτει αμοιβαίο σεβασμό, συγκατάθεση και κοινές ευθύνες όσον αφορά τη σεξουαλική συμπεριφορά και τις συνέπειές της*» (Διακήρυξη του Πεκίνου 1995)**.**

Επίσης, η έννοια του οικογενειακού προγραμματισμού παραχώρησε τη θέση της στην ευρύτερη έννοια της αναπαραγωγικής υγείας, η οποία περιλαμβάνει τόσο τις γυναίκες όσο και τους άνδρες και περιγράφει μία κατάσταση πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευημερίας σε όλα τα θέματα που συνδέονται με το αναπαραγωγικό σύστημα (VanLancker 2002).

Όσον αφορά ειδικότερα τις έμφυλες διαφοροποιήσεις στην υγεία στην Ελλάδα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλων, χρηματοδότησε στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος 2010-2013 την εκπόνηση μελέτης με τίτλο **«***Η υγεία των ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα: κατάσταση υγείας, χρήση υπηρεσιών υγείας και προσδιοριστικοί παράγοντες».* Στόχος της μελέτης ήταν να αποτυπωθεί η ανθρωπογεωγραφία της υγείας των δύο φύλων, να αναδειχθούν οι διαφοροποιήσεις και οι ιδιαίτερες ανάγκες και, εν τέλει, να διαμορφωθούν οι απαιτούμενες προτάσεις πολιτικής (ΓΓΙΦ 2013).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, διαπιστώθηκε ότι, παρά τη βελτίωση που υπήρξε για πολλά χρόνια στο μέσο επίπεδο υγείας και στο προσδόκιμο ζωής στην Ελλάδα, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών. Επίσης, παρά το γεγονός ότι η απόκλιση στο προσδόκιμο ζωής μεταξύ των δύο φύλων παραμένει ακόμη σημαντική (4,6 χρόνια) υπέρ των γυναικών, οι γυναίκες έχουν λιγότερα χρόνια υγιούς ζωής, μεγαλύτερη νοσηρότητα και χειρότερους δείκτες ευεξίας και λειτουργικότητας.

Η μελέτη ανέδειξε περαιτέρω α) τη σύνδεση της δημοσιονομικής κρίσης και του αντίκτυπού της στην κοινωνική και οικονομική ζωή, με την επιδείνωση της υγείας του πληθυσμού της χώρας, τόσο στο βαθμό της αντιλαμβανόμενης υγείας, όσο και στην αύξηση των παραγόντων κινδύνου και εν τέλει στον επιπολασμό νοσημάτων β) ότι οι συνεχώς επιδεινούμενες συνθήκες διαβίωσης έχουν δημιουργήσει μία έντονα αρνητική ψυχολογική κατάσταση στον πληθυσμό, η οποία μεταφράζεται σε άγχος, προβλήματα συγκέντρωσης, νευρικότητα, λύπη, ανησυχία και μελαγχολία, πόνο και δυσφορία, ενδοοικογενειακή βία, απουσία διάθεσης για έρωτα και, τέλος, στη σκέψη του θανάτου. Παράλληλα, παράγοντες κινδύνου νοσηρότητας, όπως το κάπνισμα, η κατανάλωση αλκοόλ, το σωματικό βάρος, η κακή διατροφή, η άθληση, αλλά και η σεξουαλική συμπεριφορά, που επηρεάζουν άμεσα την υγεία και καθορίζουν την ποιότητά της, καταγράφονται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα στο γενικό πληθυσμό, με τις πιο «ανθυγιεινές» συνήθειες να εντοπίζονται στις πιο ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, στις νεαρές ηλικίες και στο γυναικείο πληθυσμό γ) ότι οι επιπτώσεις της κρίσης στην υγεία είναι ιδιαίτερα έντονες στις γυναίκες, καθώς αυτές βιώνουν σε μεγάλο βαθμό τις συνέπειες της κρίσης και των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων, λόγω της αυξημένης ανεργίας και δη της μακροχρόνιας ανεργίας, του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, των δυσκολιών στην εξισορρόπηση οικογένειας και καριέρας, του μισθολογικού χάσματος και του επαγγελματικού διαχωρισμού δ) η οικονομική επισφάλεια και η αδυναμία εξισορρόπησης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής των γυναικών έχουν επιδράσει σημαντικά στην υπογεννητικότητα, με πτώση του δείκτη γονιμότητας και αύξηση του δείκτη γήρανσης, συμβάλλοντας έτσι στη δημογραφική γήρανση και την πολλαπλή εξάρτηση των ηλικιωμένων ατόμων.

Επιπλέον, στοιχεία που επιδρούν και επηρεάζουν τη μητρική και αναπαραγωγική υγεία των γυναικών, όπως ο αριθμός των διακοπών κύησης, η χρήση αντισυλληπτικών μεθόδων, το ποσοστό εγκύων με αναιμία δεν συλλέγονται συστηματικά, αλλά και όπου υπάρχουν δεν αποτυπώνουν την πραγματικό-

τητα, αποτρέποντας έτσι κάθε πιθανότητα υιοθέτησης ορθών πολιτικών που προάγουν τη γυναικεία υγεία και συμβάλλουν στην εφαρμογή μέτρων για την προώθηση της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. Το γεγονός αυτό, έχει σα συνέπεια και την αύξηση της επίπτωσης της λοίμωξης από ιό HIV, καθώς και του επιπολασμού του AIDS στο γυναικείο πληθυσμό (ΓΓΙΦ 2013).

Παρά τις έμφυλες όμως ανισότητες που εντοπίζονται σε θέματα υγείας**,** το κράτος δεν έχει ενσωματώσει τη διάσταση του φύλου στον προγραμματισμό της εκπαίδευσης του πληθυσμού σε θέματα υγείας. Η ίδια έλλειψη παρατηρείται και σε ό, τι αφορά στην ιατρική έρευνα ή όπου δεν υπάρχει σαφής κατεύθυνση για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο ερευνητικό έργο που επιτελείται. Τέλος, δεν έχουν ξεπεραστεί ακόμη στερεότυπα, διακρίσεις και ανισότητες του παρελθόντος, διαιωνίζοντας την κατάτμηση της γυναικείας απασχόλησης στην αγορά εργασίας του χώρου της υγείας με κριτήριο το φύλο.

Είναι προφανές λοιπόν ότι στην Ελλάδα, υπό την τρέχουσα οικονομική συγκυρία, οι γυναίκες γίνονται και θα γίνονται ολοένα και πιο αδύναμες και λιγότερο υγιείς. Οι δυσμενείς συνέπειες της οικονομικής κρίσης αναμένεται ότι θα επιδράσουν αρνητικά στους δείκτες υγείας, όπως το προσδόκιμο επιβίωσης, τη νοσηρότητα, την ψυχική υγεία, τη θνησιμότητα, τις αυτοκτονίες, την ενδοοικογενειακή βία κλπ. Επιπρόσθετα, η κρίση επιτείνει τις κοινωνικές ανισότητες, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ προβλήματα δημιουργούνται και στη χρηματοδότηση των συστημάτων υγείας.

Ενόψει όλων των ανωτέρω, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων την επόμενη προγραμματική περίοδο 2017-2020 σκοπεύει να προωθήσει πολιτικές και δράσεις στο χώρο της υγείας, ούτως ώστε να ενσωματωθεί η οπτική του φύλου στις πολιτικές που εφαρμόζονται για την υγεία κυρίως από το δημόσιο τομέα (Υπουργεία, Υγειονομικές Περιφέρειες, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας, Υπηρεσίες Υγείας όλων των βαθμίδων ΚΕΕΛΠΝΟ, ΕΟΠΥΥ, Εθνική Αρχή Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής, Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση κ.α). Όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα, οι δράσεις περιλαμβάνουν συνεργασίες με την Κοινωνία των Πολιτών και Συλλόγους Επαγγελματιών Υγείας.

Με βάση τα παραπάνω, επιδίωξη της ΓΓΙΦ αποτελεί ο σχεδιασμός και η παροχή υπηρεσιών υγείας, η εφαρμογή θεραπευτικών μέσων, ο προσανατολισμός των προγραμμάτων αγωγής - προαγωγής υγείας, καθώς και η αντιμετώπιση των πολιτών, γυναικών και ανδρών εκ μέρους των επαγγελματιών υγείας με βάση τις διαφορετικές ανάγκες των φύλων. Επίσης, προτεραιότητα αποτελεί η άρση των έμφυλων στερεοτύπων στον τομέα της υγείας, τόσο όσον αφορά τη διάγνωση, πρόληψη και θεραπεία, καθώς και την στελέχωση

των υπηρεσιών υγείας (πχ. επιλογή ιατρικής ειδικότητας και θέσεις ευθύνης σε μονάδες υγείας).

Τέλος, ιδιαίτερη μέριμνα δίδεται στις ανάγκες των ειδικών και ευάλωτων ομάδων του γυναικείου πληθυσμού που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις (κορίτσια ή γυναίκες χωρίς εισόδημα, στα όρια της φτώχειας, έγκυες, μόνες μητέρες, άστεγες, με σωματική ή ψυχική νόσο, αναπηρία, ηλικιωμένες, ασθενείς χωρίς υποστηρικτικό κοινωνικό περιβάλλον, άπορες φυλακισμένες και αποφυλακισμένες, πρόσφυγες, μετανάστριες, θύματα βίας).

Για το λόγο αυτό διαμορφώνει τρεις διακριτούς στόχους και προγραμματίζει τις αντίστοιχες δράσεις:

ΣΤΟΧΟΣ 1: ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΔΙΑ-ΓΡΑΜΜΑ
1	Σταθερή συνεργασία και δικτύωση με το Υπουργείο Υγείας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας	2017-2020
2	Συνεργασία με εποπτευόμενους φορείς του Υπουργείου Υγείας και γενικότερα δημόσιους φορείς στον τομέα της Υγείας	ΓΓΙΦ, εποπτευόμενοι φορείς (ΚΕΕΛΠΝΟ, Υγειονομικές Περιφέρειες (ΠΕΔΥ), Μονάδες Υγείας, Εθνική Αρχή Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής, Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής	2017-2020
3	Σύναψη πρωτοκόλλου συνεργασίας με την ΕΣΔΥ, προκειμένου να συμπεριληφθεί το θεματικό πεδίο της Ισότητας των Φύλων και της οπτικής του Φύλου στην Υγεία στα Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών που υλοποιεί	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας (ΕΣΔΥ)	2017-2020
4	Προώθηση της έρευνας με την οπτική του φύλου στο χώρο της υγείας, της διοίκησης των υπηρεσιών υγείας και των οικονομικών της υγείας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, ΕΣΔΥ, ΑΕΙ/ΤΕΙ και άλλοι φορείς	2017-2020
5	Δράσεις για τη συστηματική συλλογή δεδομένων ανά φύλο στο χώρο της υγείας (σε συνδυασμό με άλλα δημογραφικά δεδομένα)	Παρατηρητήριο της ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, εποπτευόμενοι φορείς, Υγειονομικές Περιφέρειες, ΕΣΔΥ, ΕΛΣΤΑΤ κ.α.	2017-2020

6	Ενδυνάμωση του θεσμού της/του Διαμεσολαβήτριας /τή Υγείας για να διευκολυνθεί η πρόσβαση γυναικών και κοριτσιών ειδικών και ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού σε υπηρεσίες υγείας όλων των βαθμίδων	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας και εποπτευόμενοι φορείς, ΕΣΔΥ, Υγειονομικές Περιφέρειες, Υπηρεσίες υγείας όλων των βαθμίδων	2017-2020
7	Ανάδειξη της ανάγκης για συμμόρφωση της Ελλάδας με τις συστάσεις της Επιτροπής για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών (CEDAW) όσον αφορά τον τομέα της υγείας	ΓΓΙΦ, ΟΤΑ, Υπουργείο Υγείας, Δημόσια και ιδιωτικά μαιευτήρια, νοσοκομεία, Μονάδες ΠΕΔΥ (Σταθμοί φροντίδας μάνας παιδιού, Υπηρεσιών Οικογενειακού Προγραμματισμού)	2017-2020
8	Επιμόρφωση ανά τακτά χρονικά διαστήματα του προσωπικού που στελεχώνει τις υπηρεσίες Οικογενειακού Προγραμματισμού στην ενσωμάτωση της διάστασης του Φύλο στην Υγεία	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, Υγειονομικών Περιφερειών, ΕΣΔΥ, ΕΚΔΔΑ	2017-2020
9	Συνεργασία με αρμόδιους φορείς για ζητήματα ιατρικής, βιοηθικής, δεοντολογίας, υποβοηθούμενης αναπαραγωγής	ΓΓΙΦ, Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, Εθνική Αρχή Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής	2017-2020

ΣΤΟΧΟΣ 2: ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΩΝ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ

1	Δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των επαγγελματιών υγείας στο πλαίσιο συνεργειών με αρμόδιους φορείς στο χώρο της υγείας για την καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων στην υγεία και στις υπηρεσίες υγείας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας και εποπτευόμενοι φορείς, Υπ. Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, σύλλογοι επαγγελματιών υγείας	2017-2020
2	Δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των φοιτητών/τριών, σπουδαστών/στριων σχολών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υγείας για την καταπολέμηση των έμφυλων στερεοτύπων στην υγεία και στις υπηρεσίες υγείας	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας και εποπτευόμενοι φορείς, Υπ Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων	2017-2020
3	Καμπάνια ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού με στόχο την ανάδειξη της έμφυλης διάστασης της Υγείας και την προαγωγή της υγείας των γυναικών	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας και εποπτευόμενοι φορείς, σύλλογοι επαγγελματιών υγείας	2018-2020

4	Σχεδιασμός πολιτικών πρόληψης και υλοποίηση δράσεων που στοχεύουν στα κορίτσια και τις γυναίκες, τα αγόρια και τους άνδρες, βασισμένες στην ισότητα των σχέσεων απαλλαγμένες από στερεοτυπικές προκαταλήψεις προαγωγής υγείας για την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, φροντίδας παιδιού	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, Παιδείας, αρμόδιες μονάδες ΠΕΔΥ Νοσοκομείων	2017-2020
5	Δράσεις για την ενδυνάμωση γυναικών σε θέσεις υψηλής ευθύνης στον τομέα της Υγείας (Διοικήτριες Υγειονομικών Περιφερειών, Νοσοκομείων, φορέων, οργανισμών)	ΓΓΙΦ, Υπ. Υγείας, αρμόδιοι φορείς	2017-2020

ΣΤΟΧΟΣ 3: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ ΓΙΑ ΕΙΔΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Σημείωση: βλ. αναλυτικά στη θεματική «Κοινωνική ένταξη και ισότιμη μεταχείριση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις»

1	Συνέργειες, και Δράσεις προκειμένου να δοθεί έμφαση στις πολιτικές ισότητας για την Υγεία (συμπεριλαμβανομένης και της ψυχικής υγείας) για τις μετανάστριες και τις γυναίκες πρόσφυγες	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας κι εποπτευόμενοι φορείς, Υπ. Μεταναστευτικής Πολιτικής, Υγειονομικές Περιφέρειες , Μονάδες ΕΣΥ, ΠΕΔΥ, Κοινωνία Πολιτών, ΚΕΘΙ	2017-2020
2	Στήριξη δράσεων για την επίτευξη βελτίωσης της προσβασιμότητας και ενημέρωσης των γυναικών ΑΜΕΑ στις υπηρεσίες υγείας (ύπαρξη διερμηνείας, ψηφιακή πρόσβαση στην πληροφόρηση διασφάλιση της ενημερωμένης συγκατάθεσης)	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοιν. Αλληλεγγύης, αρμόδιες μονάδες ΠΕΔΥ Νοσοκομείων	2017-2020
3	Στήριξη προγραμμάτων αγωγής προαγωγής υγείας για την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία, προσαρμοσμένα για άτομα με αναπηρία	ΓΓΙΦ, Υπουργείο Υγείας, Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, ΕΣ ΑΜΕΑ κα	2017-2020
4	Προώθηση εκπόνησης μελετών για την άτυπη φροντίδα χρονίως πασχόντων και ΑμεΑ και την ανάδειξη υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τους άτυπους φροντιστές/στριες	ΓΓΙΦ, Υπ. Υγείας, Εργασίας & Κοιν. Αλληλεγγύης, ΚΕΘΙ, ΕΚΚΕ, ΕΣΔΥ, ΑΕΙ/ΤΕΙ	2017-2020

5	Καμπάνια ευαισθητοποίησης - ενημέρωσης για θέματα υγείας που αφορούν την αντιμετώπιση των διακρίσεων και στερεοτύπων με βάση την ηλικία, την εκπροσώπηση των ηλικιωμένων γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σε θέματα που τις αφορούν στη δυνατότητα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας κοινωνικής πρόνοιας και φροντίδας	ΓΓΙΦ, Υπ. Υγείας , Ελληνική Γεροντολογική Γηριατρική Εταιρία	2017-2020
6	Εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας στη διαχείριση περιστατικών έμφυλης βίας και ενίσχυση των μονάδων υγείας με ανάλογη υλικοτεχνική υποδομή που διευκολύνει την συλλογή στοιχείων	ΓΓΙΦ, ΕΣΔΥ, ΕΚΔΔΑ, Υπουργείο Υγείας, Μονάδες Υγείας	2017-2020

ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΔΟΜΕΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Παρά το γεγονός ότι η νομική ισότητα και στην Ελλάδα και διεθνώς -στις δυτικές χώρες- είναι κατοχυρωμένη, σύμφωνα με τα στοιχεία και τις σχετικές έρευνες, συνυπάρχει με τη γενικότερη περιορισμένη και μειωμένη παρουσία των γυναικών σε ηγετικές θέσεις και όργανα λήψης αποφάσεων, στο σύνολο των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών θεσμών: το Κοινοβούλιο, την Ευρωβουλή, την Κυβέρνηση, την τοπική & περιφερειακή αυτοδιοίκηση, τα πολιτικά κόμματα, το συνδικαλιστικό κίνημα, τους κοινωνικούς εταίρους τα διοικητικά συμβούλια των δημόσιων οργανισμών και φορέων, των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, τους οικονομικούς οργανισμούς, την Κοινωνία των Πολιτών και τις ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ.

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη και την Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (Beijing Declaration and Platform for Action 1995), στην οποία προσδιορίζονται οι δώδεκα (12) κρίσιμοι τομείς δράσης για την άρση των έμφυλων ανισοτήτων και οι σχετικοί στρατηγικοί στόχοι ανά τομέα, ορίζεται αναφορικά με τη σχέση των γυναικών με την εξουσία και τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες και στα κέντρα λήψης αποφάσεων πως η ενδυνάμωση και η αυτονομία των γυναικών και η βελτίωση του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού τους status συνιστούν ουσιαστικές προϋποθέσεις για την επίτευξη της διαφάνειας και της λογοδοσίας των κυβερνήσεων και της διοίκησης και της αειφόρου ανάπτυξης σε όλους τους τομείς της ζωής. Οι σχέσεις εξουσίας που εμποδίζουν τις γυναίκες να ζήσουν πλήρως τη ζωή τους λειτουργούν σε πολλαπλά επίπεδα της κοινωνίας - από το πλέον προσωπικό, έως και το πλέον δημόσιο. Γι' αυτό και ο στόχος της ίσης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων δημιουργεί μια ισορροπία που αντανακλά με μεγαλύτερη ακρίβεια τη σύνθεση της κοινωνίας και είναι αναγκαία προκειμένου να ενισχυθεί η δημοκρατία καθαυτή, αλλά και η πιο αποτελεσματική λειτουργία της. Η ισότητα στο πεδίο λήψης των πολιτικών αποφάσεων και η ισόρροπη κατά φύλο συμμετοχή στην εξουσία, αποτελεί το μέσο για τη διασφάλιση πως η διάσταση της ισότητας των φύλων και θα ενταχθεί στις πολιτικές μιας κυβέρνησης, αλλά πολύ περισσότερο, συνιστά το μέσο που μπορεί να καταστήσει εφικτή την ισότητα. Επομένως, η ίση συμμετοχή των γυναικών δε συνιστά μόνο αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης

και δημοκρατίας, αλλά και αναγκαία προϋπόθεση, προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα συμφέροντα των γυναικών.

Η πολιτική συμμετοχή και πολιτική αντιπροσώπευση των γυναικών στις δομές εξουσίας, στις διαδικασίες και τα όργανα λήψης αποφάσεων, αποτελούν δύο διαφορετικές και αλληλένδετες όψεις της συμμετοχής των γυναικών. Η πρώτη αφορά στη διαμόρφωση πολιτικής ατζέντας μέσω ποικίλων τρόπων συμμετοχής στην πολιτική ή τον συνδικαλισμό (π.χ. μέσω πολιτικών συζητήσεων, δημόσιου διαλόγου, άσκησης πολιτικής πίεσης και lobbying). Η δεύτερη έχει να κάνει με τη διαδικασία, μέσω της οποίας η άρθρωση μιας συγκεκριμένης πολιτικής ατζέντας αντιπροσωπεύεται σε θεσμούς λήψης αποφάσεων, οι οποίοι χαράζουν πολιτική (π.χ. πολιτικά κόμματα, εκλεγμένα σώματα όπως είναι το κοινοβούλιο, τα δημοτικά συμβούλια των δήμων, τα διοικητικά συμβούλια των συνδικαλιστικών οργανώσεων, τα διοικητικά συμβούλια των κοινωνικών εταίρων, κ.λπ.).

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, το πεδίο της εξουσίας και της κατά φύλο ισόρροπης συμμετοχής σε κέντρα λήψης αποφάσεων, περιλαμβάνει τρεις υποτομείς: α) την πολιτική εξουσία, β) την κοινωνική εξουσία και γ) την οικονομική εξουσία.

Το πεδίο της κοινωνικής εξουσίας αφορά τη συμμετοχή των γυναικών στην κοινωνική σφαίρα, στα μέσα επικοινωνίας, στον ακαδημαϊκό χώρο και την έρευνα, σε αθλητικές, πολιτιστικές κ.α. οργανώσεις. Επειδή για το πεδίο αυτό δεν έχουν μέχρι σήμερα αναπτυχθεί εξειδικευμένοι δείκτες, η παρακολούθηση της συμμετοχής των γυναικών σε διαδικασίες και όργανα λήψης αποφάσεων στο πεδίο της κοινωνικής εξουσίας καλύπτεται εν μέρει από τους δείκτες για τα ΜΜΕ και τους δείκτες για την εκπαίδευση και την κατάρτιση, ενώ οι προτεινόμενες μετρήσεις και αποτιμήσεις της πρόσβασης και συμμετοχής των γυναικών, αφορούν την πολιτική και οικονομική εξουσία όπως αποτυπώνεται μέσω της συμμετοχής στο επίπεδο της λήψης αποφάσεων.

Η πολιτική εξουσία μετριέται με τρεις έμφυλους δείκτες που εξετάζουν ενδεικτικά τη συμμετοχή σε υπουργεία, στο κοινοβούλιο και σε περιφερειακές διοικήσεις (ή περιφερειακά συμβούλια αιρετών).

Η οικονομική εξουσία επικεντρώνεται στη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στα συμβούλια των μεγαλύτερων εισηγμένων επιχειρήσεων έναντι του ποσοστού γυναικών και ανδρών σε θέσεις - κλειδιά σε όργανα λήψης αποφάσεων των κεντρικών τραπεζών των κρατών - μελών της ΕΕ., καθώς επίσης και στη συμμετοχή τους σε όλες τις βαθμίδες διοίκησης των οργανώσεων των κοινωνικών εταίρων.

Οι δείκτες για την αποτύπωση, παρακολούθηση και αποτίμηση της συμμετοχής των γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, εξειδικεύτηκαν σε πρώτη φάση κατά τη διάρκεια της Φινλανδικής Προεδρίας του Συμβούλιου της Ευρωπαϊκής Ένωσης , το 1999, και σε επόμενη κατά τη διάρκεια της Ιταλικής Προεδρίας, το 2003. Σήμερα, οι δείκτες για το συγκεκριμένο πεδίο είναι δεκαοκτώ (18) και οι περισσότεροι εξ' αυτών επιδιώκουν να μετρήσουν την αναλογία γυναικών και ανδρών σε θέσεις - κλειδιά και οργανισμούς ή θεσμούς πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής επιρροής στο πλαίσιο της ΕΕ. Στους θεσμούς αυτούς περιλαμβάνονται η δημόσια διοίκηση, τα δικαστήρια, οι αιρετές πολιτικές δομές, τα μακροοικονομικά όργανα, κ.λπ.

Σύμφωνα με τη σχετική Έκθεση του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (EIGE 2015a), στην οποία εξετάζονται οι τάσεις σχετικά με την συμμετοχή των γυναικών στα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά κέντρα λήψης αποφάσεων κατά την περίοδο 2003 – 2014 και αναλύονται δεδομένα με βάση του 18 δείκτες που έχουν εγκριθεί από το Συμβούλιο (1999, 2003 & 2008), η εκπροσώπηση των γυναικών στα πολιτικά κέντρα λήψης αποφάσεων κινείται σταθερά προς μια ισόρροπη ως προς το φύλο κατάσταση. Παρατηρείται μια συνολικότερη και διακριτή αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε κορυφαίες ηγετικές θέσεις σε νομοθετικούς και εκτελεστικούς πολιτικούς θεσμούς και στη δημόσια διοίκηση. Εν μέρει, η ενίσχυση της ισότητας στα πολιτικά κέντρα λήψης αποφάσεων (σε αντίθεση με τα οικονομικά κέντρα λήψης αποφάσεων) οφείλεται στη μακρά δέσμευση εκείνων που χαράσσουν πολιτικές και της κοινωνίας των πολιτών απέναντι στην δημοκρατική αρχή της ίσης εκπροσώπησης. Παρά ταύτα, η επιμονή των έμφυλων στερεοτύπων στην κατανομή των ρόλων τόσο εντός των πολιτικών θεσμών, όσο και ως πολιτική κουλτούρα γενικότερα, συνεχίζει να δημιουργεί εμπόδια στην ίση εκπροσώπηση. Και αυτό είναι ιδιαιτέρως προφανές στην κατανομή των υπουργικών θέσεων και στις ανώτερες διοικητικές (μη πολιτικές) θέσεις εντός των υπουργείων. Οι άνδρες κυριαρχούν στα χαρτοφυλάκια που έχουν σχέση με βασικές κρατικές λειτουργίες όπως για παράδειγμα είναι η άμυνα, η δικαιοσύνη, η οικονομία και η εξωτερική πολιτική. Οι γυναίκες, από την άλλη πλευρά, συγκεντρώνονται σε υπουργεία με κοινωνικό-πολιτισμικές λειτουργίες, όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, ο τουρισμός και ο πολιτισμός.

Στην οικονομική σφαίρα, η πρόοδος στην εκπροσώπηση των γυναικών ήταν πολύ αισθητή στα διοικητικά συμβούλια επιχειρήσεων. Επίσης, την τελευταία δεκαετία, η εκπροσώπηση των γυναικών έχει βελτιωθεί ελαφρά στις οργανώσεις που εκπροσωπούν εργαζόμενους/ εργαζόμενες και εργο-

δότες/ εργοδότριες, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Γενικά, όμως, στον οικονομικό τομέα, ιδιαιτέρως σε επίπεδο ΕΕ, ο ρυθμός της αλλαγής ήταν εξαιρετικά βραδύς. Οι άνδρες κυριαρχούν στην διοίκηση των κεντρικών τραπεζών και καταλαμβάνουν την πλειοψηφία των θέσεων ως πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων.

Όσον αφορά τον ακαδημαϊκό και ερευνητικό χώρο, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στον αθλητισμό, οι γυναίκες στο σύνολο σχεδόν των χωρών της Ε.Ε. αποτελούν την μειοψηφία στην κορυφή της ακαδημαϊκής ιεραρχίας, παρά το γεγονός ότι η αναλογία των γυναικών στα διαφορετικά στάδια της σταδιοδρομίας τους έχει αρχίσει να βελτιώνεται (EIGE 2015a). Το φαινόμενο της «γυάλινης οροφής» παρατηρείται επίσης στους οργανισμούς των μέσων επικοινωνίας, όπου το ποσοστό των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων μειώνεται ευθέως ανάλογα με το επίπεδο της ιεραρχίας. Το 2012, κατά μέσο όρο σε επίπεδο Ε.Ε. οι γυναίκες αποτελούσαν λιγότερο από το ένα πέμπτο των προέδρων και ένα τρίτο των μελών των υψηλότερων στην ιεραρχία αποφασιστικών οργάνων σε επιλεγμένους οργανισμούς μέσων επικοινωνίας (EIGE 2015a).

Σύμφωνα με την τελευταία Έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (2014), η Ελλάδα, μεταξύ των 142 χωρών που εξετάζονται στην Έκθεση, καταλαμβάνει την 108η θέση στη γενική επίδοση του δείκτη έμφυλου χάσματος, την 68η θέση αναφορικά με τον αριθμό των γυναικών στο Κοινοβούλιο, την 130η θέση αναφορικά με τον αριθμό γυναικών σε υπουργικές θέσεις και την 64η με βάση τον δείκτη που αφορά το κατά πόσον υπήρξε γυναίκα επικεφαλής του κράτους τα τελευταία 50 χρόνια. Επίσης, η χώρα παρουσιάζει εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις όσον αφορά στη συμμετοχή στο κοινοβούλιο και στην κυβέρνηση, ενώ στη δεύτερη περίπτωση υπάρχει και μεγάλη απόκλιση από το μέσο όρο του δείγματος.

Επίσης, σύμφωνα με τον Δείκτη του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (2015) για την ισότητα των φύλων και τη συμμετοχή των γυναικών στην εξουσία από το 2005 έως το 2012, η Ελλάδα, συγκρινόμενη με τις 28 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζει εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά στους επιμέρους δείκτες που αφορούν την συμμετοχή στην πολιτική και οικονομική εξουσία. Την τελευταία δεκαετία -δηλαδή από το 1996 έως το 2015- σε σύνολο 9 εκλογικών αναμετρήσεων παρατηρείται κάποια μικρή αυξητική τάση του ποσοστού των εκλεγμένων γυναικών στην Επικράτεια.

Οι εθνικές εκλογές της 20ης Σεπτεμβρίου 2015 δε διενεργήθηκαν με σταυρό προτίμησης, αλλά με δεσμευμένους συνδυασμούς (λίστες), γεγονός που οδήγησε σε μείωση του αριθμού των βουλευτριών. Ειδικότερα, από τη

μελέτη της κατάρτισης των ψηφοδελτίων των οχτώ (8) κομμάτων που εξέλεξαν βουλευτές/τριες, προέκυψε, ως γενική παρατήρηση, αφενός ότι τα κόμματα τήρησαν - σε αρκετές περιπτώσεις σχεδόν οριακά - την κατά φύλο ποσόστωση, όπως ορίζει ο νόμος, και αφετέρου ότι η τήρηση της κατά φύλο ποσόστωσης «διευκολύνθηκε» μέσω της συμμετοχής μεγάλου αριθμού γυναικών σε μεγάλες εκλογικές περιφέρειες (π.χ. στη Β΄ Αθηνών) και σε μη εκλόγιμες θέσεις.

Μία πρώτη εκτίμηση αναφορικά με την ανάδειξη γυναικών αιρετών στις τοπικές και περιφερειακές εκλογές του 2014 καταδεικνύει μία αυξητική τάση περίπου 2 ποσοστιαίων μονάδων (18,08% έναντι 16,07% στις εκλογές του 2010) για τις δημοτικές αρχές και περίπου 1 ποσοστιαίας μονάδας (17,36% έναντι 16,56% στις εκλογές του 2010) για τις περιφερειακές εκλογές. Παράλληλα, υπάρχει διπλασιασμός του αριθμού των γυναικών Δημάρχων (16 έναντι 8) και 2 γυναίκες Περιφερειάρχες έναντι καμίας κατά την προηγούμενη περιφερειακή περίοδο. Το ποσοστό, ειδικά για το αξίωμα του/της Δημάρχου, παραμένει απελπιστικά χαμηλό (4,92%), ενώ για το αξίωμα του/της Περιφερειάρχη ανέρχεται στο 15,4%.

Επισημαίνεται κατ' αρχήν η εκλογή 2 γυναικών Περιφερειαρχών (Αττικής και Βορείου Αιγαίου), γεγονός με εξαιρετική σημασία, δεδομένου ότι η Περιφέρεια Αττικής αποτελεί την μεγαλύτερη Περιφέρεια της Χώρας ενώ, ταυτόχρονα, περίπου τα μισά μέλη του περιφερειακού συμβουλίου Αττικής είναι γυναίκες. Παράλληλα, εκλέχθηκαν 12 γυναίκες Αντιπεριφερειάρχες, ενώ ορίσθηκαν και 15 γυναίκες θεματικές Αντιπεριφερειάρχες.

Όσον αφορά τη Δημόσια Διοίκηση, επιτακτική παραμένει και η ανάγκη ισόρροπης συμμετοχής των φύλων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσα από τα συλλογικά όργανα του Δημοσίου Τομέα (Κυβέρνηση, το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ, τους ΟΤΑ και τα ΝΠΙΔ). Παρά το γεγονός ότι υπάρχει νομοθετικά κατοχυρωμένη κατά φύλο ποσόστωση, τα στοιχεία παραμένουν ελλιπή, κυρίως λόγω της πλημμελούς κοινοποίησης των αποφάσεων συγκρότησης εκ μέρους των δημόσιων φορέων.

Τέλος, αναφορικά με τη συμμετοχή των γυναικών στα τρία επίπεδα συνδικαλιστικής οργάνωσης, δηλαδή συμμετοχή στα Σωματεία (ως μέλη), εκλογή στα ΔΣ των Σωματείων και στα ΔΣ των κλαδικών ή τοπικών ομοσπονδιών, παρατηρείται ότι η αναλογία συμμετοχής μεταξύ ανδρών και γυναικών αντιστρέφεται υπέρ των ανδρών, όσο ανεβαίνουμε στην ιεραρχία. Με άλλα λόγια, το ισχνό ποσοστό των γυναικών συνδικαλιστριών μειώνεται ακόμα περισσότερο όσο ανεβαίνουμε στην ιεραρχία, ενώ το ποσοστό των ανδρών συνδικαλιστών αυξάνεται (ΚΓΜΕ – Διοτίμα 2012).

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, σχεδίασε και υλοποιεί κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, το Έργο με τίτλο «Ανάπτυξη ηλεκτρονικής εφαρμογής, λειτουργία εφαρμογής των νόμων για την ποσόστωση των φύλων στα όργανα της δημόσιας διοίκησης και στους εποπτευόμενους φορείς», το οποίο εντάσσεται στο Έργο Σημαία: «Οργάνωση υπηρεσιών για την ενσωμάτωση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της δημόσιας δράσης» ("Παρατηρητήριο"). Πρόκειται για μία εύχρηστη ηλεκτρονική εφαρμογή (βρίσκεται στη διεύθυνση http://posostosi.isotita.gr), η οποία καθοδηγεί τα όργανα της Διοίκησης στην συγκρότηση και καταχώρηση των συσταθέντων ή υπό σύσταση συλλογικών οργάνων και διευκολύνει τόσο την τήρηση της ποσόστωσης όσο και την παρακολούθησή της από τη ΓΓΙΦ.

Παράλληλα, μετά την αρχική συγκρότηση Ειδικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής το 2010 για την επεξεργασία Σχεδίου Νόμου για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων, το εν λόγω Νομοσχέδιο έχει καταρτιστεί και προωθείται προς ψήφιση με τη συμπερίληψη διατάξεων βελτιωτικών της κείμενης νομοθεσίας σχετικά με την συμμετοχή γυναικών και ανδρών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Οι προτάσεις που ακολουθούν στηρίζονται σε όσα ορίζει η CEDAW/ Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών, καθώς και στις καταληκτικές παρατηρήσεις και προτάσεις της Επιτροπής CEDAW με βάση την 7η Έκθεση της Ελλάδας (για την περίοδο 2005 -2008), αναφορικά με τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική και δημόσια ζωή. Επίσης, προέκυψαν μέσα από τις δράσεις και παρεμβάσεις της ΓΓΙΦ και την εξέταση της υφιστάμενης κατάστασης με βάση τα ποσοτικά κυρίως, αλλά και ποιοτικά στοιχεία για την συμμετοχή των γυναικών σε εκλογικές διαδικασίες, θεσμούς πολιτικής εκπροσώπησης και κέντρα λήψης αποφάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, κρίθηκε σκόπιμο να τεθούν τέσσερις (4) Στόχοι για την επόμενη πενταετία (2016-2020), οι οποίοι αναλύονται περαιτέρω σε συγκεκριμένα πεδία παρέμβασης και δράσεις:

ΣΤΟΧΟΣ 1: ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΩΣ ΣΕ ΘΕΣΕΙΣ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ, ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ/ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΔΙΑ-ΓΡΑΜΜΑ
1	Ειδικά μέτρα, νομοθετικές ρυθμίσεις και θεσμικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των ποσοστώσεων • Εφαρμογή της κατά φύλο ποσόστωσης στα ψηφοδέλτια των εθνικών εκλογών ανά εκλογική περιφέρεια, με τρεις τουλάχιστον υποψηφίους/ες. • Αύξηση εκλογικής κρατικής χρηματοδότησης του κόμματος στου οποίου τα ψηφοδέλτια η εκπροσώπηση των γυναικών υπερβαίνει την υποχρεωτική ποσόστωση του 1/3 υπολογιζόμενη στο σύνολο της Επικράτειας • Αυστηρή παρακολούθηση και επιβολή κυρώσεων για την μη τήρηση της κατά φύλο ποσόστωσης του 1/3 στα ψηφοδέλτια των κομμάτων • Εφαρμογή της κατά φύλο ποσόστωσης στις εκλογές που διεξάγονται με λίστα υποψηφίων • Εφαρμογή της κατά φύλο ποσόστωσης στα ψηφοδέλτια των δημοτικών και περιφερειακών εκλογών επί του συνολικού αριθμού των υποψηφίων • Πρόταση για ίση συμμετοχή (50%-50%) των δύο φύλων στην Κυβέρνηση • Πρόταση για αύξηση της κατά φύλο ποσόστωσης στις περιπτώσεις διορισμού ή υποδείξεως από την Κυβέρνηση, το Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ, τους ΟΤΑ και τα ΝΠΙΔ, μελών διοικητικών συμβουλίων ή άλλων συλλογικών οργάνων διοίκησης Ν.Π.Δ.Δ. ή Ν.Π.Ι.Δ..	ΓΓΙΦ, ΥΠΕΣ, Κοινοβούλιο	2016 -2017

2	Πλήρης ενεργοποίηση της υφιστάμενης ηλεκτρονικής εφαρμογής της ΓΓΙΦ για την εφαρμογή των νόμων για την ποσόστωση των φύλων στα όργανα της δημόσιας διοίκησης και στους εποπτευόμενους φορείς" (http://posostosi.isotita.gr) και διάχυση σχετικής Εγκυκλίου προς όλους τους φορείς του Δημοσίου.	ΓΓΙΦ, ΥΠΕΣ	2016 -2020
3	Μελέτη για λειτουργία και αντίκτυπο των υφιστάμενων ποσοστώσεων (gender impact assessment), αξιοποίηση διεθνών παραδειγμάτων & καλών πρακτικών, για να θεσπιστούν επαρκείς και αποτελεσματικές ποσοστώσεις.	ΓΓΙΦ	2016 -2017
4	Παραγωγή επικαιροποιημένων στατιστικών στοιχείων ανά φύλο και ποιοτικών δεδομένων για τη συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις εξουσίας και α) σε πολιτικά, β) σε κοινωνικά και γ) σε οικονομικά κέντρα λήψης αποφάσεων	ΓΓΙΦ, ΥΠΕΣ, Κοινοβούλιο, κοινωνικοί εταίροι, ΑΕΙ, ΕΣΡ, οικονομικοί οργανισμοί	2016 -2019
5	Παραγωγή ετήσιων εκθέσεων, μελετών, δεικτών με βάση τη συστηματική εφαρμογή, παρακολούθηση της ποσόστωσης 30% στα διοικητικά και υπηρεσιακά συμβούλια της δημόσιας διοίκησης.	ΓΓΙΦ, ΥΠΕΣ	2016 -2020
6	Έρευνες για το Κοινοβουλευτικό Έργο των Εκλεγμένων Γυναικών	ΓΓΙΦ, Ίδρυμα Βουλής των Ελλήνων, ΑΕΙ	2017-2020
7	Μελέτες για την Ανάδειξη της Κοινοβουλευτικής Ιστορίας των Γυναικών	ΓΓΙΦ, Ίδρυμα Βουλής των Ελλήνων, ΑΕΙ	2017-2020
8	Δημιουργία Ηλεκτρονικού Κατάλογου και Βάσης Δεδομένων των βουλευτριών και γυναικών που έχουν αναδειχθεί σε θέσεις κυβερνητικής ευθύνης από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους	ΓΓΙΦ - Βιβλιοθήκη Θεμάτων Ισότητας και Φύλου	2016-2019

ΣΤΟΧΟΣ 2: ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΔΙΑ-ΓΡΑΜΜΑ
1	Δράσεις προβολής και δημοσιότητας Σύμβασης, του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της και των Γενικών Συστάσεων της Επιτροπής CEDAW	ΓΓΙΦ, Βουλή των Ελλήνων, ΚΕΘΙ, ΚΕΔΕ, ΕΝΠΕ	2016-2019
2	Ένταξη της διάστασης του φύλου στον Κανονισμό της Βουλής Υποβολή προτάσεων για την ένταξη της διάστασης του φύλου στον Κανονισμό της Βουλή και διερεύνηση της δυνατότητας θεσμοθέτησης κατά φύλο ποσοστώσεων • Εκλογή μελών Προεδρείου της Βουλής - Διερεύνηση της δυνατότητας θεσμοθέτησης κατά φύλο ποσοστώσεων • Ποινές για εκδήλωση σεξιστικών συμπεριφορών • Διαβούλευση για το ρόλο και τη σύνθεση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	ΓΓΙΦ, Βουλή των Ελλήνων - Επιτροπή Κανονισμού της Βουλής - Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	2016 -2018
3	Ενημέρωση & ευαισθητοποίηση δημοκρατικών κομμάτων για εφαρμογή παρεμβάσεων και σχεδίων δράσης για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών	ΓΓΙΦ, Τμήματα Ισότητας των Φύλων Κομμάτων	2016-2019
4	Εμπλουτισμός της ατζέντας των ΜΜΕ με θέματα για την ισότητα των φύλων • Εκπομπές για θέματα ισότητας των φύλων και συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική ζωή • Δημιουργία ντοκιμαντέρ ή σειράς ντοκιμαντέρ.	ΓΓΙΦ, Κανάλι της Βουλής, ΕΡΤ	2016-2020
5	Ευαισθητοποίηση κατά του σεξισμού στην πολιτική ζωή • Καμπάνια ευαισθητοποίησης για την άρση των έμφυλων στερεοτύπων και του σεξισμού κατά την κοινοβουλευτική διαδικασία • Καμπάνια ευαισθητοποίησης για την άρση του σεξισμού στους κοινωνικούς εταίρους (κόμματα και συνδικαλιστικές οργανώσεις) και στα δημοτικά και περιφερειακά συμβούλια	ΓΓΙΦ, Κανάλι της Βουλής, ΕΡΤ	2016-2019

6	Σεμινάρια (1 ή 2 ημερών) για θέματα ισότητας των φύλων σε βουλευτές και βουλεύτριες	ΓΓΙΦ, Βουλή των Ελλήνων - Επιτροπή για Δικαιώματα Γυναικών και Ισότητα Φύλων Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ΚΕΘΙ, κοινωνία των πολιτών	2017-2018
7	Βιωματικά εργαστήρια ενδυνάμωσης για βουλεύτριες - «συνηγόρους ισότητας των φύλων»	ΓΓΙΦ, Βουλή των Ελλήνων - Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Γυναικών και Ισότητα των Φύλων Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ΚΕΘΙ, κοινωνία των πολιτών	2018-2019
8	Επιμόρφωση υπαλλήλων βουλής για την αξιοποίηση του Οδηγού χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα δημόσια έγγραφα	ΓΓΙΦ, Βουλή των Ελλήνων, ΕΚΚΔΑ	2016-2017
9	Επιμόρφωση δημοσιογράφων, εκπαιδευτικών, στελεχών της διοίκησης, μελών της κοινωνίας των πολιτών	ΓΓΙΦ, ΕΚΚΔΑ σε συνεργασία με φεμινιστικές και κοινωνία πολιτών	2016-2019

ΣΤΟΧΟΣ 3: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
1	Εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στις τοπικές/ περιφερειακές εκλογές (2019)	ΓΓΙΦ, κανάλι της Βουλής, ΕΡΤ, Πολιτικά Κόμματα, κοινωνικοί εταίροι, ΚΕΔΕ, ΕΝΠΕ, Δήμοι, περιφέρειες, ΠΕΠΙΣ, ΔΕΠΙΣ, κοινωνία των πολιτών	Τέλος 2018 - 2019 (έως τις εκλογές)
2	Δημιουργία πλατφόρμας δικτύωσης και συνεργασίας για ενίσχυση συμμετοχής γυναικών στην τοπική και περιφερειακή αυτοδιοίκηση	ΓΓΙΦ, ΠΕΠΙΣ, ΔΕΠΙΣ, Γραφεία Ισότητας ΚΕΔΕ, ΕΝΠΕ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ, φεμινιστικές παρατάξεις	2016-2019
3	Διασφάλιση της μόνιμης και σταθερής λειτουργίας των Γραφείων Ισότητας της τοπικής αυτοδιοίκησης (ΚΕΔΕ & ΕΝΠΕ)	ΓΓΙΦ, ΚΕΔΕ, ΕΝΠΕ	2016-2020
4	Εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στις εκλογές για το ευρωκοινοβούλιο (2019)	ΓΓΙΦ, Πολιτικά Κόμματα, κοινωνία των πολιτών	2018-2019

ΣΤΟΧΟΣ 4: ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΟΥΝ ΕΝΕΡΓΑ ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΑ ΛΗΨΗΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΕ ΗΓΕΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ

α/α	ΔΡΑΣΕΙΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΔΙΑ-ΓΡΑΜΜΑ
1	Πρόγραμμα επιμόρφωσης, ενδυνάμωσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων αιρετών γυναικών και υποψηφίων για τις τοπικές και περιφερειακές εκλογές (2019)	ΓΓΙΦ, Γραφεία Ισότητας ΚΕΔΕ και ΕΝΠΕ	2017-2019
2	Πρόγραμμα επιμόρφωσης, ενδυνάμωσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων υποψήφιων ευρωβουλευτριών για τις εκλογές του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου (2019)	ΓΓΙΦ, Επιτροπή για Δικαιώματα Γυναικών Ισότητα Φύλων Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, κ.λ.π.	2017 -2019
3	Ενίσχυση των γυναικείων/ φεμινιστικών οργανώσεων για την ενεργητική συμμετοχή τους στην ενδυνάμωση των γυναικών και ειδικών ομάδων γυναικών • Υλοποίηση προγραμμάτων mentoring • Υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης και ενδυνάμωσης νέων γυναικών	ΓΓΙΦ, κοινωνία των πολιτών	2016-2019
4	Δημιουργία δικτύων γυναικών (αιρετών, εκλεγμένων σε θέσεις ευθύνης, εμπειρογνωμόνων)	ΓΓΙΦ - ΚΕΘΙ - ΠΕΠΙΣ - ΔΕΠΙΣ κοινωνία πολιτών	2016-2019

Οριζόντιες νομοθετικές παρεμβάσεις

ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος 2010-2013 λειτούργησε Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή για την επεξεργασία σχεδίου νόμου για την ουσιαστική ισότητα των φύλων. Σε συνέχεια αυτής της πρωτοβουλίας, το νομοσχέδιο επικαιροποιήθηκε το 2016 και προωθείται στον αρμόδιο Υπουργό για την περαιτέρω επεξεργασία του και κύρωση στη Βουλή των Ελλήνων.

Σκοπός του σχεδίου νόμου είναι να εξειδικεύσει τους κανόνες που απορρέουν από την αρχή της ισότητας των φύλων και να εξασφαλίσει την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και των ίσων ευκαιριών όλων των μελών του κοινωνικού συνόλου, καθώς και την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας των φύλων. Με αυτό το σχέδιο νόμου η Ελλάδα ανταποκρίνεται στις διεθνείς και ενωσιακές της υποχρεώσεις για την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας των φύλων θεσπίζοντας ένα πλέγμα διατάξεων που εξασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή της στην πράξη.

Ειδικότερα, το προτεινόμενο σχέδιο νόμου επιδιώκει να δημιουργήσει τις βάσεις και τις προϋποθέσεις για την έμπρακτη κατοχύρωση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και την άρση των έμφυλων διακρίσεων σε όλα τα πεδία της δημόσιας, κοινωνικής και οικονομικής ζωής, με την πρόβλεψη πολιτικών, μέτρων και δράσεων που θα υλοποιούνται και εκ μέρους της πολιτείας και εκ μέρους της κοινωνίας των πολιτών και των συλλογικών τους οργανώσεων.

Το σχέδιο νόμου διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο θεσπίζονται διατάξεις σχετικά με την αρχή της ίσης μεταχείρισης και την προστασία κατά των άμεσων, έμμεσων και πολλαπλών διακρίσεων, και εννοιολογικοί προσδιορισμοί.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά στην ενσωμάτωση της αρχής της ισότητας των φύλων στις δημόσιες πολιτικές και τα μέτρα εφαρμογής τους, συμπεριλαμβανομένου του προϋπολογισμού, με σκοπό την εξάλειψη, αποκατάσταση και αποτροπή ανισοτήτων μεταξύ γυναικών και ανδρών και οι υποχρεώσεις που τίθενται σε επίπεδο υπουργείων και κυβέρνησης.

Ορίζονται θέματα ποσοστώσεων στις εκλογές και στα συλλογικά όργανα για την ενίσχυση της γυναικείας συμμετοχής στην πολιτική ζωή. Στα επόμενα άρθρα αναφέρονται ζητήματα ισότητας στην εκπαίδευση, την έρευνα και τον επαγγελματικό προσανατολισμό καθώς και η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις πολιτικές για την υγεία και την κοινωνική αλληλεγγύη.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιέχονται ρυθμίσεις για την ενσωμάτωση της διάστασης του φίλου στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών. Τα θέματα που ορίζονται πιο συγκεκριμένα αφορούν στους τομείς της εργασίας, του κοινωνικού διαλόγου, της κοινωνικής ευθύνης, της πρόνοιας και της κοινωνικής ασφάλειας και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Τέλος, στις οργανωτικές διατάξεις ορίζεται ο εθνικός μηχανισμός για την Ισότητα των Φύλων και συστήνεται το Εθνικό Συμβούλιο για την Ισότητα των Φύλων.

Εθνικοί Μηχανισμοί Παρακολούθησης και προώθησης της ισότητας των φύλων

α. Υφιστάμενοι μηχανισμοί

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) του Υπουργείου Εσωτερικών είναι ο αρμόδιος κυβερνητικός φορέας για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς. Η ΓΓΙΦ αποτελεί τη Δημόσια Υπηρεσία που είναι αρμόδια για την προώθηση και πραγματοποίηση της νομικής και ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής. Ιδρύθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 1558/1985 (ΦΕΚ 137/Α), και με το πρόσφατο ΠΔ 105/2014 (ΦΕΚ 172/Α) η διάρθρωσή της περιλαμβάνεται στον Οργανισμό του ΥΠΕΣΔΑ. Η ΓΓΙΦ αποτελείται από το Γραφείο Γενικής Γραμματέα, τη Διεύθυνση Ανάπτυξης και Υποστήριξης Πολιτικών Ισότητας των Φύλων και τη Διεύθυνση Υπηρεσιών προς Πολίτες και Φορείς.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΓΙΦ

Η Δομή Παρακολούθησης της Ισότητας των Φύλων («Παρατηρητήριο») της ΓΓΙΦ ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2015 στη ΓΓΙΦ και αποτελεί την πρώτη συστηματική προσπάθεια ένταξης της διάστασης του φύλου σε όλες τις δημόσιες πολιτικές στην Ελλάδα.

Έχει ως σκοπό να ενισχύσει τη Διοίκηση στην χάραξη και παρακολούθηση των πολιτικών ισότητας των Φύλων με τρόπο τεκμηριωμένο και ρεαλιστικό και να καταστεί βασικός κόμβος διάχυσης στατιστικών δεδομένων και δεικτών που σχετίζονται με τις πολιτικές ισότητας των Φύλων. Η πρωτοπορία της Δομής του έγκειται στο γεγονός ότι διαθέτει μία βάση δεδομένων ανοικτή και προσβάσιμη προς όλους τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς καθώς και σε κάθε πολίτη, άνδρα και γυναίκα.

Απευθύνεται σε ένα ευρύ φάσμα φορέων με αντικείμενο την ισότητα των φύλων, όπως η Δημόσια Διοίκηση, η Τοπική Αυτοδιοίκηση, Ανώτατα

Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Ερευνητικά Ινστιτούτα, Φεμινιστικές και Γυναικείες Οργανώσεις και περιλαμβάνει:

I) Διαδικτυακό τόπο-κόμβο paratiritirio.isotita.gr

Ένα εύχρηστο ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα το οποίο επιτρέπει τη συλλογή, ανάλυση, επεξεργασία και διάχυση στατιστικών δεδομένων, μεταδεδομένων και δεικτών που σχετίζονται με την ισότητα των δύο φύλων.

Σκοπός του είναι η αποτύπωση των έμφυλων διαφοροποιήσεων ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες (gender gap) σε βασικά πεδία πολιτικής και η διαχρονική παρακολούθηση των τάσεων, εξελίξεων καθώς και των κρίσιμων μεγεθών για την ανισότητα των φύλων στην Ελλάδα.

Το πληροφοριακό σύστημα βασίζεται στα 12 πεδία παρέμβασης του Προγράμματος Δράσης της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης για τις Γυναίκες (Πεκίνο, 1995) και περιλαμβάνει 82 δείκτες φύλου που είτε έχουν υιοθετηθεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την παρακολούθηση της Πλατφόρμας Δράσης του Πεκίνου είτε ανταποκρίνονται σε ειδικότερες εθνικές προτεραιότητες.

Η Κύρια Πηγή από την οποία οποίες συλλέγονται τα δεδομένα είναι η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Άλλες πηγές είναι η Eurostat, η Βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Γενική Γραμματεία για την Ισότητα Φύλου (ΓΓΙΦ) – Γραμμή SOS , το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα Φύλου (EIGE) και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβιώσεως και Εργασίας (Eurofound), την Ελληνική Αστυνομία, το Υπουργείο προστασίας του πολίτη και το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ.

II) ειδικές εφαρμογές

Εφαρμογή: pososotosi.isotita.gr, μια εύχρηστη ηλεκτρονική εφαρμογή, η οποία καθοδηγεί τα όργανα της Διοίκησης στην συγκρότηση και καταχώρηση των συσταθέντων ή υπό σύσταση συλλογικών οργάνων και διευκολύνει τόσο την τήρηση της ποσόστωσης όσο και την παρακολούθησή της από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

Εφαρμογή: katalogos-isotita.gr, ένα πληροφοριακό Υπο-Σύστημα Διαχείρισης 2 Καταλόγων:

α) Καταλόγου εμπειρογνωμόνων για θέματα ισότητας των φύλων

β) Καταλόγου γυναικείων, φεμινιστικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων που αναπτύσσουν δράσεις στο πεδίο της ισότητας των φύλων

III) εξειδικευμένες μελέτες

Στο πλαίσιο του Έργου εκπονήθηκαν οι παρακάτω μελέτες:

- Μελέτη και Οδηγός Εφαρμογής για την ένταξη της ισότητας των φύλων στη γλώσσα των διοικητικών εγγράφων
- Πορνεία & παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών με σκοπό τη σεξουαλική/οικονομική εκμετάλλευση (trafficking) στην Ελλάδα
- Η υγεία των ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα: Κατάσταση υγείας, χρήση υπηρεσιών υγείας και προσδιοριστικοί παράγοντες
- Ανεργία, Επισφάλεια και Ανισότητες Φύλου: Επιπτώσεις της κρίσης στις γυναίκες και τα νοικοκυριά στην Ελλάδα

Όλες οι ανωτέρω μελέτες βρίσκονται αναρτημένες στην ιστοσελίδα www.isotita.gr και τα πορίσματά τους αξιοποιήθηκαν κατά τη διαδικασία εκπόνησης του νέου Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων.

IV) ετήσιες εκθέσεις για την Πρόοδο της Εφαρμογής των Πολιτικών Ισότητας των Φύλων για τα έτη: 2010-2014, που αναδεικνύουν την πρόοδο των πολιτικών τα τελευταία χρόνια, τους φορείς στους οποίους πρέπει να απευθυνθεί η ΓΓΙΦ, αλλά και τα πεδία εκείνα στα οποία θα πρέπει να επιμείνει για την ενίσχυση των πολιτικών της.

Στο πλαίσιο του Παρατηρητηρίου εντάχθηκαν για την επόμενη περίοδο χρηματοδότησης (Πράξη «Εξειδικευμένη Υποστήριξη του Μηχανισμού-Δομής Παρακολούθησης της Ισότητας των Φύλων»)

- «Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικογένεια: ο μετασχηματισμός των έμφυλων σχέσεων, ταυτοτήτων και ρόλων, οι προκλήσεις για τη συμφιλίωση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες-προτάσεις πολιτικής.
- «Η ελληνίδα αγρότισσα: αποτύπωση της συμμετοχής, προβλήματα, προκλήσεις και προτάσεις πολιτικής για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στον αγροτικό τομέα και την ελληνική ύπαιθρο».
- «Η ποσοτική και ποιοτική αποτίμηση της βίας κατά των γυναικών την περίοδο 2008-2016 και η σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών όψεων με την οικονομική κρίση. Νέες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και προκλήσεις πολιτικής».

Επίσης, εντάχθηκε η πρόσληψη δύο (2) στελεχών ΙΔΟΧ για την ενίσχυση των λειτουργιών της Δομής.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ)

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εσωτερικών. Ιδρύθηκε με το Ν.1835/89 (ΦΕΚ 76 Α), συστάθηκε και λειτουργεί από το 1994

(ΠΔ 42/94 ΦΕΚ 33 Α). Ενεργοποιείται δυναμικά στην προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής και έχει ως κύριο στόχο να συμβάλει καθοριστικά στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών. Διεξάγει έρευνες, εκπονεί μελέτες και πραγματοποιεί εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα δράσης σε θέματα ισότητας των φύλων.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ (ΣτΠ)

Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ) είναι Ανεξάρτητη Αρχή κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα της Ελλάδος (άρθρο 101Α). Ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1998 και παρέχει τις υπηρεσίες του δωρεάν. Κύρια αποστολή του ΣτΠ είναι να διαμεσολαβεί μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και των πολιτών για την προστασία των δικαιωμάτων τους, την τήρηση της νομιμότητας και την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης (Ν. 3094/2003). Τον Μάιο του 2008 συστάθηκε στον ΣτΠ ένας νέος Κύκλος δραστηριότητας, ο Κύκλος Ισότητας των Φύλων. Με το Ν. 3896/2010- άρθρο 25 (που καταργεί και αντικαθιστά τον προηγούμενο ν. 3488/2006), ο Συνήγορος του Πολίτη ορίστηκε ως φορέας παρακολούθησης και προώθησης της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής και τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 20 της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ.

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ιδρύθηκε με τον Ν. 2667/1998 (τροπ. με Άρθρο 15 του Ν. 2790/2000, Άρθρο 18 του Ν. 3051/2002 και Άρθρο 23 του Ν. 3156/2003, 113 του Ν 4314/2014, 1 του Ν 4366/2016 και δεύτερο του Ν 4382/2016), με σκοπό τη συνεχή επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όλων όσων διαβιούν στην ελληνική επικράτεια. Σε αυτήν εκπροσωπούνται ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (Π.ΕΠ.ΙΣ.)

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 186, VI, του ν. 3852/2010 σε κάθε περιφέρεια συγκροτείται με απόφαση του Περιφερειάρχη, Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας των Φύλων. Οι Περιφερειακές Επιτροπές Ισότητας είναι

τα όργανα που έχουν αναλάβει να εξειδικεύουν τις γενικές - κεντρικές πολιτικές για την ισότητα σε τοπικό επίπεδο και να εισηγούνται τις προτάσεις τους τόσο στα αρμόδια όργανα που σχεδιάζουν και εφαρμόζουν πολιτικές και μέτρα σε τοπικό επίπεδο, όσο και στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (Δ.ΕΠ.ΙΣ.)

Το νέο θεσμικό πλαίσιο, (Πρόγραμμα «Καλλικράτης», Άρθρο 70), προβλέπει τη δυνατότητα συγκρότησης Δημοτικής Επιτροπής Ισότητας των Φύλων (Δ.ΕΠ.ΙΣ). Οι βασικές αρμοδιότητες είναι:

- η εισήγηση προτάσεων στο Δημοτικό Συμβούλιο, καθώς και η προώθηση, με κάθε πρόσφορο μέσο σε επίπεδο Δήμου του γενικότερου στόχου για την επίτευξη της ουσιαστικής ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς
- η ευαισθητοποίηση/ενημέρωση και πληροφόρηση των κατοίκων στο ζήτημα της ισότητας με διοργάνωση εκδηλώσεων, ελεύθερων συζητήσεων, συνεδρίων, σεμιναρίων, επιμορφωτικών προ- γραμμάτων και μέτρων δράσης
- ο εντοπισμός και η προσπάθεια εξεύρεσης και προώθησης λύσεων των προβλημάτων που προκύπτουν σε τοπικό επίπεδο από κρίσεις που γίνονται σε βάρος του ενός φύλου στον τομέα της εργασίας, της παιδείας, της εκπαίδευσης, των οικογενειακών σχέσεων, της υγείας, της κοινωνικής ασφάλισης
- η επιδίωξη μόνιμης και στενής συνεργασίας με την Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας, τους ΟΤΑ του Νομού, τις τοπικές συνδικαλιστικές και συνεταιριστικές οργανώσεις, τους μαζικούς φορείς και την Κοινωνία των Πολιτών.

ΜΟΝΑΔΕΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΔΗΜΟΥΣ

Η Υπηρεσιακή Μονάδα Πολιτικών Ισότητας των Φύλων έχει διττό ρόλο: συμβουλευτικό, προς όλους/ες τους/τις κατοίκους του Δήμου, με έμφαση στις γυναίκες και συντονιστικό, προς τις υπηρεσίες και δομές του Δήμου μέσα από την ένταξη της διάστασης του φύλου (gender mainstreaming) στις τοπικές πολιτικές, με σκοπό την ευαισθητοποίηση, τη συμμετοχή στην εκπόνηση και εφαρμογή πολιτικών, την παροχή ενημέρωσης και τη διάχυση της πληροφόρησης. Αρμοδιότητες των Μονάδων Ισότητας είναι:

(α) Η λήψη μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των παιδιών (β) η ανάπτυξη δράσεων για την καταπολέμηση των κοινωνικών στερεοτύπων με βάση το φύλο (γ)η ενημέρωση και ευαισθη-

τοποίηση της τοπικής κοινής γνώμης για την άρση των έμφυλων στερεοτύπων (δ) η ανάπτυξη ειδικών προγραμμάτων για κοινωνικά ευπαθείς ομάδες και ιδιαίτερα των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές, (ε) η ανάπτυξη δράσεων για την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην απασχόληση, (στ) η λήψη μέτρων για την εναρμόνιση επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων, (ζ) η ανάπτυξη δράσεων για την κοινωνική και πολιτική συμμετοχή των γυναικών και την προώθησή τους στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

β. Νέοι μηχανισμοί παρακολούθησης

ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας στο προτεινόμενο Σχέδιο Νόμου για την ουσιαστική ισότητα των φύλων προωθεί τη σύσταση Εθνικού Συμβουλίου Ισότητας των Φύλων (ΕΣΙΦ), ως συμβουλευτικού οργάνου που απαρτίζεται από εκπροσώπους των πιο αντιπροσωπευτικών γυναικείων και φεμινιστικών οργανώσεων , κινημάτων κα κοινωνικών φορέων του δημόσιου κι ιδιωτικού τομέα, φορείς εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης α΄ και β’ βαθμού και ανεξάρτητες αρχές. Προκαλούνται κατά περίπτωση και ακαδημαϊκοί, εμπειρογνώμονες, ειδικοί επιστήμονες, γυναίκες και άνδρες από τη Ελλάδα ή χώρες του εξωτερικού, με εγνωσμένο κύρος και εξειδίκευση σε ειδικότερα θέματα Ισότητας των Φύλων. Το ΕΣΙΦ συζητά, αξιολογεί, αποτιμά τις υφιστάμενες πολιτικές Ισότητας ή προτείνει στη ΓΓΙΦ πολιτικές και δράσεις που προωθούν την Ισότητα των Φύλων. Συνεργάζεται με τις αρμόδιες διαρκείς, ειδικές ή ειδικές μόνιμες Επιτροπές και Υποεπιτροπές του Κοινοβουλίου. Περαιτέρω η ΓΓΙΦ θα προωθήσει τη σύσταση αυτοτελών Γραφείων Ισότητας σε κάθε Υπουργείο και Περιφέρεια.

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ

α) συλλέγει και επεξεργάζεται τα στοιχεία που αφορούν την ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων στις πολιτικές του Υπουργείου, καθώς και όσα στοιχεία είναι αναγκαία για την διαμόρφωση των δεικτών με βάση το φύλο β) καταρτίζει έκθεση αξιολόγησης των επιπτώσεων καθενός νομοσχεδίου στην κατάσταση ανδρών και γυναικών γ) έχει την ευθύνη σύνταξης απολογισμού της δράσης του Υπουργείου, προκειμένου να καταρτιστεί ετήσια Έκθεση της κυβέρνησης προς το Κοινοβούλιο δ) διασφαλίζει τη συνεργασία των υπηρεσιών του Υπουργείου με την ΓΓΙΦ, ιδίως ενόψει του σχεδιασμού και της υλοποίησης των δράσεων και προγραμμάτων του Υπουργείου που συμβάλλουν στην εφαρμογή του παρόντος νόμου και στην εξυπηρέτηση των στόχων του.

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

α) συλλέγει και επεξεργάζεται τα στοιχεία που αφορούν την ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων στις πολιτικές, στις δράσεις και στα προγράμματα της Περιφέρειας β) καταρτίζει απολογισμό των πολιτικών και των δράσεων της Περιφέρειας για την εξάλειψη των διακρίσεων και την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, με βάση τον οποίο ο Περιφερειάρχης υποβάλλει τον Δεκέμβριο κάθε έτους σχετική Έκθεση προς το Περιφερειακό Συμβούλιο γ) διασφαλίζει την συνεργασία των υπηρεσιών της Περιφέρειας με την ΓΓΙΦ, ώστε να διευκολύνεται σε περιφερειακό επίπεδο η ανάπτυξη δράσεων και προγραμμάτων που συμβάλλουν στην εφαρμογή του παρόντος νόμου και στην εξυπηρέτηση των στόχων του.

Εργαλεία Χρηματοδότησης των προτεινόμενων δράσεων εφαρμογής των πολιτικών του ΕΣΔΙΦ

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας προτίθεται να χρηματοδοτήσει τις προτεινόμενες δράσεις μέσα από τον τακτικό της προϋπολογισμό, αλλά και από την αξιοποίηση μιας σειράς χρηματοδοτικών εργαλείων όπως:

Α. ΕΠ Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014 -2020

- Πράξη «Εξειδικευμένη Υποστήριξη του Μηχανισμού-Δομής Παρακολούθησης της Ισότητας των Φύλων». Η δράση αφορά την στήριξη του Παρατηρητηρίου της ΓΓΙΦ, στρατηγικός στόχος του οποίου είναι η παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της δημόσιας δράσης και η συμβολή στην ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας των πολιτικών ισότητας των φύλων, καθώς λειτουργεί ως βασικός κόμβος διάχυσης στατιστικών δεδομένων και δεικτών που σχετίζονται με τις πολιτικές ισότητας των δύο φύλων.

- Πράξη: «Οριζόντιες παρεμβάσεις εθνικής εμβέλειας για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών», που περιλαμβάνει τη συνέχιση της Τηλεφωνικής Γραμμής SOS 15900, την ενίσχυση του μοντέλου λειτουργίας των Δομών και τη μεθοδολογία προσέγγισης της συμβουλευτικής μέσω της ανάπτυξης και επικαιροποίησης σχετικών εργαλείων, δράσεις δημοσιότητας και κύκλους επιμόρφωσης στα στελέχη/συμβούλους του δικτύου δομών.

-Επίσης, η ΓΓΙΦ κατέθεσε πρόταση και προωθεί το έργο «Οργάνωση των επιτελικών λειτουργιών της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων» με αντικείμενο την Αποτύπωση του Εθνικού Σχεδίου για την Ισότητα των Φύλων σε 5ετές Επιχειρησιακό Σχέδιο, την Ενίσχυση και ενδυνάμωση των γυναικών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και ευαισθητοποίηση των πολιτών σε ζητήματα ίσης συμμετοχής ανδρών και γυναικών σε θέσεις εξουσίας και λήψης

αποφάσεων, τη Διασύνδεσή της ΓΓΙΦ και με χρήση ΤΠΕ α) με το υφιστάμενο δίκτυο Δήμων που έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Χάρτα, έχουν συστήσει Δ.ΕΠ.ΙΣ και έχουν συγκροτήσει σχετική Υπηρεσιακή Μονάδα «Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων» και β) με το διευρυμένο δίκτυο που θα προκύψει κατά την υλοποίησης της Πράξης και την ενίσχυση και ενδυνάμωση των Δήμων και των Περιφερειών για την υλοποίηση δράσεων εφαρμογής/ενσωμάτωσης των πολιτικών ισότητας των φύλων.

Β. ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία»

Γ. ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού»

Δ. Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Ε. Το χρηματοδοτικό Μηχανισμό του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) 2009-2014 για το Έργο «Καινοτομία και απασχολησιμότητα γυναικών («Innovation and Employability for Women»)

ΣΤ. Το Πρόγραμμα Horizon 2020 - H2020-SwafS-03-2016-17 “Support to research organisations to implement gender equality plans”

Ζ. Πρόγραμμα Progress (Action grants to educate and raise the awareness of girls and boys about gender-based violence as a way to prevent it at an early stage)

Η. Πρόγραμμα του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου με θέμα «Γυναίκα Αγρότισσα και Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Χώρας»

Θ. Διακρατικό Πρόγραμμα Interreg Ελλάδα – Αλβανία με θέμα γυναικεία Επιχειρηματικότητα

Ι. Προγράμματα RIGHTS, EQUALITY AND CITIZENSHIP - REC PROGRAMME

ΙΑ. Πρόγραμμα Erasmus +,

ΙΒ. Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Ευρώπη για τους Πολίτες 2014-2020» - Έργο “BUILDING A SAFETY NET FOR MIGRANT AND REFUGEE WOMEN”

ΙΓ. Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης»

ΙΔ. Ταμείο Υπηκόων Τρίτων Χωρών

Περαιτέρω, η Γενική Γραμματεία Ισότητας στο προτεινόμενο Σχέδιο Νόμου για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων, προωθεί την υποχρέωση κάθε υπουργείου, δημόσιας επιχείρησης και δημόσιου οργανισμού να ενσωματώνει τη διάσταση του φύλου κατά την κατάρτιση του γενικού προϋπολογισμού και των δράσεών του.

Τέλος, η ΓΓΙΦ βρίσκεται σε διαρκή αναζήτηση και διερεύνηση συνεργασιών με φορείς του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου φορέα, τα ακαδημαϊκά ιδρύματα, επιχειρήσεων και φορέων της κοινωνίας πολιτών για την υλοποίηση δράσεων με στόχο την ισότητα των φύλων.

Διαδικασία εκπόνησης του ΕΣΔΙΦ

Για το σχεδιασμό του ΕΣΔΙΦ συστάθηκε καταρχήν άμισθη Ομάδα Εργασίας με την 1127/22.7.2015 απόφαση Συγκρότησης και Ορισμού Μελών Ομάδας Εργασίας για την επικαιροποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΑΔΑ: 7ΟΚΦ465ΦΘΕ-0Ω0), όπως αυτή τροποποιήθηκε με την 421/15.2.2016 απόφαση (ΑΔΑ: 6ΦΑΡ465ΦΘΕ-ΒΙΥ) με τα εξής μέλη:

Ονοματεπώνυμο	Ιδιότητα
Αγγελική Παπάζογλου	Κοινωνιολόγος, MSc, Στέλεχος Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Υποστήριξης Πολιτικών Ισότητας των Φύλων (Συντονίστρια Ομάδας Εργασίας για τα θέματα Κοινωνικής Ένταξης)
Μαρία Γκασούκα	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου, Διευθύντρια του Ινστιτούτου Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης
Μαρία Λιάπη	Κοινωνιολόγος
Άννα Βουγιούκα	Κοινωνική επιστήμονας & εμπειρογνώμονας για θέματα ισότητας των φύλων (Συντονίστρια Ομάδας Εργασίας για τα θέματα Ίσης συμμετοχής στα κέντρα λήψης αποφάσεων)
Ματίνα Παπαγιαννοπούλου	Κοινωνιολόγος/Εγκληματολόγος, Εμπειρογνώμονας για θέματα ισότητας των φύλων, (Συντονίστρια Ομάδας Εργασίας για τα θέματα Βίας κατά των γυναικών)
Κωνσταντίνα Βαΐου	Καθηγήτρια Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου
Άννα Αναγνωστοπούλου	Αρχιτέκτων/Πολεοδόμος πρώην στέλεχος της Δ.Δ., Εμπειρογνώμονας σε θέματα Επιμόρφωσης Ενηλίκων και Ισότητας Φύλων (Συντονίστρια Ομάδας Εργασίας για τα θέματα Εκπαίδευσης, ΜΜΕ, Πολιτισμού)
Ειρήνη Φερέτη	Εγκληματολόγος- Κοινωνιολόγος Αντιπρόεδρος, Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας
Ιωάννα Καναβού	Μέλος της Γραμματείας Ισότητας της ΟΤΟΕ, Μέλος ΔΣ του Συλλόγου Υπαλλήλων Εθνικής Τράπεζας Ελλάδας

Έλενα Αποστολίδου	Κοινωνιολόγος, Σύμβουλος Γυναικών Θυμάτων Βίας, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Άννα Μεγάλου	Πολιτική Επιστήμονας, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Αμαλία Σαρρή	Νομικός, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Κατερίνα Λουκίδου	Νομικός, υπάλληλος ΓΓΙΦ Πρόεδρος της Επιτροπής/(Συντονίστρια Ομάδας Εργασίας, Συμφιλίωση Επαγγελματικής - Οικογενειακής ζωής)
Κατερίνα Μπαρτζώκα	Φιλόλογος, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Βασιλική Σαΐνη	Κ. ανθρωπολόγος, υπάλληλος ΓΓΙΦ (Συντονίστρια Ομάδας Εργασίας για τα θέματα Υγείας και Γραμματέας της Επιτροπής)
Ζωή Μαγουλά	Φιλόλογος, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Ελένη Τάτση	Κοινωνιολόγος, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Κατερίνα Παπαθεοδώρου	Νομικός
Κατερίνα Παπούλια	Μαθηματικός, Ειδική Συνεργάτιδα Γραφείου Γενικής Γραμματέα Ισότητας των Φύλων
Αλίκη Κοσυφολόγου	Πολιτική Επιστήμονας, Μέλος ΔΣ ΚΕΘΙ
Άννα Παραγυιού	Μαθηματικός, Ειδική Συνεργάτιδα Γραφείου Γενικής Γραμματέα Ισότητας των Φύλων
Ιωάννα Αθανασάτου	Νομικός, Διδάσκουσα Πανεπιστημίου Αθηνών
Αικατερίνη Μαλακού	Υπάλληλος ΙΚΑ-Ειδική Υπηρεσία Ελέγχου, μέλος του ΔΣ της Ομοσπονδίας Εργαζομένων ΙΚΑ
Μυρτώ Χατζήνα	Νομικός/Εγκληματολόγος, Ειδική Συνεργάτιδα Γραφείου Γενικής Γραμματέα Ισότητας των Φύλων
Αλίκη Πατσού	Εκπαιδευτικός, Ειδική Συνεργάτιδα Γραφείου Γενικής Γραμματέα Ισότητας των Φύλων
Δημήτρης Πλατής	Οικονομολόγος/Κοινωνιολόγος, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Γιώργος Κουμπούρας	Νομικός, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Γιώργος Πατερόπουλος	Πληροφορικός, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Χριστίνα Αγορίτσα	Νομικός, υπάλληλος ΓΓΙΦ
Αλεξάνδρα Σιώτου	Κοινωνική Ανθρωπολόγος
Ελένη Μουστακίδη	Οικονομολόγος, Ειδική σε Θέματα Φύλου
Ναταλία Αυλώνα	Νομικός, Ειδική Συνεργάτιδα Γραφείου Γενικής Γραμματέα Ισότητας των Φύλων

Ναυσικά Μοσχοβάκου	Εκπαιδευτικός, Ερευνήτρια Θεμάτων Ισότητας και Φύλου
Νίκος Λεβαντής	Κοινωνικός Ανθρωπολόγος
Χρυσούλα Πατσού	Κοινωνική Ανθρωπολόγος
Κρίνη Καφίρη	Εμπειρογνώμονας σε θέματα φύλου και ΜΜΕ

Με βάση τους άξονες προτεραιότητας που διαμορφώθηκαν, η ανωτέρω Ομάδα Επικαιροποίησης χωρίστηκε περαιτέρω σε 6 Υπο- Ομάδες Εργασίας, οι οποίες παρέδωσαν 6 κείμενα εργασίας τα οποία περιέλαβαν, την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάσταση, την ανίχνευση νέων αναγκών και πεδίων παρέμβασης της ΓΓΙΦ, τον προσδιορισμό στρατηγικών στόχων, την επεξεργασία προτάσεων για δράσεις καθώς και τον εντοπισμό και προσδιορισμό των εμπλεκόμενων φορέων (δημόσιων υπηρεσιών, οργανώσεων της κοινωνίας πολιτών, ακαδημαϊκής κοινότητας και εμπειρογνωμόνων) για περαιτέρω διαβούλευση και συνεργασία.

Οι συντακτικές ομάδων των επί μέρους κειμένων εργασίας ήταν οι εξής:

Κοινωνική Ένταξη και ισότιμη μεταχείριση γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις:
Συντονίστρια: Αγγελική Παπάζογλου
Μέλη: Μαρία Λιάπη , Άννα Μεγάλου, Ελένη Μουστακίδου, Αγγελική Παπάζογλου, Χρυσούλα Πατσού, Μυρτώ Χατζήνα

Έμφυλη βία
Συντονίστρια: Ματίνα Παπαγιαννοπούλου
Μέλη: Μυρτώ Χατζήνα, Έλενα Αποστολίδου, Άννα Βουγιούκα, Ματίνα Παπαγιαννοπούλου, Κατερίνα Παπαθεοδώρου

Αγορά εργασίας και εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής
Συντονίστρια: Κατερίνα Λουκίδου
Μέλη: Ναταλία Αυλώνα, Γιώργος Κουμπούρας, Νίκος Λεβαντής, Κατερίνα Λουκίδου, Άννα Παραγιού, Γιώργος Πατερόπουλος, Κατερίνα Παπούλια, Δημήτρης Πλατής, Βασιλική Σαΐνη, Αλεξάνδρα Σιώτου

Εκπαίδευση, κατάρτιση, πολιτισμός, αθλητισμός και μέσα μαζικής ενημέρωσης
Συντονίστρια: Άννα Αναγνωστοπούλου
Μέλη: Χριστίνα Αγορίτσα, Γιάννα Αθανασάτου, Άννα Αναγνωστοπούλου, Άννα Βουγιούκα , Μαρία Γκασούκα, Κρίνη Καφίρη, Ζωή Μαγουλά, Κατερίνα Μπαρτζώκα, Αλίκη Πατσού, Ειρήνη Φερέτη

Υγεία
Συντονίστρια: Βασιλική Σαΐνη
Μέλη: Βασιλική Σαΐνη, Αμαλία Σαρρή

Κέντρα λήψης αποφάσεων
Συντονίστρια: Άννα Βουγιούκα
Μέλη: Άννα Βουγιούκα, Μαρία Λιάπη, Ναυσικά Μοσχοβάκου, Αγγελική Παπάζογλου

Η προτιθέμενη αξία των παραδοτέων της Ομάδας Επικαιροποίησης συνίσταται στην εισαγωγή θεματικών και θεμάτων προβληματισμού, που για πρώτη φορά εξετάζονται σε επίπεδο σχεδίου δράσης, στην τεκμηρίωση με επικαιροποιημένα στοιχεία και τον εντοπισμό κενών στα στατιστικά στοιχεία και τις πηγές, στη συνεργασία και συνέργεια με φορείς, οι οποίοι διαθέτουν αρμοδιότητα και πολύτιμη τεχνογνωσία σε ζητήματα ισότητας και στην ενεργή εμπλοκή των στελεχών της υπηρεσίας ανάλογα με την εξειδίκευση και την εμπειρία του κάθε στελέχους, η οποία δεσμεύει τις/τους εμπλεκόμενες/ους στους στόχους που τέθηκαν και ενισχύει τη θεσμική μνήμη της υπηρεσίας

Τα κείμενα εργασίας παραδόθηκαν στη Γενική Γραμματεία Ισότητας και, σε συνδυασμό με τις Μελέτες που εκπονήθηκαν στο προηγούμενο Εθνικό Πρόγραμμα, αποτέλεσαν τη βάση και τα εργαλεία για τη σύνταξη του νέου ΕΣΔΙΦ και οδηγούς για τη διοργάνωση του καινοτόμου εργαστηρίου από το ΕΚΔΔΑ.

Στη συνέχεια, στις 2/12/2016, ολοκληρώθηκε με επιτυχία το «Καινοτόμο Εργαστήριο», το οποίο πραγματοποιήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης, μετά από σχετικό αίτημα της ΓΓΙΦ με αντικείμενο τη διαβούλευση του ΕΣΔΙΦ σε τέσσερις από τις έξι θεματικές ως εξής:

Κοινωνική συνοχή, φτώχεια, μετανάστευση και πολλαπλές διακρίσεις
Συντονίστρια: Αγγελική Παπάζογλου,
υπεύθυνη τήρησης πρακτικών: Μυρτώ Χατζήνα

Αγορά εργασίας και εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής
Συντονίστρια: Κατερίνα Λουκίδου,
υπεύθυνοι τήρησης πρακτικών: Δημήτρης Πλατής, Ναταλία Αυλώνα

Εκπαίδευση, Κατάρτιση, Πολιτισμός, Αθλητισμός και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Συντονιστής: Διονύσης Γουβιάς,
υπεύθυνη τήρησης πρακτικών: Εύα Σπαθάρα

Υγεία

Συντονίστρια: Ελένη Σταματίου, Υπεύθυνη πρακτικών: Βασιλική Σαΐνη

Στο Εργαστήριο κλήθηκαν εμπειρογνώμονες και εκπρόσωποι φορέων της Δημόσιας Διοίκησης, της κοινωνίας πολιτών και της Ακαδημαϊκής κοινότητας, το πεδίο δράσης των οποίων άπτεται ζητημάτων φύλου. Στην πρόσκληση ανταποκρίθηκαν συνολικά 70 άτομα, εμπειρογνώμονες και εκπρόσωποι των κάτωθι φορέων: Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης, γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Υπουργείο Εργασίας, (Ειδική Γραμματεία Ρομά, Τμήμα Κοινωνικής Ένταξης, Κοινωνικής Συνοχής και Ισότητας Ευκαιριών, Τμήμα Προστασίας Ευπαθών Ομάδων, Προσφύγων – Αιτούντων Άσυλο, Τμήμα Ισότητας των Φύλων), ΕΠΑΝΟΔΟΣ Ν.Π.Ι.Δ., Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελαιώνα Θήβας, 18 ΑΝΩ, ΚΕΘΕΑ ΕΞΕΛΙΞΙΣ - Κινητή Μονάδα Street-Work και Ειδικό Κέντρο Άμεσης Πρόσβασης, ΟΚΑΝΑ, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά, Συνήγορος του Πολίτη, Κέντρο Υποδοχής και Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων (ΚΥΑΔΑ), Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.), Εργαστήρι Σπουδών Φύλου-Πάντειο Πανεπιστήμιο, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ Praksis, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΠΟΛΙΤΩΝ ΔΙΟΤΙΜΑ, Πανελλαδικό Δίκτυο Μεταναστριών – Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Κίνηση γυναικών μεταναστριών «Μέλισσα», Ελληνικό δίκτυο για την καταπολέμηση της φτώχειας (ΕΑΠΝ) και Ελληνικό δίκτυο για το δικαίωμα στη στέγη και την κατοικία, Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, Ενιαίο Δίκτυο Συνταξιούχων, Υπουργείο Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων (Δ/νση Σπουδών, Προγραμμάτων και Οργάνωσης Π.Ε, Δ/νσης Επαγγελματικής Εκπ/σης, Δ/νση Διά Βίου Μάθησης, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΙΝ.ΕΠ. του Ε.Κ.Δ.Δ.Α.), Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Υπουργείο Υγείας (Τμήμα Αγωγής Υγείας και πρόληψης, Τμήμα Προγραμμάτων Υγείας & αντιμετώπισης των ανισοτήτων, Τμήμα Μεταδοτικών και μη μεταδοτικών νοσημάτων, 2η Υγειονομική Περιφέρεια Πειραιώς και Αιγαίου, ΚΕΕΛΠΝΟ, Κοινωνική Υπηρεσία του ΓΝΑ «Ευαγγελισμός», Δημοτικό Ιατρείο του Δήμου Αθηναίων, Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑΜΕΑ), Ίδρυμα Περίθαλψης Χρονίως Πασχόντων, Ακαδημία Αθηνών (Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Κοινωνίας), Εθνική Αρχή Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής.

Σκοπός του εργαστηρίου ήταν η συζήτηση πάνω στους στόχους και τις

δράσεις του ΕΣΔΙΦ στα παραπάνω πεδία πολιτικής, η ανάδειξη νέων πεδίων παρέμβασης και η αναζήτηση συνεργειών με τους αρμόδιους φορείς.

Υπήρξε ενεργός συμμετοχή από τους/τις προσκεκλημένους/ες εμπειρογνώμονες και φορείς, η οποία οδήγησε σε γόνιμες συζητήσεις, ενστάσεις και παρατηρήσεις επί των επιμέρους θεματικών του Σχεδίου. Τα βασικά συμπεράσματα θα δημοσιοποιηθούν από το Ε.Κ.Δ.Δ.Α., ενώ τα σχόλια και οι παρατηρήσεις αξιοποιήθηκαν περαιτέρω κατά την τελική εκπόνηση του παρόντος Σχεδίου Δράσης.

Η τελική συντακτική ομάδα του παρόντος Σχεδίου Δράσης αποτελείται από τις: Χριστίνα Αγορίτσα, Κατερίνα Λουκίδου, Αγγελική Παπάζογλου, Εύα Σπαθάρα, Ελένη Σταματίου, Μυρτώ Χατζήνα.

Γενικός Συντονισμός: Κατερίνα Λουκίδου

Επιμέλεια κειμένου: Δώρα Τσιλιπάνου

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αβδελά, Ε., (1986), ***Ποιες δουλειές παίρνουν οι γυναίκες;***, Περιοδικό Δίνη.

Αθανασάτου, Ι., (2014), ***Εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές:*** 4η Θεματική ενότητα εκπαιδευτικού υλικού, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), Αθήνα.

Αθανασάτου, Ι., (2015),'Εμφυλα στερεότυπα στα ΜΜΕ. Σκέψεις για την *αλλαγή τους*, στο Ο αγώνας της γυναίκας (Τεύχος 94), Έκδοση του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, http://www.leagueforwomenrights.gr.

Αθανασάτου, Ι., (2014) ***Πολιτική Επικοινωνία-Ζητήματα Επικοινωνίας και Φύλου***, 3η Θεματική Ενότητα Εκπαιδευτικού Υλικού, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), Αθήνα.

Ανάσα, Υποστήριξη ατόμων που πάσχουν από διατροφικές διαταραχές, www.anasa.com.gr.

Arnot, M., Man an Ghaill, M., (2008), ***Φύλο και Εκπαίδευση***, Συλλογή άρθρων του εκδοτικού οίκου The Routledge Falmer, Β. Δεληγιάννη, Β. Καλατή, Β. Μάναγα, Κ. Πετρίδου (επιμ), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Αρσέλ, Λ.Τ. (επιμ.) (2011), ***Βία κατά των γυναικών. Οδηγός παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και λειτουργίας των υποστηρικτικών δομών***, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Αθήνα.

Αρσέλ, Λ.Τ., Χαρίτου-Φατούρου, Μ. και Αδαμάκη, Θ. (επιμ.), (2008), ***Καταργώντας τα εμπόδια: Συμβουλευτική και ενδυνάμωση γυναικών***, 2η έκδ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Βαΐου, Ν. & Στρατηγάκη, Μ., (1989), ***Η εργασία των γυναικών: ανάμεσα σε δύο κόσμους***, Σύγχρονα Θέματα, 40, σ. 15-24.

Βαξεβάνογλου, Α., (2001), ***Έλληνες τσιγγάνοι, περιθωριακοί και οικογενειάρχες***, Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Βουγιούκα, Α., (2013), ***Συμβουλευτικό Εργαλείο για την Πρωτογενή Πρόληψη της Βίας κατά των Γυναικών***, Σχέδιο Δράσης: ΦΕΜ-ΑΤΤΙΚΑ, Δράσεις Ενδυνάμωσης, Πρόληψης της Έμφυλης Βίας, Ενίσχυσης της Κοινωνικής/ Εργασιακής Επανένταξης Ευπαθών Ομάδων Γυναικών, Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών – Διοτίμα, Αθήνα, http://www.diotima.org.gr/wp-content/uploads/2013/07/ERGALEIO-PROLIPSI-1.pdf.

Βαρχαλαμά, Ε., Μπουκουβάλας, Κ., Παπαγεωργίου, Η., (2015), ***Η Συμμετοχή των Γυναικών στα Όργανα Διοίκησης των Συνδικαλιστικών Οργανώσεων Δομής της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας.*** Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Βοσνιάδου, Σ., Δενδρινού, Β., (2008), ***Αντιμετωπίζοντας τις έμφυλες ανισότητες στα Πανεπιστήμια: Χρονικό Δραστηριοτήτων***, Εκδόσεις ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ., Πρόγραμμα Σπουδών για Θέματα Φύλου και Ισότητας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Βουγιούκα, Α., (2012), ***Κοινωνική Πολιτική με την Οπτική του Φύλου: Αμφισβητήσεις & Προτεραιότητες***, στο Βουγιούκα, Θελερίτη, Οικονόμου, Βάσσου (2012) Οδηγός για την ένταξη της οπτικής του φύλου (gender mainstreaming) στην κοινωνική πολιτική που ασκείται σε τοπικό επίπεδο & της κατάρτισης του προϋπολογισμού των δήμων με την οπτική του φύλου (gender budgeting). Α. Ηλικιωμένες Γυναίκες , Β. Γυναίκες Ρομά, Γ. Γυναίκες με αναπηρία, Δ. Μετανάστριες, εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Progress, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.

Βουγιούκα, Α., Λιάπη, Μ., Τζαβάρα, Μ., (2012), ***Μελέτη Χαρτογράφησης της Υφιστάμενης Κατάστασης των Γυναικών στα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων των Συλλογικών Οργάνων της ΓΣΕΒΕΕ***, εκπονήθηκε για το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ στο πλαίσιο του έργου «Εκπόνηση Ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης για την Προώθηση των Γυναικών στα Συλλογικά Όργανα της ΓΣΕΒΕΕ και για τη Λειτουργία Υπηρεσίας για Θέματα Ισότητας» του Ε.Π «Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013» της ΕΥΕ/ ΓΓΙΦ. Αθήνα: ΚΓΜΕ Διοτίμα - ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Βουγιούκα, Α., (2011), ***Συμβουλευτικά Κέντρα και Δομές Υποστήριξης: Προδιαγραφές Οργάνωσης και Λειτουργίας από τη σκοπιά της έμφυλης κατανόησης της βίας κατά των γυναικών***, RednoteBook, 4 Μαΐου 2011, http://rnbnet.gr/details.php?id=2457.

Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (ΓΓ ΔΒΜ) (2013α), ***Έκθεση 2012 για τη Δια Βίου Μάθηση***, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, http://www.gsae.edu.gr/images/stories/APOLOGISMOS_2013_final.pdf.

Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (ΓΓ ΔΒΜ) (2013β), ***Εθνικό Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση 2013 – 2015***, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, http://www.gsae.edu.gr/images/publications/ETHNIKO_PROGRAMMA_2013-2015.pdf.

Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (ΓΓ ΔΒΜ): ***Έργα και δράσεις της ΓΓ ΔΒΜ και του Ινστιτούτου Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (ΙΝΕΔΙΒΙΜ)***, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, https://www.inedivim.gr/.

Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, (2014), ***Ανεργία, Επισφάλεια και ανισότητες φύλου: επιπτώσεις της κρίσης στις γυναίκες και τα νοικοκυριά στην Ελλάδα***, Έρευνα που εκπονήθηκε από την εταιρεία Evolution Projects στο πλαίσιο του έργου «Εκπόνηση μελετών, ερευνών και εθνικών εκθέσεων για την υποστήριξη της λειτουργίας του Μηχανισμού-Δομής Παρακολούθησης της Ισότητας των Φύλων (ΕΣΠΑ 2007-2013)», http://www.isotita.gr/index.php/docs/2262.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2012), ***Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων - Απολογιστική Έκθεση: Νοέμβριος 2009 - Ιούνιος 2012***, Υπουργείο Εσωτερικών, http://www.isotita.gr/var/uploads/POLICIES.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2010), ***Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων 2010-2013***, Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, http://www.isotita.gr/var/uploads/PLHROFORIAKO%20YLIKO/ETHNIKO_PROGRAMMA_OYSIASTIKH_ISOTHTA_FYLWN_2010_2013.pdf.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (2009), ***Εθνικό Πρόγραμμα για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών (2009-2013)***, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Αθήνα, http://www.isotita.gr/var/uploads/Press/25112009_Ethniko_programma_bia.pdf.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2004), ***Εθνικές Προτεραιότητες και Άξονες Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (2004-2008)***, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα.

Γενική Γραμματεία Ισότητας / ΕΚΚΕ, (1988), ***Έρευνα για την πολιτική συμπεριφορά των γυναικών***. Μέρος Α' και Β', Αθήνα.

Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, (2013), ***«Η Υγεία των ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα: Κατάσταση Υγείας, Χρήση Υπηρεσιών Υγείας και Προσδιοριστικοί Παράγοντες»*** στο πλαίσιο του έργου «Εκπόνηση μελετών, ερευνών και εθνικών εκθέσεων για την υποστήριξη της λειτουργίας του Μηχανισμού-Δομής Παρακολούθησης της Ισότητας των Φύλων (ΕΣΠΑ 2007-2013)».

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2012), Οδηγός για την ένταξη της οπτικής του Φύλου στην κοινωνική πολιτική και στην κατάρτιση του προϋπολογισμού των Δήμων με την οπτική του φύλου (στο πλαίσιο του Έργου Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα PROGRESS ***«Ένταξη της οπτικής του φύλου με έμφαση στις κοινωνικά μειονεκτούσες γυναίκες, σε Δήμους της Ελλάδας»***, http://www.isotita.gr/index.php/docs/c196/.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων/ Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (2010), ***7η Εθνική Περιοδική Έκθεση της Ελλάδας 2005 -2008***, Προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων Κατά των Γυναικών (CEDAW). Αθήνα, Δεκέμβριος 2010.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2012α), ***Συλλογή της ισχύουσας νομοθεσίας για την ισότητα των φύλων ανά τομέα δικαίου***. Έργο Συλλογή/ Κωδικοποίηση Νομοθεσίας – Συλλογή Νομολογίας Ελληνικών Δικαστηρίων & του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Προτάσεις απλούστευσης της νομοθεσίας, Αθήνα, ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ Γ.Γ.Ι.Φ. (Ε.Υ.Ε. - Γ.Γ.Ι.Φ.),http://www.isotita.gr/var/uploads/NOMOTHESIA/2014/Thematikh%20Syllogh_Ana%20Tomea%20Dikaiou.pdf.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, (2012β), ***Στοιχεία για τη συμμετοχή των γυναικών στις Εθνικές Εκλογές της 6ης Μαΐου 2012***. Διεύθυνση Προγραμματισμού, Ανάπτυξης και Απασχόλησης της ΓΓΙΦ , Ομάδα Εργασίας: Αγορίτσα Χρ., Κωνσταντάρα Δ., Παπαδοπούλου Β., Τζώρτζη Ευγ., Αθήνα, http://www.isotita.gr/var/uploads/MELETES/SIMMETOXI-GYNAIKON_EKLOGES_6-5-2012.pdf.

ΥΠΕΣ/ Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (2011), ***Οδηγός Εφαρμογής του Πρότυπου Συστήματος Ένταξης της Ισότητας των Φύλων (ΣΕΙΦ) στις πολιτικές των Δήμων***. Έργο, Δημιουργία Μεθοδολογιών και Εργαλείων Ένταξης Παρακολούθησης και Ελέγχου της Διάστασης της Ισότητας των Φύλων σε όλες τις Δημόσιες Πολιτικές, Συντονισμός Μ. Παπαγιαννοπούλου, Ομάδα Εργασίας: Χρ. Αγορίτσα, Β. Γκερμότση, Μ. Θελερίτη, Ν. Μοσχοβάκου, Β. Παπαδοπούλου, Μ. Σκουλάς, Επιμέλεια: Ευγ. Τζώρτζη. Αθήνα, http://www.isotita.gr/var/uploads/PROKHRYXEIS/3.1.3%20PROTYPO%20GM/ODIGOS-GM_DIMOI.pdf.

Γιδαράκου, Ι., (2005), ***Γυναικεία Συνεταιριστική Επιχειρηματικότητα του αγροτικού χώρου***, Ημερίδα ενθάρρυνσης επιχειρηματικών πρωτοβουλιών των φοιτητών, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Γουσέτη, Ι., (2011), ***Επιβλαβείς παραδοσιακές πρακτικές κατά των γυναικών και Δικαιώματα του Ανθρώπου***, Εγκληματολογία, τ. 1, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σσ. 160-165.

Γράμψας, Λ., Γιακουμάκης, Γ., (2015), ***Νέες μορφές εκπαίδευσης και δυσμενές κοινωνικό πλαίσιο: Η περίπτωση των γυναικών Ρομά*** στο Θάνος Θ. Β., Μπούνα Α., Τόλιος Ευθ. (επιστ. Επιμ.), Η έρευνα στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Παρόν και Προοπτικές. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Ελληνική Κοινωνιολογική Εταιρεία (ΕΚΕ), Gutenberg, Αθήνα.

Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (2016), Πρόσφατοι νόμοι που αφορούν στην αναπηρία και αποτελούν ή αποτέλεσαν αντικείμενο παρέμβασης της Συνομοσπονδίας, http://www.esaea.gr/legal-framework/laws.

Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ ΑΕ), (2015), ***Μελέτη αποτίμησης δομών για την πρόληψη και καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο***, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Αθήνα.

Ελληνική Στατιστική Αρχή-ΕΛΣΤΑΤ, (2015), ***Δελτίο Τύπου Έρευνα Υγείας για το έτος 2014***, http://www.statistics.gr/documents/20181/1845c3bc-b9d5-41f6-89df-a5436ad3dc23.

Ελληνική Στατιστική Αρχή-ΕΛΣΤΑΤ (2016), ***Δελτίο Τύπου Προσδόκιμο ζωής και υγείας 2013***, http://www.statistics.gr/documents/20181/51ba554a-5742-4e37-a467-b76bcb978608.

Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων-ΚΕΕΛΠΝΟ (2014), ***Επιδημιολογική Επιτήρηση του HIV/AIDS στην Ελλάδα. Δηλωθέντα στοιχεία έως 31-12-2014***, Υπουργείο Υγείας, ΚΕΕΛΠΝΟ.

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, (2015), ***Έκθεση Δράσης Λέσβος 2015***, http://www.gcr.gr/index.php/el/publications-media/activity-reports/item/496-lesvos-2015.

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2015), ***Έκθεση Δράσης Σάμος 2015***, http://www.gcr.gr/index.php/en/news/press-releases-announcements/item/491-apostoli-esp-stin-samo.

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2015), ***Έκθεση Δράσης Χίος 2015***, http://www.gcr.gr/index.php/el/publications-media/activity-reports/item/498-xios-2015.

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (2015), ***Έκθεση Δράσης Κως 2015***, http://www.gcr.gr/index.php/el/publications-media/activity-reports/item/489-kos-ioynios-2015.

Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Ισότητας των Φύλων (EIGE), (2013), ***Επισκόπηση της εφαρμογής της Πλατφόρμας Δράσης του Πεκίνου στα κράτη μέλη της ΕΕ: Βία κατά των γυναικών - Υποστήριξη των θυμάτων, Βασικά πορίσματα***, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, http://womensos.gr/wp-content/uploads/Review-EIGE-ELL.pdf.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2015), ***Έκθεση σχετικά με τους εξωτερικούς παράγοντες που αποτελούν εμπόδιο στη γυναικεία επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη***, Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0369+0+DOC+XML+V0//EL.

Ζώτου, Σ., Κοπακάκη, Μ., (2005), ***Χρήση ουσιών στην εφηβεία: παράγοντας φύλο και οικογενειακό ιστορικό. Μια διαχρονική μελέτη στον πληθυσμό των εφήβων χρηστών που προσέγγισαν το Δ.Υ. ΣΤΡΟΦΗ κατά τα έτη 2001-2004***, Περιοδικό Εξαρτήσεις, τεύχος 8.

Θελερίτη, Μ., (2008), (επιμ.) ***Η άσκηση κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Προτάσεις για τη διαμόρφωση ενός νέου μοντέλου***. Έργο Κ.Π. EQUAL Α.Σ. Συγκλίσεις. Έκδοση Αναπτυξιακή Τρικάλων - ΚΕΝΑΚΑΠ ΑΕ. Αθήνα: ΚΕΔΚΕ, ΕΕΤΑΑ, ΓΝΩΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ, http://web3.eetaa.gr:8080/ekdoseis/pdf/120.pdf.

Ηλιού, Κ., Κοταλακίδης, Γ., Μαλαπέτσα, Μ., Τσαγκαράκη, Β., Χάτσιου, Μ., (2001), ***Φύλο και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες***, Επιστημονικές Υπεύθυνες Μελέτης Ι. Τσίγκανου, Τζωρτζοπούλου Μ., Ζαραφωνίτου Χρ., Κέντρο ερευνών για θέματα ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) και Εθνικό κέντρο κοινωνικών ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.) σε συνεργασία με το Πάντειο πανεπιστήμιο, Αθήνα, http://kethi.gr/2009-03-11-13-12-31/.

Ιακωβίδου, Ό., Σαρρή, Κ., (2012,) ***Γυναικείοι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα. Οι γυναίκες από «συμβοηθούντα, σιωπηρά και αφανή»*** *μέλη Επιχειρηματίες*, στο Γυναικεία Επιχειρηματικότητα, Προσέγγιση της Ελληνικής Πραγματικότητας, Αθήνα, Rosilli.

Ιωαννίδη, Ε., Αγραφιώτης, Δ., (2008), ***Οικογενειακός Προγραμματισμός: Αντιλήψεις και στάσεις των γυναικών για την αντισύλληψη κα τις εκτρώσεις***, στο Κορνάρου Ε., Ρουμελιώτη Α.(επιμ), Γυναίκα και Υγεία, Παπαζήσης, Αθήνα, http://www.esdy.edu.gr/Files/006_Koinoniologias/oikogeneiakos%20programmatismos%20kai%20antisyllipsi.pdf.

Ιωαννίδης, Στ., Γιωτόπουλος, Ι.,(2015), ***Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα: Η δυναμική της νεανικής επιχειρηματικότητας***, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), http://iobe.gr/docs/research/RES_02_01012015_REP_GR.pdf.

Καββαδία, Α. και Στρατηγάκη, Μ., (2010), ***Κέντρα συμβουλευτικής γυναικών και καταφύγια κακοποιημένων γυναικών***, στο Αρσέλ, Λ.Τ., Χαρίτου-Φατούρου, Μ. και Αδαμάκη, Θ. (επιμ.), Καταργώντας τα εμπόδια: Συμβουλευτική και ενδυνάμωση γυναικών, 2η έκδ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Καζάνη, Ι., Σπανού, Β., Τριπόδης, Ν., (2014), ***Διαταραχές πρόσληψης τροφής. Νευρογενής βουλιμία***, ISBN: 978-960-93-6365-5.

Κάλφα, Μ., (2015), ***Εκπαίδευση, στερεότυπα και «λόγοι» περί φύλου: Μια ανθρωπολογική προσέγγιση***, Θάνος Θ. Β., Μπούνα Α.μ Τόλιος Ευθ. (επιστ. επιμ), έρευνα στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Παρόν και Προοπτικές. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης.,Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Ελληνική Κοινωνιολογική Εταιρεία (ΕΚΕ), Gutenberg.

Καραλής, Θ., (2013), *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη Διά Βίου Εκπαίδευση,* Αθήνα, ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ & ΙΝΕ ΓΣΕΕ.

Καραμεσίνη, Μ., (2015), ***Γυναίκες και λιτότητα. Η οικονομική κρίση και το μέλλον της ισότητας των φύλων***, στο Μαρία Καραμεσίνη και Jill Rubery (επιμ.), Αθήνα, Νήσος.

Κασσέρη, Ζ., (2011), ***Η θεραπεία απεξάρτησης γυναικών υπό το πρίσμα της ενδυναμωτικής-φεμινιστικής κοινωνικής εργασίας***, Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή.

Καψάλης, Α., (2015), ***Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα. Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου***, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/06/Meleti-43-INE.pdf.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, (2014), ***Ευρωεκλογές 2014***. Έργο «Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολιτικής Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο Πολιτικής», ΕΠ Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013, http://www.gynaikes-politiki.gr.

Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (2008), *Μελέτη:* ***Εκπαιδευτικό επίπεδο και συμμετοχή γυναικών στην αγορά εργασίας***, (Συγγραφείς: Δρ. Ζάχου Χ. και Σταφυλάς Δ., Υπεύθυνη μελέτης: Δρ. Χ. Ζάχου, συντονίστρια μελέτης: Ν. Μοσχοβάκου) , http://kethi.gr/2008-12-18-09-44-38/.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2008), *Μελέτη:* ***Κατά φύλο επαγγελματικός διαχωρισμός. Διακρίσεις και ανισότητες κατά των γυναικών στην εκπαίδευση*** (Συγγραφείς: Δρ. Μ. Κανταράκη, Μ. Παγκάκη, Τ. Σταματελοπούλου, Π. Τσιώγκας, Υπευθ. μελέτης: Δρ. Μ. Κανταράκη, Συντονίστρια μελέτης: Ν. Μοσχοβάκου), http://kethi.gr/2008-12-18-09-45-36/.

Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (2003), ***Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών - Πρώτη Πανελλαδική Επιδημιολογική Έρευνα***, (Επιστημ. Υπεύθυνοι: Αρτινοπούλου Β. & Ι. Φαρσεδάκης, Συντονίστρια Έρευνας: Παπαγιαννοπούλου Μ.), Αθήνα, http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf.

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (2015), Μοσχοβάκου Ν., ***Κατά Φύλο Παρουσίαση των Υποψηφιοτήτων και των Αποτελεσμάτων των Βουλευτικών Εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015***. Έργο: Ενθάρρυνση και Υποστήριξη της Συμμετοχής των Γυναικών σε Θέσεις Πολιτικής Ευθύνης και Εκπροσώπησης σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό Επίπεδο Πολιτικής. ΕΠ Διοικητική Μεταρρύθμιση 2007-2013, Αθήνα: www.kethi.gr.

Μακρυνιώτη, Δ., (2015) ***Άτυπες μορφές εκπαίδευσης και θεσμοθετημένες εκπαιδευτικές πρακτικές: Συγκλίσεις και αντιφάσεις*** στο Θάνος Θ., Μπούνα Α., Τόλιος Ε. (επιστ. επιμ): *Η έρευνα στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Παρόν και Προοπτικές, Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Ελληνική Κοινωνιολογική Εταιρεία (ΕΚΕ), Gutenberg, Αθήνα, σ. 21.

Μάρη, Ε., Μπίρμπας, Δ.,(2011), ***Οδηγός Εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Χάρτας για την Ισότητα των Φύλων στις Τοπικές Κοινωνίες***, Επιμέλεια κειμένου: Μοσχοβάκου Ν., Παπάζογλου Α., Υπουργείο Εσωτερικών- Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Αθήνα, http://www.isotita.gr/var/uploads/ANNOUNCEMENTS/ODHGOS_XARTAS.pdf.

Μάτσα, Κ., Σφηκάκη, Μ., (2008), ***Η εξαρτημένη γυναίκα: μια ιδιαίτερη πληθυσμιακή ομάδα με ιδιαίτερα προβλήματα ή μήπως ένα παραμελημένο πρόβλημα που αναζητά τη λύση του***; Τετράδια Ψυχιατρικής Νο 101, σ. 154-159.

McCabe, J., (2009), ***Κινηματογράφος και φεμινισμός***, επιμ .Ι. Αθανασάτου, μτφρ .Ει. Πυρπάσου, Αθήνα: 'Εκδόσεις Πατάκη.

Μεσθεναίου, Ε. & Αντωνιάδου, Κ. (2004), ***Εθνική Αναφορά της Ελλάδας για το Πρόγραμμα Meri (Mapping existing research and identifying knowledge gaps concerning the situation of older women in Europe)***, Ερευνητική Ομάδα ΣΕΞΤΑΝΤ, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας, Αθήνα.

Mezirow, J., (2007), ***Η μετασχηματίζουσα μάθηση***. Μετάφραση Γ. Κουλαουζίδης, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Μιχαηλιδου, Μ., (2009), ***Φύλο και ΜΜΕ***, http://www.fylopedia.uoa.gr.

Μπρούνερ, Τζ., (2007), ***Ο Πολιτισμός της Εκπαίδευσης***, (μτφ Α. Βουγιούκα, Εισαγωγή – Επιμέλεια Χρ. Βέικου), Σειρά Ανθρωπολογικοί Ορίζοντες, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Μαρματάκη - Μόλχο, Μ., (1989), ***Η γυναικεία απασχόληση στον τομέα της μηχανογράφησης στην Ελλάδα***, στο Μαρματάκη Μ. & Πετρινιώτη Ξ. (επ. έκδ) Γυναίκες, Εργασία, Νέες Τεχνολογίες ,Αθήνα, Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

Νάζου, Δ., ***Γυναικεία Εργασία στην Ελλάδα: Παρουσίαση και σχολιασμός της βιβλιογραφίας με έμφαση στις κοινωνικές επιστήμες***, http://www.aegean.gr/gender-postgraduate/Documents/Μελέτες%20/Νάζου.pdf.

Οδηγός Εφαρμογής και Λειτουργίας των Κέντρων Στήριξης Ρομά και Ευπαθών Ομάδων. Μ.Ο.Δ. Α.Ε.. Ομάδα Υποστήριξης Ευπαθών Ομάδων Πληθυσμού. Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης Α.Ε. Διαθέσιμο: http://web3.eetaa.gr/roma/index.html.

Οικονόμου Μ., Θελερίτη Μ., Βουγιούκα Ά., Βάσσου Β., (2012), Κοινωνική Πολιτική με την Οπτική του Φύλου: Αμφισβητήσεις & Προτεραιότητες, στο: Οδηγός για την ένταξη της οπτικής του φύλου (Gender Mainstreaming) στην κοινωνική πολιτική που ασκείται σε τοπικό επίπεδο & της κατάρτισης του προϋπολογισμού των δήμων με την οπτική του φύλου (Gender Budgeting). Γ. Γυναίκες με αναπηρία, ΕΥΕ/ΓΓΙΦ, Αθήνα.

ΟΟΣΑ, (2014), Έγγραφο εργασίας σχετικά με τη γυναικεία επιχειρηματικότητα και καινοτομία.

Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης- FRA, (2014), ***Βία κατά των γυναικών: πανευρωπαϊκή έρευνα. Τα αποτελέσματα με μια ματιά***, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_el.pdf.

Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2014), ***Δομές Πολιτικής Εξουσίας***, 2η Θεματική Ενότητα Εκπαιδευτικού Υλικού. Αθήνα, στο πλαίσιο του έργου «Ενθάρρυνση και υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών σε θέσεις πολιτικής ευθύνης και εκπροσώπησης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πολιτικής», ΚΕΘΙ, http://kethi.gr/wp-content/uploads/2016/02/enotita-2_0.pdf.

Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2012), ***Πολιτική Συμπεριφορά: Θεωρία, Έρευνα και Ελληνική Πολιτική***, Αθήνα, Σαββάλας.

Παντελίδου Μαλούτα, Μ., (2002), Το φύλο της Δημοκρατίας- Ιδιότητα του πολίτη και έμφυλα υποκείμενα, Αθήνα, Εκδόσεις Σαββάλας.

Παπαγιαννοπούλου, Μ., (2014), ***Η διαχείριση της διεθνικής σωματεμπορίας γυναικών ως πολιτικό εργαλείο: Παράπλευρες απώλειες και αναλώσιμοι πληθυσμοί***, στο: Ι. Τσίγκανου & Λ. Μαράτου-Αλιπράντη (επιμ.), Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Οδικός χάρτης πολιτικών κοινωνικής ένταξης, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα.

Παπαγιαννοπούλου, Μ., (2013), ***Ενδυνάμωση των γυναικών και αναβάθμιση δεξιοτήτων. Ενίσχυση της συμμετοχής τους σε θέσεις ευθύνης σε συνδικαλιστικές δομές και φορείς λήψης αποφάσεων***, Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ), Αθήνα.

Παπαγιαννοπούλου, Μ., (2005), ***Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ)***, στο: Δημοπούλου -Λαγωνίκα Μ., Κατσίκη Γ και Μπαϊτζάρ Μαρντικιάν-Γαζεριάν (επιστ. επιμ.), Ενδο-οικογενειακή βία: Διεπιστημονική προσέγγιση στην πρόληψη και αντιμετώπιση, Εκδόσεις ΑΩ, Αθήνα.

Παπαγιαννοπούλου, Μ., Παπαρούνη, Ρ., (2014), ***Συμβουλευτικές υπηρεσίες για τη βία κατά των γυναικών και διαστάσεις της κοινωνικής πολιτικής: Διακυβεύματα και προσδοκίες***, Εισήγηση στο 5ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο Κοινωνική Πολιτική την εποχή της κρίσης: στο σταυροδρόμι των επιλογών, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 8-10 Μαΐου 2014.

Παπαρήγα-Κωσταβάρα, Κ., (2004), ***Πρώτη εθνική Έκθεση της Ελλάδας του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών***, Εθνικό Παρατηρητήριο για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών, Αθήνα, http://www.genderpanteion.gr/gr/didaktiko_pdf/Ekthesi_Paratiritirioy_Gia_Tin_Antimetopisi_Tis_Vias_Kata_Twn_Gynaikwn.pdf.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, (2015), ***Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την Ένταξη των ΡΟΜΑ Φεβρουάριος 2015***: ΕΔΑ Ιονίων Νήσων, ΜΟΔ Α.Ε. – Ομάδα Υποστήριξης Δράσεων Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού, http://pin.gov.gr/wp-content/uploads/2015/03/.

Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας-Ενδιάμεση Διαχειριστική Αρχή, (2015), ***Περιφερειακός Σχεδιασμός για την κοινωνική ενσωμάτωση των Ρομά στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας για την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020***, http://www.stereaellada.gr/fileadmin/pages/5h_programmatikh/paradoteo_ROMA.pdf.

Πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για τους Ρομά (Δεκέμβριος 2011), Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης ,http://www.ekka.org.gr/files/roma3414.pdf.

Πρόγραμμα Ψυχιατρικής Μεταρρύθμισης Ψυχαργώς, http://www.psychargos.gov.gr/Default.aspx?id=10458&nt=156”nt=156.

Σαμίου, Δ., (2006), ***Γυναίκες, Φύλο και Πολιτική (τέλη 18ου – αρχές 21ου αι.). Ιστοριογραφικές και πολιτολογικές βιβλιογραφικές προσεγγίσεις: μια εισαγωγή***, Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας ΠΜΣ. «Γυναίκες και Φύλα: Ανθρωπολογικές και Ιστορικές Προσεγγίσεις», Μυτιλήνη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Σκόδρα, Ε., (1993), ***Η ψυχολογία της γυναίκα***ς, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Στρατηγάκη, Μ., (επιμ.) (2009), ***Πολιτικές ισότητας των φύλων. Ευρωπαϊκές κατευθύνσεις και εθνικές πολιτικές***, Gutenberg, Αθήνα.

Στρατηγάκη, Μ., (2007), ***Το φύλο της κοινωνικής πολιτικής***, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Στρατηγάκη, Μ., (1986). ***Η θέση των γυναικών στις τράπεζες μετά την εισαγωγή της πληροφορικής, Μια πρώτη προσέγγιση***, στο Μαρματάκη Μ. & Πετρινιώτη, Ξ. (επ. έκδ.) Γυναίκες, Εργασία, Νέες Τεχνολογίες Αθήνα, Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

Στρατηγάκη, Μ., (1989), Τεχνολογικές εξελίξεις και ειδικότητες με φύλο, Σύγχρονα Θέματα, 40.

Στρατηγάκη Μ., (2005), Επιχειρείν και ανατρέφειν, στο Μαρία Στρατηγάκη (επιμ.), Επιχειρηματικότητα Γυναικών - Όψεις ιδιοκτησίας και Διοίκησης, Αθήνα, ΚΕΚΜΟΚΟΠ Παντείου Πανεπιστημίου/ Gutenberg.

Συμβούλιο της Ευρώπης, (2012), ***Εγχειρίδιο για βουλευτές. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης)***, Στρασβούργο, http://website-pace.net/documents/19879/730532/HandbookParliamentarians_GK.pdf/93540f47-378e-4756-a1d2-c3dc20e5e6ab.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2011), Σύμβαση του Συμβούλιου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, Κωνσταντινούπολη, http://www.isotita.gr/var/uploads/NOMOTHESIA/INTERNATIONAL/Convention_violence%20against%20women_2011_el_edited.pdf.

Συνήγορος του Πολίτη, (2013), ***Ετήσια Έκθεση 2012***, Αθήνα, http://www.synigoros.gr/resources/docs/stp_ethsia_2012.pdf.

Σύσταση No REC (2002) 5, της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη-μέλη για την προστασία των γυναικών κατά της βίας (30 Απριλίου 2002, 794η συνάντηση των Αναπληρωτών Υπουργών), thttp://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/Rec%282002%295_Greek.pdf.

Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ), (2014), ***Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της ανασφάλιστης και αδήλωτης εργασίας «Άρτεμις»: Περίοδος 1–31 Μαΐου 2014***, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, http://socialpolicy.gr.

Τριχοπούλου Α., Μαγούλιος Γ., (2012), ***Επιχειρηματικότητα και ευπαθείς κοινωνικά ομάδες από την οπτική του φύλου***, στο Σαρρή Κ., Τριχοπούλου Ά., (επιμ.), Γυναικεία Επιχειρηματικότητα. Προσέγγιση της Ελληνικής Πραγματικότητας, Αθήνα, Rosilli.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, (2015), ***Οι πόλεμοι στη Συρία και το Ιράκ οδήγησαν τις αιτήσεις ασύλου στον υψηλότερο αριθμό των τελευταίων 22 ετών***, http://www.unhcr.gr/nea/artikel/7172364a7bcf0f9f032efd9f4e2819fc/oi-polemoi-sti-syri.html.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, (2014), ***Έκθεση Τάσεις Ασύλου για το 2014***, http://www.unhcr.org/551128679.html.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (γρ. Ελλάδας), (2015), ***Ξεπερνούν τις 48.000 οι αφίξεις προσφύγων στα ελληνικά νησιά φέτος. Ιδιαίτερα αυξημένη η πίεση στη Λέσβο***, http://www.unhcr.gr/nea/artikel/29a551fb261c8d3a3d053a53abeb42d3/xepernoyn-tis-48000-o.html.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (γρ. Ελλάδας), (2015), ***Η Ύπατη Αρμοστεία προειδοποιεί για την επιδεινούμενη ανθρωπιστική κρίση στην Ελλάδα και τα δυτικά Βαλκάνια καθώς αυξάνονται οι αφίξεις προσφύγων***, http://www.unhcr.gr/nea/artikel/32f0d2e5a68b266cde1103ac63958311/i-ypati-armosteia-p-8.html.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, (2011), ***Κατευθυντήριες Οδηγίες για την προστασία των γυναικών και των κοριτσιών κατά την πρώτη υποδοχή στην Ελλάδα και τη διαδικασία ασύλου***, https://www.unhcr.gr/prostasia/gynaikes.html.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, (2015), ***Η Ελλάδα ως χώρα ασύλου, Συστάσεις της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες***, http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/Greece/2015_GR_R.pdf.

Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, (2016), http://www.firstreception.gov.gr/.

Υπουργεία Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας και Υγείας, (2007), ***Ενδείξεις για τις οποίες η δαπάνη φαρμάκων δεν καλύπτεται από Ασφαλιστικούς Οργανισμούς***, Κοινή Υπουργική Απόφαση ΔΥΓ3αΓΠ84921/2007 (ΦΕΚ 1229/Β/18-7-2007).

Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής ανασυγκρότησης, (2015), ***Στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Ασύλου***, http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2015/10/Greek-Asylum-Service-statistical-data-September-2015_gr.pdf.

Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, (2014), ***Στατιστικά στοιχεία από τη λειτουργία της νέας Υπηρεσίας Ασύλου***, http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2015/01/Greek-Asylum-Service-statistical-data-2014_gr.pdf.

Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης-Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), (2015), ***Απολογισμός Λειτουργίας 2014***, http://www.ekka.org.gr/portal_docs/forceaccount/picture/24_1068.pdf.

Υπουργείο Υγείας, (2008), ***Εθνικό σχέδιο Δράσης για την Αναπαραγωγική και Σεξουαλική Υγεία (2008-2012)***, http://www.moh.gov.gr/articles/health/domes-kai-draseis-gia-thn-ygeia/ethnika-sxedia-drashs/95-ethnika-sxedia-drashs.

Υπουργείο Υγείας, (2008), ***Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Διατροφή και τις Διατροφικές Διαταραχές (2008-2012)***, http://www.moh.gov.gr/articles/health/domes-kai-draseis-gia-thn-ygeia/ethnika-sxedia-drashs/95-ethnika-sxedia-drashs.

Υπουργείο Υγείας, (2015), ***Εγκύκλιος Γ3δ/ΓΦ12,25,27/Γ.Ποικ.54999/20-7-2015 για την «Οργάνωση, λειτουργία και ενιαίος καθορισμός διαδικασιών για την ανάπτυξη του Πιλοτικού Δικτύου Μονάδων ή Υπηρεσιών Οικογενειακού Προγραμματισμού και Μονάδων Φροντίδας Μητέρας-Παιδιού»*** http://*www.moh.gov.gr/articles/citizen/anakoinwseis-ndash-egkyklioi/3400-egkyklios-leitoyrgia-monadwn-oikogeneiakoy-programmatismoy.*

Χαρδαλιά, Ν., Ιωαννίδου, Α., (2008), ***Έμφυλες Κοινωνικές Αναπαραστάσεις στα Σχολικά Εγχειρίδια: Μελέτη Βιβλιογραφικής Επισκόπησης***, Συντονισμός & επιμέλεια έκδοσης: Παπαγιαννοπούλου Μ., Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ), Αθήνα.

Τεπέργολου, Ε., Ψαρά, Μ., (2001), ***Γυναίκες και Πολιτική***, Μελέτη Επισκόπησης, Αθήνα, ΚΕΘΙ.

Harris, A., (2008), ***Η ιδιότητα του πολίτη και το αυτοδημιούργητο κορίτσι***, στο Arnot M., Mairtin Man an Ghaill, Δεληγιάννη Β., Καλατή Β., Μάναγα Β., Πετρίδου Κ., (επιμ), Φύλο και Εκπαίδευση Συλλογή άρθρων του εκδοτικού οίκου The Routledge Falmer, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Χιούπερμαν, Κ., (2012), ***Διαμόρφωση στάσεων, Ένα εγχειρίδιο σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και την ψυχική υγεία***, Ευρωπαϊκός Οργανισμός Ψυχικής Υγείας (ΕΟΨΥ) στο πλαίσιο του έργου «Εκπαίδευση, Βελτίωση, Μείωση», Πρόγραμμα Daphne III Βρυξέλλες.

Φρέιρε, Π., (1977), ***Η αγωγή του καταπιεζόμενου,*** μτφ Γιάννης Κρητικός, Κέδρος, Αθήνα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Amnesty International, (2009), ***Ending Female Genital Mutilation: A strategy for the European Union Institutions (End FGM Campaign)***, www.endfgm.eu.

Apicello, J., (2010), ***A paradigm shift in housing and homeless services: Applying the population and high-risk framework to preventing homelessness***, The Open Health Services and Policy Journal, 3, pp. 41-52.

Arapoglou, V. P. and Gounis, K., (2014), ***Final Report: Caring for the Homeless and the Poor in Greece: Implications for the Future of Social Protection and Social Inclusion***, http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Research/NBG_2013_Research_Call/LSE-REPORT-EXECUTIVE-SUMMARY-CARING-FOR-THE-HOMELESS-AND-THE-POOR-IN-GREECE.pdf.

Atherton, I., and McNaughton-Nicholls, C., (2008), ***"Housing first" as a means of addressing multiple needs and homelessness***, European Journal of Homelessness, 2, pp. 289-303.

Avramov, D., (ed.), (1999), ***Coping With Homelessness: Issues To Be Tackled and Best Practices in Europe***, Ashgate Publishing.

Barter, C., McCarry, M., Berridge, D. and Evans, K., (2009), ***Partner exploitation and violence in teenage intimate relationships, Executive summary***, https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/partner-exploitation-violence-teenage-intimate-relationships-summary.pdf.

Bassuk, E.L., DeCandia, C.J., Tsertsvadze, A. and Richard, M.K., (2014), ***The effectiveness of housing interventions and housing and service interventions on ending family homelessness: A systematic review***, American Journal of Orthopsychiatry, 84 (5), pp. 457-474.

Bassuk, E.L., Volk, K.T. and Olivet, J., (2010), ***A framework for developing supports and services for families experiencing homelessness***, The Open Health Services and Policy Journal, 3, pp. 34-40.

Brooks-Gun, J., (1990), ***Identifying the vulnerable child***, in Rogers, D. E. and Ginsberg, E. (eds), *Improving the Life Chances of Children at Risk*, Boulder, Colorado, Westview.

Burke, B., (2004), ***bell hooks on education***, The Encyclopedia of Informal Education (INFED), http://infed.org/mobi/bell-hooks-on-education/.

Busch-Geertsema, V., (2013), ***Housing First Europe: Final Report***, http://www.habitat.hu/files/FinalReportHousingFirstEurope.pdf.

Busch-Geertsema, V., Edgar, W., O'Sullivan, E. and Pleace, N., (2010), ***Homelessness and homeless policies in Europe: Lessons from research***, Conference on Homelessness, vol. 9, Brussels, FEANTSA, pp. 10.

Buvini´c, M., Medici, A., Fernández, E. and Torres, A.C., (2006), ***Gender Differentials in Health at Disease Control Priorities in Developing***, National Centre for Biotechnology Information Databases, p.195-210, http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK11729/pdf/Bookshelf_NBK11729.pdf.

Celis, K., and Childs, S., (2011), ***The Substantive Representation of Women: What to Do with Conservative Claims?*** Political Studies 60(1), pp. 213-225.

Celis, K., (2008), ***Gendering Representation***. In Gary Goertz and A. Mazur (eds) Politics, Gender and Concepts, Cambridge: CUP.

Childs, S. and Krook, M.L., (2008), ***Critical Mass Theory and Women's Political Representation***, Political Studies, 56 (3), pp. 725-736.

Childs, S., and Lovenduski, J., (2013), ***Political Representation*** in Waylen, G., Celis, K., Kantola, J. and Weldon, L. (eds.), The Oxford Handbook of Gender and Politics, Oxford: Oxford University Press.

Clapham, D. (2003), ***Pathways approaches to homelessness research***, Journal of Community & Applied Social Psychology, 13 (2), pp. 119-127.

Cloke, P., May, J. and Johnsen, S., (2010), ***Swept Up Lives: Re-envisioning the Homeless City***, Chichester: Wiley-Blackwell.

Coombs, P.H. and Ahmed, M., (1974), ***Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help***. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Cormier, R.A. et al., (2004), ***Women and Substance Abuse Problems***, BMC Women's Health 2004, 4 (Suppl. 1), S8, http://bmcwomenshealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1472-6874-4-S1-S8.

Council of Europe, (2002), ***Going for Gender Balance. A Guide for Balancing Decision - Making Good Practices to achieve gender-balanced representation in political and social decision—making***, Division Equality between Women and Men Directorate of Human Rights, Council of Europe, Strasbourg, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805916b4.

Council of Europe, (2011), ***Study on "Combating the Isolation of Roma Women and Girls and Promoting their Empowerment". Invisible Lives - Roma Women in Greece,*** Prepared by V. Antonopoulou, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG).

Crowe, S., Cresswell, K., Robertson, A., Huby, G., Avery, A. and Sheikh, A., (2011), *The Case Study Approach*, BMC Medical Research Methodology.

Culhane, D.P., Metraux, S. and Byrne, T., (2011), ***A prevention-centered approach to homelessness assistance: A paradigm shift?***, Housing Policy Debate, 21 (2), pp. 295-315.

Dear, M.J. and Wolch, J.R., (2014), ***Landscapes of Despair: From Deinstitutionalization to Homelessness***, Princeton: Princeton University Press (1st edition 1987).

Denzin, N. K., (1989), ***The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods***, 3rd edition, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Desjarlais, R., (1997), ***Shelter Blues: Sanity and Selfhood Among the Homeless,*** Philadelphia: University of Pennsylvania.

Dobson, R. and McNeill, J. (2011), ***Review article: Homelessness and housing support services: Rationales and policies under new labour***, Social Policy and Society, 10 (4): 581-589.

Dodson, D. L., (2006), ***The Impact of Women in Congress***. Oxford: OUP.

Dorak et Karpuzoglu, (2012), ***Gender differences in cancer susceptibility: an inadequately addressed issue,*** Frontiers in Genetics, Volume 3, Article 268: pp. 1-11.

Dovi, S., (2007), ***The Good Representative***. Malden, USA: Blackwell.

Edgar, B., (2009), ***European review of statistics on homelessness***, European Observatory on Homelessness, Brussels: FEANTSA.

Edgar, B., (2012), ***The ETHOS definition and classification of homelessness and housing exclusion***, European Journal of Homelessness, 6 (2), pp. 219-225.

Edgar, W., Harrison, M., Watson, P. and Busch-Geertsema, V., (2006), ***Measuring Homelessness in Europe***, European Commission, DG Employment and Social Affairs, Brussels.

Ellis - Petersen, H., (2015), ***Hundreds of successful women from the arts inspire the next generation***, published in The Guardian, https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2015/apr/23/hundreds-of-sucessful-women-from-the-arts-inspire-the-next-generation.

European Commission, (2012), ***Annual Growth Survey 2013***, COM (2012) 750 final, Brussels, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf.

European Commission, (2013), ***Confronting homelessness in the European Union***, Staff Working Document SWD (2013) 42 final, Brussels, http://aei.pitt.edu/45917/1/swd2013_0042.pdf.

European Commission, (2016), *CREATIVE EUROPE*, ***Supporting Europe's cultural and creative sectors,*** http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/index_en.htm.

European Commission, (2007), ***Decision-making: Exchange of good practices***. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission, (2013), ***European Semester: Country-specific Recommendations for Moving Europe Beyond the Crisis***, COM (2013) 350 final, Brussels, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/2013eccomm_en.pdf.

European Commission, (2010a)***, Europe 2020. A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth,*** COM(2010) 2020. Brussels.

European Commission (2014), ***Mid-term report on the implementation of the EU strategy towards the eradication of trafficking in human beings***, {COM(2014) 635 final}, Brussels, http://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/commission_staff_working_document_-_mid-term_report_on_the_implementation_of_the_eu_strategy_towards_the_eradication_of_trafficking_in_human_beings.pdf.

European Commission, (2010), ***More women in senior positions. Key to economic stability and growth***. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission, (2015), ***Report for the Forum on the Future of Gender Equality in the European Union***, DG Justice and Consumers, (Gender Equality), http://ec.europa.eu/justice/events/future-of-gender-equality 2015/files/report_forum_gender_equality_en.pdf.

European Commission, (2014), ***Report - Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe – 2014***, Directorate-General for Enterprise and Industry, Brussels, http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/7481.

European Commission, (2011), ***The Quota-instrument: different approaches across Europe***, EC's Network to Promote Women in Decision-making in Poli-

tics and the Economy Working Paper, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/quota-working_paper_en.pdf.

European Commission, (2009), ***Women in European politics – time for action***. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738.

European Commission, (2012), ***Women in economic decision-making in the EU: Progress report A Europe 2020 initiative***. Luxembourg: Publications Office of the European Union, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/women-on-boards_en.pdf.

European Disability Forum, (2011), ***2nd Manifesto on the Rights of Women and Girls with Disabilities in the European Union***. *A toolkit for activists and policymakers,* General Assembly of the European Disability Forum following a proposal by the EDF Women's Committee, Budapest, Endorsed by the European Women's Lobby.

European Institute for Gender Equality, (2013), ***A study of collected narratives on gender perceptions in the 27 EU Member States. Synthesis report***, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

European Institute for Gender Equality, (2014), *Beijing+20:* ***The Platform for Action (BPfA) and the European Union. Area B: Education and Training of Women***, http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/B_MH0415022ENC.pdf.

European Institute for Gender Equality, (2015), ***Empowering women in politics - Study on good practices - Women in power and decision-making***, http://eige.europa.eu/rdc/eige-publications/empowering-women-politics-study-good-practices-women-power-and-decision-making.

European Institute for Gender Equality, (2013), ***Gender Equality Index. Country Profiles***, http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/Gender-Equality-Index-Country-Profiles.pdf.

European Institute for Gender Equality, (2015), ***Gender Equality Index 2015 – measuring gender equality in the European Union 2005-2012: Country Profiles***, http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0415169enn.pdf.

European Institute for Gender Equality, (2015), ***Gender Equality in Power and Decision-Making Review of the Implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States***. Luxembourg: Publications Office of the European Union, http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0215090enn.pdf.

European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, (2006), ***A gender perspective on drug use and responding to drug problems***, http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index34880EN.html.

European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, (2015), ***The EU drugs strategy (2013–20) and its action plan (2013–16)***, http://www.emcdda.europa.eu/topics/pods/eu-drugs-strategy-2013-20.

European Parliament, (2013), ***Discrimination Generated by the Intersection of Gender and Disability (Study),*** Directorate General for Internal Policies, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493006/IPOL-FEMM_ET%282013%29493006_EN.pdf.

European Parliament, (2013), Report on Sexual and Reproductive Health and Rights, Rapporteur: Edite Estrela, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0306+0+DOC+XML+V0//EL.

European Parliament, (2013), ***Report on women with disabilities,*** Committee on Women's Rights and Gender Equality, Rapporteur: Angelika Werthmann, http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0329+0+DOC+XML+V0//EN.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), (2014), ***Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States 2014***, Publications Office of the European Union, Luxembourg, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-roma-survey-gender_en.pdf.

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), (2014), ***Violence against women: an EU-wide survey. Main results***, Publications Office of the European Union, Luxembourg, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.

Eurostat (2015), ***Trafficking in Human Beings. Statistical Working Papers***, Publications Office of the European Union, Luxembourg, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eurostat_report_on_trafficking_in_human_beings_-_2015_edition.pdf

European Federation of National Organizations Working with the Homeless (FEANTSA), (2013), ***European Research Agenda on Homelessness*** 2013, http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/european_research_agenda_on_homelessness_eoh_2013-2.pdf.

European Federation of National Organizations Working with the Homeless (FEANTSA), (2012), ***On the Way Home? FEANTSA Monitoring Report on Homelessness and the Homeless Policies in Europe: 2012***, Brussels.

European Federation of National Organizations Working with the Homeless (FEANTSA), (2013), ***Review of the National Reform Programmes***, Brussels.

Flatau, P., Conroy, E., Clear, A. and Burns, L., (2010), ***The integration of homelessness, mental health and drug and alcohol services in Australia***, Positioning Paper 132, Australian Housing and Urban Research Institute.

Freidenvall, L., (2015), ***Gender equality in decision making: going beyond quotas***, *in* Fr. Bettio and S. Sansonetti (editors) *Visions for Gender Equality.* Fondazione Giacomo Brodolini (FGB) in partnership with Istituto per la Ricerca Sociale (IRS). European Commission - Directorate-General for Justice. Luxembourg, Publication Office of the European Union, pp. 55-59.

Glasier et al., (2006), ***Sexual and reproductive health: a matter of life and death***, http://www.who.int/reproductivehealth/publications/general/lancet_1.pdf.

Global Entrepreneurship Monitor, (2009), GEM Consortium: http://www.gemconsortium.org/.

Gonidakis, F., Leonardou A., (2008), ***Maternity Blues and Post-partum Depression – Findings from Greece***, EUROPEAN PSYCHIATRIC REVIEW, p.21-23, http://www.touchophthalmology.com/sites/www.touchoncology.com/files/migrated/articles_pdfs/leonardou.pdf.

Gosme, L., (2014), ***Key steps towards a European Union homelessness policy***, Journal of European Social Policy, 24 (3), pp. 289-299.

Gounis, K., (1992), ***The manufacture of dependency: Shelterization revisited, The New England Journal of Public Policy***, 8 (1), pp. 685-693.

HABITAT (United Nations Centre for Human Settlements), (1996), ***An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements***, Oxford: Oxford University Press.

hooks, b., (2000), Feminism is for everybody: Passionate politics. Cambridge, MA, South End Press.

hooks, b., (2003), ***Teaching Community. A pedagogy of hope***, New York, Routledge.

hooks, b., (1994), ***Teaching to Transgress. Education as the practice of freedom***, London, Routledge.

Hopper, K., (2003), ***Reckoning With Homelessness,*** Ithaca: Cornell University Press.

Hopper, K. and Barrow, S. M., (2003), ***Two genealogies of supported housing and their implications for outcome assessment***, Psychiatric Services, 54 (1), pp. 50-54.

Hopper, K. and Baumohl, J., (1994). ***Held in abeyance: Rethinking homelessness and advocacy***, The American Behavioral Scientist, 37 (4), pp. 522-552.

Inter-Agency Standing Committee (IASC), (2006), ***Women, Girls, Boys and Men: Different Needs – Equal Opportunities***, Gender Handbook in Humanitarian Action, http://www.refworld.org/docid/46978c842.html.

Johnsen, S. and Teixeira, L., (2012), ***Doing it already? Stakeholder perceptions of housing first in the UK***, International Journal of Housing Policy, 12 (2), pp. 183-203.

Kaptani, E. and Yuval-Davis, N., (2008), ***Participatory Theatre as a Research Methodology: Identity, Performance and Social Action Among Refugees***, Sociological Research Online, 13(5)2, http://www.socresonline.org.uk/13/5/2.html.

Lebreuilly, S., (2010), ***Project Youth & Women: some tools to shape my life***, presented at the GenderCoP (European Community of Practice on Gender Mainstreaming) Conference on "Gender equality - the key to a sustainable, smart and inclusive society: Reinventing the ESF?", Workshop I Youth and Gender, 10 December 2014, Brussels, http://www.gendercop.com/wp-content/uploads/2015/02/Workshop-youth-and-gender-Sonia-Lebreuilly.pdf.

Lepinard, E., (2014), ***Women in political and economic decision-making*** in European Parliament (2014) A new strategy for gender equality post 2015. Compilation of in-depth analyses - Workshop 3 September 2014, Directorate-General for Internal Policies, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/509984/IPOL_STU(2014)509984_EN.pdf.

Livingstone, D., (1999), ***Exploring the icebergs of adult learning: Findings of the first Canadian survey of informal learning practices***, CJSAE 13 (2), pp. 49-72.

Lovell, A. M., (1992), ***Seizing the moment: Power, contingency, and temporality in street life***, in Rutz, H. (ed.), The Politics of Time, Washington DC: American Ethnological Society.

Lovenduski, J. and Guadagnini, M., (2010), ***Political Representation***, in Dorothy McBrideand Amy Mazur (eds), The Politics of State Feminism, Philadelphia Temple University Press.

Maeseele, T., Bouverne-De Bie, M. and Roose, R., (2013), ***On the frontline or on the side-line? Homelessness care and care avoiders***, European Journal of Social Work, 16 (5), pp. 620-634.

Mansbridge, J., (2003), ***Rethinking Representation***, American Political Science Review, 97 (4), pp. 515-28.

Mansbridge, J., (1999), ***Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent 'Yes'***, The Journal of Politics, 61 (3), pp. 628-657.

Marinakou, M., (2012), ***Assessing the impact of European governments' austerity plans on the rights of people with disabilities.*** *Country report: Greece*, European Foundation Centre, Bernard Brunhes International BPI group.

MENON Network EEIG, (2004), ***Quality guide to the non-formal and informal learning processes***, SEEQUEL Project co-funded by the European Commission, DG Education and Culture under the eLearning Initiative, http://www.menon.org/wp-content/uploads/2012/11/SEEQUEL-TQM-Guide-for-informal-learning.pdf.

Merriam, S. B., (1988), ***Case Study Research in Education***, San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

Ostrouch-Kamińska, J., and Vieira, C., (2015), ***Gender and World(s) of Informal Learning in*** Ostrouch-Kamińska Joanna and Cristina C. Vieira (eds) Gender and Informal Learning of Adults, Sense Publishers, Rotterdam/Boston/Taipei, pp. 1-12.

O'Sullivan, E., Busch-Geertsema, V., Quilgars, D. and Pleace, N., (2010), ***Homelessness Research in Europe***, European Federation of National Organisations Working with the Homeless (FEANTSA), Brussels.

Phillips, A., (1995), ***The Politics of Presence. The Political Representation of Gender, Ethnicity, and Race,*** Oxford, Clarendon Press.

Pitkin, H.F., (1967), *The Concept of Representation.* Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Pleace, N., (2011), ***The ambiguities, limits and risks of Housing First from a European perspective***, European Journal of Homelessness, 5 (2), pp. 113-127.

Rogers, A., (2006), ***Lifelong learning and the absence of gender***, International Journal of Educational Development, 26 (2), pp. 189-208, http://www.sciencedirect.com/science/journal/07380593.

Sahlin, I., (2005), ***The staircase of transition: Survival through failure,*** Innovation: The European Journal of Social Science Research, 18 (2), pp. 115-136.

Sapounakis, A., (2004), ***National updates of policies and statistics on access to housing and homelessness in Greece: 2004***, unpublished report for the European Observatory on Homelessness, FEANTSA, Athens.

Schugurensky, D., (2000), ***The forms of informal learning: Towards a conceptualization of the field***. WALL Working Paper No.19, Centre for the Study of Education and Work, Department of Sociology and Equity Studies in Education, Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.

Wallach, S.J., (1997), ***Deconstructing equality-versus-difference: Or the uses of poststructuralist theory for feminism***, in Meyers, D. T. (ed.), Feminist Social Thought: A Reader, London: Routledge, pp. 759-770.

Smith, M.K., (1999, 2008), ***Informal learning***, The Encyclopedia of Informal Education (INFED), http://infed.org/mobi/informal-learning-theory-practice-and-experience/.

Somerville, P., (2013), ***Understanding homelessness***, Housing, Theory and Society, 30 (4), pp. 384-415.

Stake, R., (1995), ***The Art of Case Research***, Newbury Park, CA: Sage Publications.

Tinios, P., Bettio F., and Betti G., (2015), ***Men, Women and Pensions***, Report for the use of the European Commission (Directorate-General for Justice and Consumers), http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/150618_men_women_pensions_en.pdf.

Tsemberis, S., (2010), ***Housing First: The Pathways*** *Model to End Homelessness for People with Mental Illness and Addiction*, Center City, Minnesota, Hazelden Publishing.

United Nations, (1995), ***Beijing Declaration and Platform for Action: Fourth World Conference on Women, 4-15 September 1995***, (A/CONF.177/20), New York, http://www.un.org/documents/ga/conf177/aconf177-20en.htm.

United Nations (1979), ***Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)***, New York: UN (GA res. 34/180, 34 UN GAOR Supp. (No. 46) at 193, UN Doc. A/34/46; 1249 UNTS 13; 19 ILM 33).

United Nations, (2013), ***Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Concluding observations on the seventh periodic report of Greece adopted by the Committee at its fifty fourth session (11 February – 1 March 2013)***, CEDAW/C/GRC/CO/7, http://www.isotita.gr/en/var/uploads/HOME%20PAGE/CEDAW%20C%20GRC%20CO_mar2013.pdf.

United Nations (1993), ***Declaration on the Elimination of Violence against Women***, A/RES/48/104, 85th plenary meeting, 20 December 1993, text at: http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm.

United Nations (1995), ***Platform for Action,*** The United Nations Fourth World Conference on Women, Beijing, China, http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/violence.htm.

United Nations Development Fund for Women–UNIFEM, (2013), ***Ending Violence against Women & Girls: Programming Essentials***, http://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1372349234.pdf.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), (2009), ***Global Report on Trafficking in Persons,*** https://www.unodc.org/documents/Global_Report_on_TIP.pdf.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), (2004), ***Substance abuse treatment and care for women: Case studies and lessons learned - Drug Abuse Treatment Toolkit***, Vienna, UN Publications, https://www.unodc.org/pdf/report_2004-08-30_1.pdf.

United Nations Refugee Agency (UNHCR), (2015), ***An average of 1,000 refugees now arriving on Greek islands every day***, http://www.unhcr.org/559fe2ef6.html.

United Nations Refugee Agency (UNHCR), (2004), ***Trends in Unaccompanied and Separated Children Seeking Asylum in Industrialized Countries: 2001-2003***, Geneva, United Nations High Commissioner for Refugees, http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/40f646444.pdf.

United Nations Refugee Agency (UNHCR) (2015), UNHCR calls for urgent European support for Greece amid worsening conditions for refugees, http://www.unhcr.org/557ffe639.html.

United Nations Refugee Agency (UNHCR), (2008), UNHCR Handbook for the Protection of Women and Girls, UN High Commissioner for Refugees, http://www.unhcr.org/47cfa9fe2.html.

U.S. Department of Health and Human Services, (2009), ***Substance Abuse Treatment: Addressing the Specific Needs of Women: A Treatment Improvement Protocol TIP 51***, Substance Abuse and Mental Health Services Administration Center for Substance Abuse Treatment, http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK83252/.

Van Gool, R., (2014), ***Single mothers, gender and poverty***, presented at the GenderCoP (European Community of Practice on Gender Mainstreaming) Conference on Gender equality - the key to a sustainable, smart and inclusive society: Reinventing the ESF? Workshop II Poverty, social exclusion and gender, 10 December 2014, Brussels.

Van Lancker, A.E.M., (2002), ***Report on sexual and reproductive health and rights - Committee on Women's Rights and Equal Opportunities*** (as Rapporteur), http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bREPORT%2bA5-2002-0223%2b0%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fEN.

Wachs, D.T. et al, (2009), *Maternal Depression:* ***A Global Threat to Children's Health, Development, and Behavior and to Human Rights***, Child Development Perspectives, 3 (1), pp. 51–59.

Waxman Fiduccia, B., & Wolfe, L.R., (1999), ***Women and Girls with Disabilities: Defining the Issues. An overview***, Washington, Centre for Women Policy Studies and Women and Philanthropy.

Waylen, G., Celis, K., Kantola, J., Weldon, S. L. (eds), (2013), ***Gender and Politics: Concepts and Methods****.* The Oxford Handbook of Gender and Politics. Oxford University Press, www.oxfordhandbooks.com.

Wolch, J. and DeVerteuil, G., (2001), ***New landscapes of urban poverty management***, in May, J. and Thrift, N. (eds), TimeSpace: Geographies of Temporality, London, Routledge.

World Economic Forum, (2014), ***The Global Gender Gap Report 2014***. Geneva Switzerland, pp. 192-193.

World Health Organization (WHO), (2016), ***Female Genital Mutilation****, http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/.*

World Health Organization (WHO), ***GLOBOCAN (2012): Estimated Cancer Incidence, Mortality and Prevalence worldwide****,* http://globocan.iarc.fr/Pages/fact_sheets_population.aspx.

World Health Organization (WHO), ***Gender and women's mental health***, http://www.who.int/mental_health/prevention/genderwomen/en/.

World Health Organization (WHO), (2011), ***Maternal, child and adolescent mental health. Challenges and strategic directions for the Eastern Mediterranean Region***, http://applications.emro.who.int/dsaf/dsa1214.pdf.

Yin, R., (1994), ***Case Study Research: Design and Methods***, 2nd edition, Thousand Oaks, California, Sage Publishing.

Young, I. M., (2002), ***Inclusion and Democracy***. Oxford, Oxford University Press.

Ευχαριστίες

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στις κκ Ματίνα Παπαγιαννοπούλου, Άννα Βουγιούκα, Άννα Αναγνωστοπούλου για το συντονισμό της ομάδας σύνταξης των κειμένων εργασίας με θέμα «Έμφυλη Βία» και «Κέντρα Λήψης Αποφάσεων», «Εκπαίδευση» και την πολύτιμη συνδρομή τους καθ' όλη τη διάρκεια σχεδιασμού και σύνταξης του ΕΣΔΙΦ.

Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στις/στους συμμετέχουσες/οντες εμπειρογνώμονες στο φύλο που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση συμμετοχής στο καινοτόμο εργαστήριο: Κωνσταντή Καμπουράκη, Νάσια Ιωάννου, Σοφία Τσούρτη, Μαρία Βερβερίδου, Θεοδώρα Γιαννή, Κατερίνα Σκιά, Δήμητρα Σιατίτσα, Θεοδώρα Σταθοπούλου, Χριστίνα Κοτρώτσου, Φωτεινή Μηλιώνη, Μαρία Πούλιου, Νίκη Μουσχή, Μαρία Σφηκάκη, Ελένη Μαρίνη, Έλλη Δρακάκη, Ιωάννα Σιάμου, Άρτεμις Καλαβάνου, Δήμητρα Μυτιληναίου, Νικολέττα Δανιά, Δημήτρη Μπουρίκο, Ελένη Τριανταφύλλου, Ειρήνη Αγαθοπούλου, Διονύση Μπαλούρδο, Νίκο Σαρρή, Βούλα Τουρή, Μαρία Μουδάτσου, Αλεξία Παμπλέκη, Μαρία Λιάπη, Δήμητρα Μάλλιου, Κατερίνα Πούτου, Μάρη Ειρήνη, Βαρχαλαμά Έλλη, Παναγιώτα Κουρμαδά, Ευθυμίου Μαρία, Ελένη Τσιομίδου, Καραγεώργου Μαρία, Μουρίκη Αλίκη, Μυτιληναίου Δήμητρα, Πουλοπούλου Βούλα, Τζιντάνου Βασιλική, Βογιατζόγλου Λήδα, Ιγνατιάδου Σοφία, Κουκούδα Μαρία, Πολίτη Φώτιο, Χαραμή Παύλο, Κατσούλα Θεοδόσιο, Κότσιρα Αναστασία, Παπασταυρινίδου Γεωργία, Καραγιαννοπούλου Χαρά, Βιτσιλάκη Χρυσή, Τουρή Παρασκευή, Λοκάνα Ευγενία, Αλιπράντη - Μαράτου Λάουρα, Αράχωβα Αντωνία, Σπυριδούλα Διαμαντάτου, Χατζηχαραλάμπους Ευστράτιο, Βαρτζιώτη Αθηνά, Κακαλιούρα – Πίκκο Τζουζεπίνα, Τσαντίδου Μαρία, Όλγα Ιορδανίδου, Νικολοπούλου Λίζα, Γουναροπούλου Μαρία, Όλγα Βερικάκη, Κατερίνα Βασσιλικού, Βάλια Σπυριδάκη, Ελένη Νταλάκα, Ελένη Πολίτη, Γιώργο Χατζηκοριό.

Επιπλέον, θερμές ευχαριστίες οφείλονται και στην κ. Μαρία Σφηκάκη από το 18 Άνω, στον κ. Ζαχαρόπουλο Γιάννη, την κ. Αγγελική Κουτσούκου από το ΚΕΘΕΑ και στους κκ Κοκκώλη Κωνσταντίνο, Λουρίδα Αθανάσιο, Βασιλοπούλου Πέγκυ, Δρακάκη Ελένη από τον ΟΚΑΝΑ.

Τέλος, στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, στο ΙΑΚ Σοφάδων, στο ΙΑΚ Ορεστιάδας, στο Κέντρο Στήριξης Ρομά Αλιβερίου Βόλου, στις κυρίες Αναστασία Ακτύπη, Ντίνα Βαΐου, Κατερίνα Γάντσιου, Όλγα Γκουζιώτη, Αναστασία Κωνσταντά, Φωτεινή Μηλιώνη, Κατερίνα Σκιά, Ιουλία Τριανταφύλλου, Σοφία Τσούρτη, Αθηνά Χατζηαθανασίου και Τιμόκλεια Ψαλλιδάκη για την πολύτιμη βοήθειά τους.

ΑΡΙΘ. ΕΡΓΑΣΙΑΣ: 50/2017